

**DÜŞEN ENFLASYON ORTAMINDA BANKACILIK VE
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

Pelin ALP YIĞIT

Danışman

Doç.Dr. Kıvılcım METİN ÖZCAN

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü
Ankara, Ekim 2005

ÖNSÖZ

Türk bankacılık sektörü, daha önce uygulanan çeşitli istikrar programlarının başarısız oluşu yüzünden istikrarsız bir ortamda faaliyet göstermek zorunda kalmış ve 2001 krizinden sonra “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile başlayan ve görece olarak başarılı sonuçların elde edildiği son dönemde enflasyonun artık kalıcı olarak düşmeye başladığına olan inancın yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, belirsizlik yerini güven ortamına bırakmaya başlamıştır. Bu yeni güven ortamı ise bankaların düşük enflasyon ortamında yeni parametrelere göre amaç fonksiyonlarını maksimize edecekleri yeni stratejiler geliştirme gereğini ortaya çıkarmıştır.

Bu çerçevede çalışmada dezenflasyon sürecinin bankacılık sektörüne ve banka bilançolarına etkisi incelenecek olup, enflasyonun banka bilançolarına etkisi ampirik bir çalışmayla analiz edilmeye çalışılacaktır.

Bütün bu çalışma süresince beni birikimleriyle yönlendiren ve destek olan Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürü Rifat Günay ve Genel Müdür Yardımcısı Çiğdem Koğar’a, Düzenleme ve İzleme Müdürü Faruk Kavak’a, fikirlerini, bilgilerini ve anlayışını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Kıvılcım Metin Özcan’a ve gösterdikleri anlayıştan dolayı çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca çalışma boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen dostlarıma, eşime ve son olarak anneme ve babama teşekkür ederim.

Pelin ALP YIĞIT

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	v
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
KISALTMA LİSTESİ.....	vii
EK LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON, DEZENFLASYON ve DÜŞÜK ENFLASYON KAVRAMLARI.....	5
1.1. Kaynaklarına Göre Enflasyon.....	6
1.2. Artış Hızına Göre Enflasyon.....	6
1.3. Düşen Enflasyon Ortamına Teorik Yaklaşım (Dezenflasyon).....	8
1.4. Türkiye’de Enflasyonun Nedenleri.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ.....	14
2.1. 1980 Sonrası Finansal Serbestleşme Dönemi.....	14
2.2. 1994 Krizi ve Sonrasında Türk Bankacılık Sektörü.....	17
2.3. 2000 Yılındaki Enflasyonu Düşürme Programı.....	18
2.3.1. IMF’nin 2000 Yılında Yayınlanan Türkiye Raporuna Göre Dezenflasyonun Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi.....	20
2.3.2. 2000 Yılında Başlayıp 2001 Yılında Dalgalı Döviz Kuru ile Devam Ettirilen Enflasyonu Düşürme Programı Sonrası Türk Bankacılık Sektörü.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONUN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	26
3.1 Enflasyon Sürecinin Banka Bilançoları Üzerine Etkisi.....	26
3.2 Dezenflasyon Sürecinin Banka Bilançoları Üzerine Etkisi.....	27
3.3 1980-2004 Yılları Arasında Enflasyonun Bankacılık Sektörü Bilançoları Üzerindeki Etkilerinin Aktif ve Pasif Yapısı Açısından İncelenmesi.....	30
3.3.1. Aktif Yapısı.....	30
3.3.1.1. Likit Aktifler.....	32
3.3.1.2. Krediler.....	34
3.3.2. Pasif Yapısı.....	37
3.3.2.1. Mevduat.....	38
3.3.2.2. Mevduat Dışı Kaynaklar.....	41
3.3.2.3. Özkaynaklar.....	42
3.4. Kârlılık.....	43
3.5. Gelir – Gider Yapısı.....	43
3.5. Banka Sayısı.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜŞÜK ENFLASYONA GEÇİŞ ve BANKACILIK SEKTÖRÜ: SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ	46
4.1. Meksika.....	46
4.1.1. 1995 Yılında Yaşanan Bankacılık Krizinin Nedenleri.....	46
4.1.2. Kriz Sonrası Bankacılık Sistemi.....	47
4.2. Brezilya.....	49
4.2.1. 1995 Yılında Yaşanan Bankacılık Krizinin Nedenleri.....	49
4.2.2. Yeniden Yapılandırma Döneminde Bankacılık Sistemi.....	51
4.3. Arjantin.....	52
4.3.1. 1981, 1989 ve 2001 Krizleri.....	52
4.3.2. Yeniden Yapılandırma Sürecinde Bankacılık Sistemi.....	53

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN BİR DİNAMİK PANEL REGRESYON ANALİZİ	55
5.1 Veri Tabanının Tanımlanması ve Değişken Seti.....	57
5.2 Değişken Setine İlişkin Tanımsal İstatistikler.....	58

5.3. Metod: Panel Veri Tahminleri.....	62
--	----

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	76

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı.....	30
Tablo 3.2. Likit Aktiflerin Toplam Aktifler İçindeki Payı.....	32
Tablo 3.3. Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı.....	37
Tablo 3.4. Bankacılık Sektörünün Mevduat Yapısı.....	38
Tablo 3.5. Mevduat Dışı Kaynakların Yapısı.....	41
Tablo 3.6. Gelir-Gider Yapısı.....	44
Tablo 4.1. Brezilya Bankalarının Enflasyon Kaynaklı Gelirleri.....	51
Tablo 5.1. Türk Bankalarının Tanımsal İstatistikleri (Ölçek).....	59
Tablo 5.2. Türk Bankalarının Tanımsal İstatistikleri (Mülkiyet).....	61
Tablo 5.3. E-views Çıktılarının Özet Tablosu.....	66

GRAFİK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Grafik 1.1. Dezenflasyon Süreci.....	8
Grafik 1.2 Yıllık Enflasyon Değişimi.....	11
Grafik 3.1. Enflasyon Oranı, İç Borç Stoku'nun Değişimi ve Menkul Değerler Cüzdanı/Toplam Aktifler.....	33
Grafik 3.2. Enflasyon Oranı ve Nominal İhale Faiz Oranı.....	34
Grafik 3.3. Enflasyon Oranı, Krediler / T.Aktifler.....	35
Grafik 3.4. Enflasyon Oranı, TGA / Krediler.....	35
Grafik 3.5. Enflasyon Oranı, TL/T.Mevduat ve DTH/T.Mevduat.....	39
Grafik 3.6. Enflasyon Oranı ve Krediler/Mevduatın Değişimi.....	40
Grafik 3.7. Enflasyon Oranı ve Yurtdışı Bankalar/Mevduat D.Kaynaklar...	42
Grafik 3.8. Enflasyon Oranı ve Ödenmiş Sermaye / Özkaynaklar.....	42
Grafik 3.9. Enflasyon Oranı ve Dönem Net Kâr(Zarar) / Özkaynaklar.....	43
Grafik 3.10. Enflasyon ve Banka Sayısı.....	45
Grafik 4.1. Aylık Brezilya TÜFE Enflasyonu.....	50

KISALTMA LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTH	: Döviz Tevdiat Hesapları
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IFS	: International Financial Statistics (Uluslararası Finansal İstatistikler)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
NAFTA	: North Atlantic Free Trade Agreement (Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi

EK LİSTESİ

Sayfa No

Ek 1. Panel Veri Model Tahmin Sonuçları.....	76
--	----

ÖZET

Enflasyon düşerken bankacılık sektörünün bu durumdan nasıl etkileneceği ve vereceği stratejik kararların neler olacağı konusu son dönemlerde Türkiye'nin uyguladığı başarılı dezenflasyon programıyla birlikte önemini arttırmıştır.

Türk bankacılık sektörü, daha önce uygulanan çeşitli istikrar programlarının başarısız oluşu yüzünden istikrarsız bir ortamda faaliyet göstermek zorunda kalmış ve ekonomik kararlarını verirken doğal olarak bu ortamın parametrelerine göre hareket etmiştir. 2001 krizinden sonra "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile gerçekleştirilen bankacılık reformu ile diğer yapısal reformlarla birlikte sıkı para ve maliye politikaları çerçevesinde son dönemlerde enflasyonun artık kalıcı olarak düşmeye başlamasıyla ekonomideki belirsizlikler yerini güven ortamına bırakmaya başlamıştır. Bu yeni ortam ise bankaların düşen enflasyon ortamında yeni parametrelere göre amaç fonksiyonlarını maksimize edecekleri yeni stratejiler geliştirme gereğini ortaya çıkarmıştır. Bankaların yüksek enflasyon döneminde yararlandıkları bazı fırsatların düşen enflasyon süreciyle ortadan kalkması, bankaları yeni enstrümanlar bulmaya veya mevcut bilanço yapılarında değişiklikler yapmaya sevk etmiştir.

Türk Bankacılık sektörü üzerine etkisi konusunda üç temel bulgu ön plana çıkarılmaktadır. Bunlar:

Yüksek oranlı enflasyon altında bankacılık sisteminin kârlılığı, nominal faiz oranları marjının da yüksek olması nedeniyle olduğundan fazla görünmektedir.

Enflasyon oranlarının ve dolayısıyla nominal faiz oranlarının düşme eğiliminde olması ile faiz marjları da daralmakta ve bankaların kârlılığı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Diğer taraftan; enflasyon oranlarının yüksek olmasından kaynaklanan kârlılığın ortadan kalkacak olmasına karşılık, düşen enflasyon ortamının uzun dönemli etkilerinin kârlılık üzerinde olumlu etkileri de vardır. Düşen enflasyon ortamıyla birlikte, faiz marjının daralmasına rağmen bankalar kredi portföylerini genişleterek, bu sayede kârlılıkları olumlu yönde etkilenebilecektir. Ülke deneyimlerine bakıldığında, dezenflasyon süreciyle birlikte bankaların ellerindeki kaynaklarla geleneksel kredi verme işlevlerine yöneldiği, dolayısıyla özel sektöre açılan kredi hacmini reel bazda arttığını görülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde enflasyon, dezenflasyon ve düşük enflasyon kavramları ele alındıktan sonra Türkiye’de enflasyon olgusuna yer verilecek, ikinci bölümde Türk Bankacılık Sektörü’nün gelişimi ve makroekonomik ortamın belirli dönemler itibariyle sektör üzerindeki etkilerine değinilecek, üçüncü bölümde 1980 yılı sonrası dönemde enflasyonun ve dezenflasyon süreçlerinin Türk Bankacılık Sektörü üzerine etkisi incelenecek, dördüncü bölümde ise sırasıyla dezenflasyon sürecinden geçen seçilmiş bazı ülke örnekleri anlatılacak ve çalışmanın son bölümünde Türkiye verisi ile yapılan ekonometrik model ve analizlere dayanarak varılan sonuçlara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dezenflasyon, Bankacılık Sektörü, Banka Bilançoları.

ABSTRACT

Due to the successful implementation of the disinflation programme in Turkey, issues regarding strategic decisions of the banking sector with regard to the decline in inflation and its effects on the sector have gained considerably high importance.

Since some of the stabilization programs have failed in the past, Turkish banking sector has been obliged to function in an instable environment and as a consequence, economic decisions were taken considering the parameters of these circumstances. After the crisis in 2001, through some structural and other necessary banking reforms, especially with the implementation of "Transition to a Sound Economy Programme", tight monetary policies have been maintained and inflation has started to decrease permanently and accordingly uncertainty has started to be replaced with an environment of trust. This new environment led banks to develop new strategies to maximize their functions with regard to new parameters of decreasing inflation environment. As a consequence, banks have lost some of the advantages of high inflation period and forced to find some new instruments or to make changes in the structure of their current balance sheets.

There are three major findings regarding the effects on the Turkish banking sector. These are as follows:

Under the conditions of high rated inflation, profitability of the banking system is appeared to be more because of the high margins of the nominal interest rates.

Decreasing tendency in inflation rates and so, in nominal interest rates, cause reduction in interest margins and consequently this brings negative effects on the profitability of the banks.

On the other hand, although profitability resulting from high inflation rates will no more exist, there are also some long term positive effects of low inflation environment on profitability. Even though the interest margins have been decreased, with decreasing inflation environment, bank profitability can be affected positively by broadening their portfolios. As far as the country experiences are considered, along with the disinflation period, it is observed that the banks tended to operate loan business in a traditional manner with existing sources and consequently there occurred a rise in the loan scale of the private sector in real basis.

In the first part of this study, inflation in Turkey will be dealt having discussed some terms on inflation and disinflation. In the second part, development of Turkish Banking Sector and effects of the macroeconomic environment in some certain periods will be examined. Then, in the third part, effects of inflation and disinflation processes on Turkish Banking Sector in the period after year 1980 will be discussed. In the fourth part, some cases from different countries which have experienced disinflation will be explained and in the last part, econometric model based on the data from Turkey will be presented and results of the analysis will be discussed.

Key Words: Disinflation, Banking Sector, Bank Balance Sheets

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 2002 yılından itibaren yaşanmakta olan düşen enflasyon (dezenflasyon) sürecinin Türk Bankacılık sektörü üzerindeki mevcut ve muhtemel etkilerini araştırmaktır. Bu çalışmada kullanılan dezenflasyon sürecinden; makro ekonomide genel anlamda ekonomideki kırılganlıkların ve risklerin azaldığı, finansal piyasalardaki ve bankacılık sektöründe kriz beklentilerinin ortadan kalktığı, ekonomide daha çok yatırım yapmaya gönüllü yerli ve yabancı yatırımcıların bulunduğu, büyümenin ve fiyat istikrarının sağlandığı görece olarak istikrarlı bir ekonomik ortama geçiş süreci anlaşılmaktadır. Düşük enflasyon ortamı ise, dezenflasyon sürecinin sona erdiği ve fiyatların sürekli istikrara kavuştuğu bir dönem ifade etmektedir (İnan, 2004, s.34).

Düşük enflasyon ortamının bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini analiz etmek için, dezenflasyon sürecini sağlamış olan ekonomik program ve bu programın, gerek bankaların faaliyette buldukları genel makroekonomik ortamı, gerekse mikro bazda bankalar üzerinde yarattığı diğer etkileri ele almak gerekmektedir.

1999 yılı sonunda Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından desteklenen döviz kuru çıpa olarak kullanılan bir ekonomik program benimsenmiştir. 2001 yılı Şubat ayında yaşanan finansal kriz sonrası, programda yapılan köklü değişikliklerle dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Yeni dönemin başlarında hazırlanan ve 2001 yılı Mayıs ayında Uluslararası Para Fonu’na verilen niyet mektubu ile birlikte uygulanan ekonomik politikalarda önemli değişiklikler olmuş ve yeni bir ekonomik ortamın temelleri atılmıştır. Bu istikrar programı ile enflasyonda gerileme dönemine girilmiştir. Tüketici fiyatlarındaki yıllık enflasyon oranları, Şubat 2001 tarihi itibarıyla yüzde 33 düzeyine kadar gerilemiş, krizden sonra hızla yükselmeye başlamış ve Ocak 2002 tarihi itibarıyla yüzde 73 düzeyine çıkmıştır. Bu düzeyden sonra gerilemeye başlayan tüketici fiyat endeksinde yaşanan yıllık artışlar, üç yıllık

bir süre boyunca, neredeyse kesintisiz bir şekilde azalarak Aralık 2004 tarihi itibariyle yüzde 9,3 düzeyine gerileyip tek haneli seviyelere inmiş ve bu çalışmanın yapıldığı tarihte Eylül 2005 verilerine göre de yıllık TÜFE enflasyonu yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiştir.

2002 yılından itibaren enflasyon oranlarının düşme eğilimine girmesiyle yaşanan dezenflasyon sürecinde bankacılık sektörünün bilançolarının ne şekilde etkileneceği sorusu çeşitli ampirik çalışmalara konu olmuştur.

Dezenflasyon ortamında, faiz hadlerinin gerilediği bir süreçte, eğer bankaların aktiflerinin ortalama vadesi, pasiflerinin ortalama vadesinden daha uzunsa bankalar ilave gelir elde edeceklerdir. Bu görüş de hem van Rijkeghem (1999), hem de IMF (1999) tarafından dile getirilmiştir. İnan (2000) bu beklentinin kısmen gerçekleşmiş olduğunu belirtmektedir.

IMF (1999) ve Alper ve diğerleri (2002) mevcut istikrar programının başarıya ulaşması halinde, yüksek düzeydeki kamu borçlanmasının azalacağını ve enflasyonun düşeceğini; bu iki unsurun da beraberce yüksek faiz marjlarını daraltacağını ve açık pozisyonlardan elde edilen gelirleri azaltacağını belirtmişlerdir.

Enflasyondaki gerileme ile ekonomide belirsizlikler azalacak ve ekonominin ajanları önlerini daha iyi görebileceklerdir. Belirsizliğin azalması ise kredi talebini artıracaktır (IMF, 1999; İnan, 2000, ve van Rijkeghem, 1999).

Son olarak; dezenflasyon ve onu izleyecek olan düşük enflasyon döneminde bankacılık sektöründe DİBS'ler ve bunların getirisinden elde edilen gelirlerin azalması, nominal faiz oranlarındaki gerilemenin bankalara bir defalık bir gelir sağlaması, ekonomide parasallaşmanın ve toplam kredi talebinde bir artış meydana gelmesi beklenebilir (İnan, 2004).

Dezenflasyon ortamının bankacılık sektörü üzerine etkilerinin konsolide bilanço analizleriyle birlikte banka bazlı verilerle ekonometrik olarak test edilmesi bu çalışmanın ana amacını teşkil etmektedir. Bu bağlamda

Alper ve diğlerleri (2000) alışmasında elde edilen bulgular tezde kullanılan ekonometrik modelin kurulmasında temel olmuştur. Alper ve diğlerleri(2000) yüksek enflasyonlu dönemde (1988-1999) bankacılık kesimine ait 52 banka verisini kullanarak panel veri tahmin yöntemi ile bankacılık sektörünün performansını ölçmeye yönelik bir ekonometrik çalışma yapmışlardır.

Bu tezde ise ortalama 51 (yıllar itibariyle değişiyor.) bankaya ait kesit veriler 2001-2004 dezenflasyon dönemini kapsayacak şekilde panel veri setine dönüştürülmüştür. Çalışmada 2001-2004 yılları arasındaki dezenflasyon sürecinde bankacılık sektörünün performansı incelenmiştir. Çeşitli bağımlı değişkenlere göre sekiz adet panel regresyon tahmin edilmiştir. Panel regresyonlara açıklayıcı değişken olarak lcek ve mülkiyet kukla değişkeni dahil edilmiştir. lcek ve mülkiyetin bankacılık kesimi üzerine etkisi, ortalama ve eğim farklarını belirten kukla değişkenler kullanılarak gözlemlenmiştir. Makro ekonomik koşullarda oluşan değişikliklerin yansıtılması amacıyla modele Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyüme oranı, yıllık TÜFE enflasyon oranları, ex-post yıllık reel faiz oranları (RFEP), kamu sektörü borçlanma gereksiniminin GSYİH'ye oranı (PSBR) dahil edilmiştir. Bu makro değişkenler panel regresyonlara yalnız başlarına girebildikleri gibi mülkiyet kukla değişkeni ile çarpılarak eğim kukla değişkeni olarak da dahil edilmiştir. Ek olarak bu çalışmada Alper ve diğlerleri (2000) alışmasından farklı olarak, sektöre ilişkin spesifik açıklayıcı değişkenler kullanılmıştır. Tezde, "Dinamik Panel Regresyon" modeli esas alınmış ve E-Views paket programı (Versiyon 4.0) kullanılarak model tahmin edilmiştir.

Çalışmanın izleyen bölümlerinin organizasyonu şu şekildedir:

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal olarak enflasyon ve dezenflasyon olgusuna değinilip, seçilmiş bazı kriterlere göre enflasyonun eşitleri üzerinde kısaca durulacak ve Türkiye'de enflasyonun nedenleri tarihsel olarak incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde 1980'den itibaren Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi incelenerek özellikle 1994 finansal krizi ve sonrasında Türk bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelere yoğunlaşılarak

2000 yılındaki enflasyonu düşürme programı ve IMF'nin 2000 yılında yayınlanan Türkiye raporuna göre dezenflasyonun Türk bankacılık sektörü üzerine etkisi ayrıca incelenecektir. Daha sonra da 2000 yılındaki enflasyonu düşürme programı ile 2001 yılındaki Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Türk bankacılık sektörü tartışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde enflasyonun Türk bankacılık sektörü bilançoları üzerindeki etkileri konusunda bir literatür taraması yapılarak hem enflasyon hem de dezenflasyon dönemindeki daha önce yapılmış çalışmalara yer verilecektir. Bu bölümde ayrıca 1980-2004 yılları arasında enflasyonun bankacılık sektörü bilançoları üzerindeki etkileri banka bilançoları aktif ve pasif yapısı açısından analiz edilecektir. Bu analizde bankacılık sektörü bilançolarındaki likit aktif ve kredilerle birlikte pasif kalemlerden mevduat, mevduat dışı kaynaklar ile özkaynaklar kalemlerine yer verilecektir. Kârlılık ve gelir-gider yapısına da değinilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde düşük enflasyona geçiş süreci yaşayan Meksika, Brezilya ve Arjantin'in bankacılık sistemlerinin bu süreçten nasıl etkilendiği açıklanmaya çalışılacak ve bu ülkelerde bankacılık sistemine uygulanan yeniden yapılandırma programlarının getirdiği yenilikler ile önlemler ele alınacaktır.

Çalışmanın beşinci bölümünde öncelikle ekonometrik model, veri tabanı ve değişken seti tanımlanacaktır. Bu çalışmada ortalama 51 bankaya ait kesit verileri 2001-2004 dönemini kapsayacak şekilde bir panel veri setine dönüştürülecektir. Daha sonra değişken setine ilişkin tanımsal istatistikler verilecektir. Son olarak tezde, "Dinamik Panel Regresyon" modeli esas alınarak dezenflasyon sürecinde bankacılık sektörünün performansı incelenecektir. Sonuç bölümünde değerlendirmeler ve öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON , DEZENFLASYON ve DÜŞÜK ENFLASYON KAVRAMLARI

Bu bölümde kavramsal olarak enflasyon ve dezenflasyon olgusuna değinilip, seçilmiş bazı kriterlere göre enflasyonun çeşitleri üzerinde kısaca durulacaktır. Daha sonra düşük enflasyon sürecine geçişin, bir başka deyişle dezenflasyon sürecinin analizi basit bir grafikte anlatıldıktan sonra söz konusu süreçte uygulanabilecek politikaların ortodoks ya da heterodoks oluşu üzerinde birkaç tespiti yer verilecektir. Bölümün son kısmında ise Türkiye’de son 25 yıllık dönemde enflasyonun seyrine ve nedenlerine çalışmanın temel motivasyonu dışında kalması nedeniyle kısaca değinilecektir.

Temel ekonomi ders kitaplarında da yer aldığı üzere; enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde gözlenen ve süreklilik özelliği taşıyan artışlardır. Bu tanım itibariyle bir veya birkaç mal ya da hizmet fiyatlarında yaşanan artışlar veya fiyatlar genel seviyesinde yaşanan geçici artışlar, enflasyon olarak değerlendirilmemektedir. Dezenflasyon ise (enflasyon haddinin düşmesi) genel fiyat düzeyinin düşmesini değil, genel fiyat düzeyindeki artış haddinin düşmesini ifade eder (Ünsal, 2005, s.97). Dezenflasyonist süreçte çeşitli iktisat politikaları (para, maliye, kur veya gelirler politikası vs.) kullanılarak enflasyonu daha aşağı seviyelere çekme amacı güdülür. Enflasyonu düşürme sürecinde benimsenen politika araçlarının etkinlik derecesini belirleyen faktörlerden birisi de süregelen enflasyonun ne tip bir enflasyon olduğudur. Örneğin; talep yönlü bir enflasyonun hakim olduğu bir ekonomide, enflasyonu aşağıya çekmede talep azaltıcı politikaların arz artırıcı politikalara göre daha etkili olacağı açıktır.

İzleyen alt bölümde enflasyon, kaynaklarına ve enflasyonun artış hızını dikkate alarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda enflasyon, kaynaklarına göre talep ve maliyet enflasyonu olarak ikiye ayrılmaktadır. İkinci bir kıstas

olarak artış hızına göre sürünen enflasyon, kronik enflasyon ve hiperenflasyon olarak üçe ayrılmaktadır.

1.1. Kaynaklarına Göre Enflasyon

Enflasyon kaynaklarına göre sınıflandırıldığında, talep enflasyonu (Demand Pull Inflation) ve maliyet enflasyonu (Cost Push Inflation) olmak üzere ikiye ayrılır.

Talep Enflasyonu; Toplam talep ile toplam arz arasındaki dengenin bozularak, toplam talebin sürekli olarak artması ve mevcut arzın bu talebi karşılayamaması sonucu oluşan fiyat artışlarıdır.

Maliyet Enflasyonu; Üretimde girdi olarak kullanılan mal ve hizmetlerin maliyetlerinde ortaya çıkan artışlar sonucunda, fiyatların sürekli artış sürecine girmesi ile meydana gelir. Maliyet enflasyonunun ortaya çıkmasındaki başlıca faktörler arasında; üreticilerin artan maliyetleri karşısında kârlılıklarını koruma çabaları, ücret artışlarının paralelinde verimlilik artışının gerçekleşmemesi sayılabilir.

1.2. Artış Hızına Göre Enflasyon

Enflasyon artış hızına göre; Sürünen enflasyon, kronik enflasyon ve hiperenflasyon olmak üzere üçe ayrılır.

Sürünen Enflasyon; Gelişmiş ülkelerde yaygın olan sürünen enflasyon, genellikle yüzde 2-3 gibi tek haneli düşük bir oranda seyreden ve fazla iniş-çıkış sergilemeyen bir enflasyon türüdür (Eğilmez ve Kumcu, 2004, s.267).

Kronik Enflasyon; İki ve üç haneli enflasyonları ifade eden kronik enflasyon, yıllık ortalama yüzde 10'dan yüzde 1000'e kadar değişen oranlardaki bir enflasyon türüdür. 1920'lerde Fransa'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yine Fransa ve İtalya'da, 1950'lerden günümüze kadar ise Brezilya, Arjantin ve diğer Latin Amerika ülkelerinde yaşanmış olan enflasyon kronik enflasyon konusundaki örneklerdendir. Bu ülkelerin enflasyon konusundaki ünü nedeniyle kronik enflasyona latin enflasyonu da

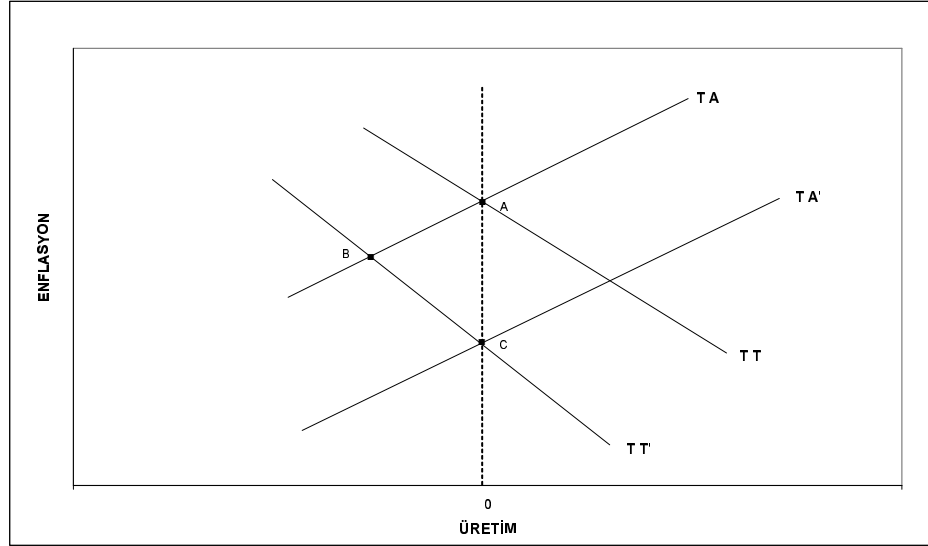
denilmektedir (Parasız, 2002, s.7). Türkiye’de uzun yıllardır gözlenmiş olan enflasyon kronik enflasyon olarak adlandırılmıştır.

Hiper enflasyon; Enflasyonun pek raslanmayan biçimde yüksek olduğu-aylık enflasyon haddinin bir yıl boyunca % 50’yi aştığı enflasyona denir. Hiper enflasyonu diğerlerinden ayıran özellik, piyasada işlemlerin ulusal para yerine döviz üzerinden yapılması ve dolayısıyla da ulusal para sisteminin çökmesidir (Ünsal, 2005). Hiperenflasyonun en yıkıcı sonucu, gelir dağılımındaki adaletsizliği çok hızlı bir şekilde arttırması ve halkın orta kesiminin hızla fakirleşmesine neden olmasıdır (Eğilmez ve Kumcu, 2004, s.268). Tarihteki en ilginç hiper enflasyonlardan birtanesi, Almanya’nın I.Dünya Savaşı sonrası deneyimidir. Savaş sonrası dönemde müttefiklerin, büyük miktardaki savaş tazminatı taleplerini ödemek zorunda kalan Almanya’da, savaş tazminatı ödemeleri büyük bütçe açıklarına ve bu da hükümetin büyük miktarlarda para basmasına yol açmıştır (Ünsal, 2005).

Bunların dışında, enflasyonun niteliklerini karakterize eden tanımlamalar yapılmaktadır. Latin Amerika ülkelerinde enflasyonun bir süredurum göstermesi yüzünden önce bu ülkelerdeki enflasyon oranları için, ardından bir çok farklı ülkedeki (hatta bazı gelişmiş ülkelerdeki) enflasyonları karakterize etmek için “süredurumsal enflasyon” veya “atalet halindeki enflasyon” (inherent inertia of inflation or inertial inflation) kavramları geliştirilmiştir. Fazla yüksek olmayan, ancak etkileri itibariyle rahatsızlık yaratan düzeydeki enflasyonlar “ılımlı enflasyon” (moderate inflation) ve hızlanma eğilimi içinde olanlar “hızlanan enflasyon” (accelerating inflation) olarak tanımlanmaktadır (Tunay ve Uzuner, 2000).

1.3. Düşen Enflasyon Ortamına Teorik Yaklaşım (Dezenflasyon)

Basit bir grafik analizi ile ve dışa açık bir ekonomi için bir ekonomideki enflasyon ve üretim seviyesi Grafik 1.1'de görüldüğü gibi toplam talep eğrisi (TT) ve toplam arz eğrisinin (TA) kesiştiği A noktası ile temsil edilsin.

Grafik 1.1: Dezenflasyon Süreci

Kaynak: Burda ve Wyplosz, 1993, s.273

A noktasının temsil ettiği enflasyon oranının fiyat istikrarını temsil etmediğini, ancak C noktasının istikrar için gerekli düşük enflasyon oranını gösterdiğini ve dezenflasyon politikasının amacının ekonomiyi A noktasından daha düşük seviyedeki bir enflasyon oranını ifade eden C noktasına getirmek şeklinde olduğunu varsayalım. Bu durumda arzulanandan yüksek seviyede kabul edilen bu enflasyon oranının nasıl aşağıya çekileceği sorusu ile karşı karşıya kalırız. Dalgalı döviz kuru sisteminde bu sorunun cevabı, ulusal paranın değerlendirilmesi için nominal para arzlarındaki artış oranının azaltılması şeklinde olurken, sabit döviz kuru sisteminde cevap ulusal paranın kur değerinin devlet kararıyla, yani revalüasyon yaparak artırılması olmaktadır. Her iki durumda da kısa dönemli toplam talep eğrisi, TT seviyesinden TT' seviyesine gerileyecektir. Toplam arzın artmasının uzun dönemli olduğu düşünüldüğünde, talebin azalmasının kısa dönemli etkisinin ekonomiyi A noktasından nihai hedef olan C noktasına geçmeden önce B noktasına getirdiğini göstermektedir. B noktası dezenflasyon programlarının kısa dönemde katlanması gereken üretim ve işsizlik maliyetlerini açık bir şekilde

göstermektedir. Nihai hedef olan C noktasına ise uzun dönemde toplam arz eğrisinin de TA düzeyinden TA' seviyesine gelmesiyle ulaşılmaktadır (Burda ve Wyplosz, 1993).

Bununla birlikte, dezenflasyon sürecinde nihai hedef olan düşük enflasyon hedefine ulaşabilmek için birtakım ara hedefler veya nominal çapalar kullanılabilir. Bu ara hedefler, örneğin belirli parasal büyüklüklerin takip edilmesi yani çapa olarak kullanılması şeklinde olabileceği gibi, döviz kuru bazlı stabilizasyon programlarında olduğu gibi belli bir döviz kuru da çapa olarak kullanılabilir. Diğer taraftan 1990 yılında Yeni Zelanda ile uygulanmaya başlanan ve bugün pekçok ülkede uygulanan Enflasyon hedeflemesi rejimlerinde ise belli nominal çapalar olabileceği gibi diğer hiçbir çapaya ihtiyaç duyulmadan enflasyonun doğrudan ve yalnızca kendisi çapa olarak takip edilebilmektedir.

Enflasyonun düşürülmesi sürecinde uygulanan politikaların kullandığı araçların niteliklerine bakılarak ortodoks ya da heterodoks stabilizasyon politikaları olarak adlandırılan iki tip yaklaşımdan bahsetmek ve bu iki tip politika arasındaki temel farklılıkları vurgulamak, düşen enflasyon ortamının ve bankacılık sektörü ilişkisinin açıklanması açısından da faydalı olabilir. Çünkü enflasyonun nasıl düşürüldüğü ya da düşürüleceği ayrımı, enflasyon düşerken, ekonomideki temel değişkenlerin ne yönde etkilendiği ya da gelecekte ne yönde etkilenebileceği sorusuna verilecek sağlıklı cevaplar, bankacılık sektörünün vereceği stratejik kararlara ve sektörün düşen enflasyon ortamından nasıl etkileneceğine yönelik sağlıklı öngörülerin oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

Ortodoks programlar sıkı maliye veya para politikaları kullanarak ekonomideki toplam talep miktarının etkilenmesi yoluyla enflasyon oranlarının düşürülmesini amaçlamaktadırlar. Buna karşılık heterodoks programlarda ek olarak gelirlerin sabitlenmesi ya da ekonomideki bazı temel fiyatların hedeflenmesi sözkonusudur. Heterodoks programların bileşenleri olarak aşağıdakiler sıralanabilir (Alper ve Üçer, 1998):

- Döviz kurunun stabilizasyonu,

- Ücret kontrolleri veya gelirler politikası,
- Fiyat kontrolleri.

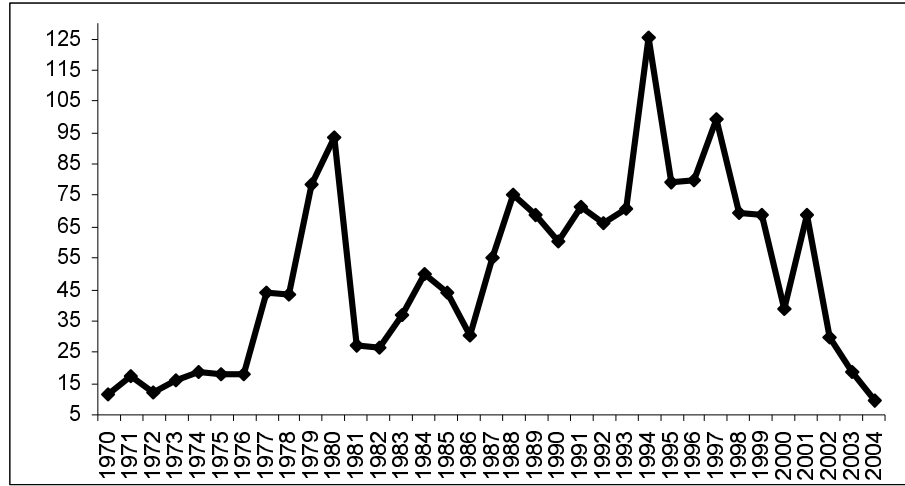
Heterodoks politikaların enflasyonu düşürme performansları konusunda Alper ve Üçer (1998) enflasyon oranının yüksek ve kronik olduğu ekonomilerde nominal çapa uygulamasının faydalı olabileceğini ifade etmişlerdir. Buna göre dezenflasyon sürecinde para talebinin istikrarsızlığı ve öngörülemez oluşuna karşılık, döviz kurunun ekonomik karar birimleri tarafından kolay bir şekilde takip edilen bir gösterge olması sebebiyle çoğu istikrar programlarında döviz kurları nominal çapa olarak kullanılmıştır. Söz konusu çalışmada dezenflasyon programları sürecinde ekonomide durgunluk durumunun kaçınılmaz bir maliyet olmadığını ve heterodoks programların, eğer doğru bir şekilde uygulanırsa, yüksek ve kronik enflasyondan dezenflasyona geçiş sürecinde ortodoks programlara göre daha etkin olabileceği belirtilmiştir.

1.4. Türkiye’de Enflasyonun Nedenleri

1970 yılının sonlarında yaşanan ödemeler dengesi krizi sonrası daha önce olmadığı seviyede yüksek oranlı enflasyon olgusuyla tanışan Türkiye, 1980 yılında stabilizasyon programı uygulamaya başlamıştır. Başlangıçta sıkı finansal politikalar ve önemli yapısal reformlar sonrası enflasyonda düşüş yaşanmış, ancak dışa hızla açılan ekonomide makro ekonomik dengelerdeki kötüleşme bu düşüşün geçici olmasına ve 1980’li yılların ortasından itibaren enflasyon oranlarının tekrar yükselmesine neden olmuştur.

Aşağıdaki grafikten de görüldüğü üzere 1980-1987 yılları arasında enflasyon ortalaması yüzde 35,6 iken 1987-1988’de enflasyonda bir sıçrama yaşanmıştır. Bu artış sermaye hesabının açılması ve bunu izleyen dolarizasyon artışının rezerv para talebinde keskin bir azalışa yol açması mali otoriteleri senyorej gelirlerini korumak için enflasyon oranlarını yükseltmeye zorlamıştır (Alper ve Üçer, 1998). Enflasyon oranlarındaki diğer önemli sıçrama 1994 yılında yaşanmıştır. 1994’te enflasyon oranında yaşanan yüksek oranlı artış sonrası enflasyon oranları tekrar düşmüş; ancak, kriz öncesi platoya geri dönmemiştir. 1995-1999 dönemini kapsayan yeni

platoda ortalama enflasyon oranı yüzde 79,3 olmuştur. 1999 sonunda uygulanmaya başlanan IMF destekli enflasyonu düşürme programı döneminde 2001 yılında yaşanan finansal krizle birlikte enflasyon oranı tekrar yükselmiş, ancak dalgalı kur rejiminin benimsenerek revize edilen program enflasyonla mücadele konusundaki olumlu sonuçlarını 2002 yılından itibaren enflasyon verileri üzerinde göstermeye başlamıştır. 2002 yılından sonra hedeflenen enflasyon oranlarına ulaşılmış ve 2001 yılı sonunda yüzde 68,5 olarak gerçekleşen enflasyon oranı uygulanmaya devam eden ekonomik politikalarla birlikte uygun iç ve dış faktörler sayesinde düşüş eğilimini koruyarak 2004 yılı sonunda yüzde 9,3 olmuştur.

Grafik 1.2: Yıllık Enflasyon Değişimi (TÜFE)

Kaynak: DİE

Türkiye'de 1980'li yıllarla birlikte gözlenmeye başlanan kalıcı ve yüksek enflasyon olgusu ve bu enflasyonun nedenleri arasında kamuoyunda özellikle aşağıda sıralanan unsurlar tartışmalarda ön plana çıkmıştır (Kibritçioğlu, 2004).

- Kamu sektörü bütçe açıklarının yüksek seviyede oluşu,
- Kamu sektörü bütçe açıklarının monetizasyonu,
- Çeşitli hükümetlerin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) projesi benzeri büyük çaplı altyapı yatırımları,
- Jeopolitik endişeler nedeniyle askeri harcamaların yüksek seviyesi,

- Genel seçimler öncesi gözlenen popülist politikaların yarattığı enflasyonist baskılar,
- Ekonomik birimlerin enflasyonist beklentilerindeki katılık,
- Döviz kurunda yaşanan artışların ithal mallar yoluyla yarattığı enflasyonist baskı,
- Temel ithal malların, uluslararası fiyatlarında yaşanan artışlar (özellikle ham petrol),
- Temel olarak özel sektörün girdisini teşkil eden kamu kesiminin ürettiği malların fiyatlarında yaşanan artışlar (yönetilen fiyatlardaki artışlar),
- Yeterince derin olmayan finansal piyasalarda kamu sektörünün borçlanma ihtiyacının yarattığı dışlama etkisinin sonucuyla yaşanan faiz oranlarının artışı.

Enflasyon olgusu özellikle son 10 yıllık dönemde Türkiye'nin temel makro ekonomik sorunlarının başında ele alınmaya başlanmıştır. Hükümetler 1994 yılında yaşanan yüksek enflasyon sonrası enflasyonu kontrol altına alabilmek için çeşitli dezenflasyon önlemleri uygulamışlardır. Enflasyonun temel sorun olarak belirginleştiği bu dönemde istikrar çabaları başarısız olmuş ve 1995, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında yüksek oranlı enflasyonlar yaşanmıştır. 1998 Rusya Krizi, 1999 ülke genel seçimleri ve yaşanan 1999 Depremi uygulanan programların sektöre uğramasına neden olan faktörler olarak göze çarpmaktadır. 1999 yılında uygulanmaya başlanan döviz kuru temelli ve IMF destekli istikrar programı döneminde ise önce Kasım 2000 yılında yaşanan likidite krizi, sonrasında Şubat 2001'de yaşanan finansal krizle programın döviz kuru ayağı terkedilerek esnek kur sistemine geçilmiş ve enflasyonla mücadele programı bu yeni kur rejimi çerçevesinde sürdürülmeye devam etmiştir.

Görüldüğü üzere son yıllarda Türkiye ekonomisi ve bu ekonomide yer alan bankacılık sektörü, uygulanan istikrar programlarının başarısız oluşu yüzünden sonuç olarak istikrarsız bir ortamda faaliyet göstermek zorunda

kalmış ve ekonomik kararlarını verirken doğal olarak bu ortamın parametrelerine göre hareket etmişlerdir. 2001 krizinden sonra “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile başlayan ve görece olarak başarılı sonuçların elde edildiği son dönemde, enflasyonun artık kalıcı olarak düşmeye başladığına olan inancın yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, belirsizlik yerini güven ortamına bırakmaya başlamıştır. Bu yeni güven ortamı ise bankaların düşük enflasyon ortamında yeni parametrelere göre amaç fonksiyonlarını maksimize edecekleri yeni stratejiler geliştirme gereğini ortaya çıkarmıştır. Bankaların yüksek enflasyon döneminde yararlandıkları bazı fırsatların düşük enflasyon ortamıyla birlikte ortadan kalkması, onları yeni enstrümanlar bulmaya veya mevcut yapılarını değiştirmelerine yol açmaya başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Bu alt bölümde Türkiye’de bankacılık sektörünün 1980 sonrası serbestleşme ve dışa açılma dönemi, 1994 krizi ve sonrasındaki Türk Bankacılık sektörü ve 2000-2001 yıllarındaki enflasyonu düşürme programlarına değinilecektir.

2.1. 1980 Sonrası Finansal Serbestleşme Dönemi

1980 yılında, iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı dışa açılmayı ve dışsarıtıma yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiş olup, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Bu dönemde yapılan önemli düzenlemeler ve bunların bankacılık sektörüne etkilerini şu şekilde özetleyebiliriz (TBB, 1998).

- Yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmiş, bu da rekabeti arttırarak bankaları klasik bankacılık anlayışından uzaklaştırıp, yeni kaynak ve plasman alanlarına yöneltmiştir (Tüketici kredileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, forfaiting, swap, forward, future, option gibi).
- Bilgisayar ve iletişim teknolojisinde gelişmelerin sonucu olarak Türk bankaları, yurtdışında banka kurarak ve şube açarak dışa açılmaya başlamışlardır.
- 1980 yılında mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. Ancak mevduat ve faiz oranlarının serbestleşmesi, sektörde mevduat toplamak için rekabet ortamı yaratarak faizleri hızla

artırmış, yüksek maliyetle toplanan fonların plasmanında da dikkatli olunmamasından dolayı bazı küçük ölçekli banka ve aracı kurumlar ödeme güçlüğü çekmişlerdir. Bunun sonucu olarak 1982 yılında mali kriz yaşanmış ve 1988 yılına kadar faiz oranları tekrar Merkez Bankası tarafından belirlenmeye başlanmıştır.

- Mali kriz sonucu bankaların gözetim ve denetimiyle ilgili düzenlemeler yapılmaya karar verilerek, 1985 yılında Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla sermaye yeterlilik rasyosu kabul edilmiş, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, mevduat sigorta fonu oluşturulmuş, tahsili gecikmiş alacaklar için yeterli karşılık ayrılması ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve bankaların bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmeleri zorunluluğu getirilmiştir.
- 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurulmuştur.
- 1984 yılında yurtiçinde yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz tevdiat hesabı açma izni verilmiştir. Bu döviz kaynaklarının mali sistem içine çekilmesine neden olmuş, bu hesaplarda toplanan mevduat kısa sürede önemli miktarlara ulaşmıştır.
- Devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ihale yöntemiyle satışa sunulmaya başlanmış (1985) böylece kamu finansman ihtiyacı için iç borçlanma süreci başlamıştır.
- SPK, Sermaye Piyasası Kurulu Kanunu ile sermaye piyasası (hisse senetleri) araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapıyı oluşturmuş, oluşan bu yapının üzerine 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur.
- Bankalararası TL piyasası kurulmuş, böylece piyasadaki likidite durumu Merkez Bankası ve bankalar tarafından daha sağlıklı bir şekilde izlenmeye başlanmıştır (1986).
- 1987 yılında Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başlayarak, para politikasını idare etmenin yanında iç borçlanma senetlerinin

alım-satımını yapma ve 1992 yılında DİBS'ler için ikinci bir pazar oluşturma imkanı bulmuştur.

- 1988 yılında Merkez Bankası Döviz ve Efektif Piyasaları faaliyete geçmiş, 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Böylece yurtdışındaki yerleşik kişiler Türkiye'de, yurtiçindeki yerleşik kişiler de yurtdışında menkul kıymet yatırımı yapma ve mevduat hesabı açtırma imkanına erişmiş ve bankacılık sisteminin etkinliği artmıştır.
- 1992 yılında bankalararası büyük miktardaki ödemelerin yapılabilmesine olanak sağlamak amacıyla Elektronik Fon Transferi Sistemi faaliyete geçmiştir.

Bütün bu düzenlemeler Türk Bankacılık Sistemini geliştirmiştir. Ancak finansal serbestleşme döneminin ardından 1990'lı yıllarda yükselmeye devam eden enflasyon, büyüme hızındaki dalgalanmalar ve sermaye hareketlerinin kırılgan yapısı Türk Lirasına olan güveni zayıflatarak para ikamesinin hızlanmasına yol açmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak bankaların kaynaklarının vadesi önemli ölçüde kısalmış ve döviz cinsinden yükümlülüklerin toplam kaynaklar içindeki payı belirgin bir biçimde artmıştır (BDDK, 2001).

Kamu kesimi açıklarındaki artış ve bu açıkların yüksek reel faizler ile yurtiçi piyasalardan finansmanı bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Yüksek reel faizlerin ortaya çıkardığı arbitraj imkanı bankacılık kesiminin yurtdışından borçlanarak kamu açıklarını finanse etmelerini cazip hale getirmiş, bu durum bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonlarının artması ile sonuçlanmıştır (BDDK, 2001).

Kamu Bankalarının mali bünyeleri önemli ölçüde bozularak, finansman ihtiyaçlarını kısa vadeli ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları bir yandan zararlarının gittikçe artmasına, diğer yandan da mali sektörde haksız rekabet yaratarak istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Bu durum,

piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmuştur.

Bütün bu gelişmeler sonucunda bankacılık sistemi likidite, faiz ve kur risklerine karşı kırılgan hale gelmiş ve 1994 yılında mali kriz yaşanmıştır.

2.2. 1994 Krizi ve Sonrasında Türk Bankacılık Sektörü

1994 kriziyle bankacılık sektörü hızla küçülmüştür. Mali sistemin güçlendirilmesi için piyasalara yönelik müdahale ve tedbirler artırılmış, bunun sonucu olarak faiz oranlarındaki düşme ve belirsizliklerin azalmasıyla hazine daha uzun vadeli borçlanma imkanına kavuşmuş, tüm mevduatlara devlet güvencesi getirilmiş ve kur riskini azaltmak için pozisyon açıklarına yasal sınırlar konmuştur.

1996-1997 yıllarındaki ekonomideki toparlanma bankacılık sektörüne de yansımış ancak 1998 yılında yaşanan siyasi istikrarsızlık ve Rusya krizi, finansal piyasalarda belli ölçülerde sağlanan dengeyi bozarak faiz oranlarını hızla yükseltmiş ve finansal sistemin yeniden istikrarsız bir ortama girmesine neden olmuştur (TBB, 1999). Bu ortamda banka sisteminin yeniden yapılandırılması ve bankaların mali bünyelerinin sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz olmuş, Haziran 1999'da 4389 sayılı bankalar kanununda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. 19 Aralık 1999 tarihinde 4389 sayılı Kanun 4491 sayılı Kanun ile yeniden ele alınmıştır.

Kanun'da yeni düzenlemeler ile;

- Bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde uyumlu hale getirilmiş,
- Bir bankanın kurulması ve şube açılması şartlarını ağırlaştıran düzenlemeler getirilmiş,
- Özel bankalar ile kamu bankaları arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmış,

- Kredi tanımı, Avrupa Birliği düzenlemelerine son derece yaklaşmış, büyük kredi tanımı getirilmiş, dolaylı kredi ilişkisi yeniden düzenlenmiş, kredi özkaynak ilişkisi daraltılmış,
- Bir bankanın mali bünyesinin zayıflaması durumunda denetim otoritesinin hareket kabiliyeti artırılmış, mali bünyenin güçlendirilmesini sağlayacak ya da bankanın faaliyeti ilgili olarak alınacak tedbirlere ilişkin kararlar daha nesnel ölçütlere dayandırılmış, karar sürecini hızlandıran değişikliklere gidilmiş, ortakların ve yöneticilerin şahsi sorumlulukları artırılmış,
- Bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerin izlenmesi ve denetlenmesi, denetim sonuçlarının karara bağlanması, bir bankanın faaliyetinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) adı altında yeni bir otorite oluşturulmuştur (Esen, 2001, s.249-250).

IMF ile Ocak 2000'de geçerli olmak üzere "Stand-by Antlaşması" imzalanmış ve Merkez Bankası enflasyonu önlemeye ve istikrarı sağlamaya yönelik 2000 yılı para ve kur politikasını açıklamıştır.

2.3. 2000 Yılındaki Enflasyonu Düşürme Programı

1999 yılı IMF niyet mektubunda da belirtildiği gibi, 2000 yılında benimsenen dezenflasyon programı, üç senelik zamana yayılan bir perspektife sahiptir. 2000 programı çerçevesinde uygulanacak makro ekonomik politikaları özetleyen Stand-by antlaşmasının temel amacı;

- Tüketici enflasyonunu, yapısal reformlarla desteklenen, birbirleriyle tutarlı, güçlü, itibarlı ve süreklilik arz eden maliye, gelir, para ve kur politikalarının eř güdümlü uygulanması sonucu, 2000 yılı sonunda yüzde 25, 2001 yılı sonunda yüzde 12 ve 2002 yılında yüzde 7'ye indirmek (TEFE değerlerinde aynı dönemler için sırasıyla yüzde 20, yüzde 10 ve yüzde 5 olarak hedefler konulmuştur.)
- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek,

- Ekonominin büyüme potansiyelini arttırmak,
- Ekonimideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını

sağlamaktı (Keyder, 2005).

2000 yılı Enflasyonu Düşürme Programı üç temel üzerine oturtulmuştur. Bunlar:

- Sıkı bir maliye politikası uygulayarak faiz dışı fazlanın artırılması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması (Keyder, 2005),
- Enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası uygulanması ve
- Hedeflenen enflasyon değerleriyle uyumlu olacak şekilde döviz kuru sepetinin günlük değerlerinin önceden ilan edilen bir takvim çerçevesinde Merkez Bankası tarafından 1 ABD Doları ve 0,77 Euro'dan oluşturulmuş bulunan sepet döviz kuru seviyesi konusunda enflasyon hedefiyle uyumlu bir taahhüde girilmesidir. Bu yüzden program para kurulu benzeri bir sistem olarak değerlendirilebilir (Yeldan, 2001).

Bu programda ayrıca kamu sektörünün faiz dışı açığının Gayri Safi Milli Hasıla içerisinde 1999 yılındaki yüzde 2,8 olan payının, 2002 yılı itibariyle yüzde 3,7 olacak şekilde faiz dışı fazlaya dönüşmesi amaçlanmıştır.

Döviz kurunun nominal çapa olarak kullanılması sayesinde enflasyonist beklentilerin kontrol altına alınması Latin Amerika ve İsrail örneklerinde olduğu gibi 2000'li yıllara gelinene kadar son dönemlerde uygulanan yöntemlerden olmuştur. Uluslararası örneklerde de görüldüğü gibi, bu tip döviz kuruna dayalı dezenflasyon ve istikrar programlarının ödemeler dengesi üzerine yarattığı baskı ve kırılganlık ise sistemi tehdit edebilecek en önemli unsur olmaktadır. Uygulanan dezenflasyonist politikalar süresince ulusal paranın görece talebinde yaşanan artış ve kurun nominal değer kaybının gerçekleşen enflasyondan daha düşük seyretmesi sonucu reel kurların değer kazanması ithalatın artmasına ve ihracat performansının

kötüleşmesine yol açabilmektedir. Ödemeler dengesinde kırılgan bir yapıya neden olan bu dönüşümler olası bir iç veya dış şok durumunda ise döviz talebinin yüklü bir şekilde artarak Merkez Bankası döviz rezervlerinin erimesine yol açmakta ve sistemik bir krizle sonuçlanan bir süreci tetikleyebilmektedir.

Bu nedenle 2000 yılı programında “çıkış stratejisi” olarak adlandırılan ve programın 18. ayından itibaren kurların band içerisinde kademeli olarak dalgalanmaya bırakılacağı ve 2002 yılı sonu itibariyle de band sınırları tamamen kaldırılarak esnek döviz kuru sistemine geçileceği belirtilmiştir. Ancak kısa vadeli faiz oranlarında yaşanan yükselmelerin sonucu olarak 2000 yılı Kasım ayında finansal bir kriz yaşanmıştır. Kriz sonrası 2001 yılı Şubat ayında iç politikada yaşanan sıkıntılar ikinci ve daha derin sonuçlara yol açacak krizi tetiklemiş ve bu kriz programın kur politikasının terkedilmesine ve esnek kur sistemine geçilmesini zorunlu hale getirmiştir (bknz Celasun 2002, Özatay ve Sak 2002).

2.3.1. IMF'nin 2000 Yılında Yayınlanan Türkiye Raporuna Göre Dezenflasyonun Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi

IMF'nin 2000 yılında yayınlanan Türkiye raporuna göre dezenflasyonun Türk Bankacılık sektörü üzerine etkisi konusunda üç temel bulgu ön plana çıkarılmaktadır. Bunlar:

- Yüksek oranlı enflasyon altında bankacılık sisteminin kârlılığı, nominal faiz oranları marjının da yüksek olması nedeniyle olduğundan fazla görünmektedir.
- Enflasyon oranlarının ve dolayısıyla nominal faiz oranlarının düşme eğiliminde olması ile faiz marjları da daralmakta ve bankaların kârlılığı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.
- Diğer taraftan enflasyon oranlarının yüksek olmasından kaynaklanan kârlılığın ortadan kalkacak olmasına karşılık, düşük enflasyon ortamının uzun dönemli etkilerinin kârlılık üzerinde olumlu etkileri de vardır. Düşen enflasyon ortamıyla, faiz marjının

daralmasına rağmen bankalar kredi portföylerini genişleterek, bankaların kârlılıkları olumlu yönde etkilenebilecektir. Ülke deneyimlerine bakıldığında dezenflasyon süreciyle birlikte bankaların ellerindeki kaynaklarla geleneksel kredi verme işlevlerine yöneldiğini dolayısıyla özel sektöre açılan kredi hacmini reel bazda arttığını görülmektedir.

2.3.2. 2000 Yılında Başlayıp 2001 Yılında Dalgalı Döviz Kuru ile Devam Ettirilen Enflasyonu Düşürme Programı Sonrası Türk Bankacılık Sektörü

Bilindiği gibi, 2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında sıkı maliye politikası uygulanacak ve yapısal reformlar hayata geçirilecek, bunun yanısıra, enflasyonist beklentileri hızla aşağıya çekmek için döviz kurları hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanacak ve para politikası likidite genişlemesini yabancı kaynak girişine bağlayan bir çerçeveye oturtulacaktı.

2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Programın uygulanmaya başlaması ve faiz oranlarındaki düşüş ile birlikte Bankacılık kesimi;

- Faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında, yükümlülüklerinin vade yapısını düşürme yönünde bir politika izlerken, varlıklarda özellikle Devlet İç Borçlanma Senetlerine (DİBS) daha yoğun olarak yatırım yapmıştır.
- Yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiş, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynakları Türk Lirası cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale getirmiştir.

Bu çerçevede, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve Türk Lirası cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilim içine girmeye başlamıştır. Ayrıca bankacılık sektörünün aktif ve pasif yapısında değişimler olmuş ve bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığı daha da artmıştır. Kısacası bankacılık sektörü bilançolarının taşıdıkları risk ve kırılganlıklar hızla artmıştır (Koğar, 2004).

Bankacılık kesiminin piyasa risklerine karşı duyarlılığının daha da arttığı bir yapıda Kasım 2000'de kriz yaşanmıştır (Celasun 2002, Özatay ve Sak 2002). 2000 yılı enflasyonu düşürme programının bir krize dönüşmesindeki başlıca nedenler; bankacılık sisteminin kırılganlığı, T.C. Merkez Bankası'nın pasif para politikası izlemeye zorlanması, programın yeterli kredibiliteye sahip olmaması ve yeterli bir gelirler politikasının bulunmamasıdır (Uzuner, 2004).

Yaşanan krizle faiz oranları önemli ölçüde yükselmiş ve özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacı yüksek olan kamu bankalarıyla TMSF kapsamındaki bankaların mali yapıları daha da bozulmuştur.

Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat 2001'de daha büyük bir kriz yaşamış ve kur riskine de maruz kalmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerine ortam yaratan başlıca nedenler ise; enflasyonun beklenenin üzerinde gerçekleşmesi sonucu TL'nin aşırı değerli hale gelmesi, cari işlemler açığının kritik sınırın üzerine çıkması, mali sektörün sermayeden yoksun olması, banka-reel sektör-kamunun açık pozisyonları, kamu bankalarının görev zararları nedeniyle para piyasası üzerindeki baskısı, vade uyumsuzluğu ve bütün bunların sonucu olarak özellikle mali sektörün taşıdığı kur ve faiz riskinin artması ve güven ortamının ortadan kalkmasıdır.

Şubat 2001 krizinden sonra döviz kuru nominal çapa olma özelliğini yitirmiş, 22 Şubat'ta kur dalgalanmaya bırakılmış ve para politikası rejimi olarak Parasal Hedefleme benimsenmiştir. 'Güçlü Ekonomiye Geçiş

Programı: Hedefler, Politikalar ve Uygulamalar' adlı program, Mayıs 2001'de yürürlüğe girmiştir. Merkez Bankası'nın kısa vadede önceliği, ödemeler sistemindeki tıkanıklıkları gidermek ve finansal piyasalarda istikrarı sağlamak olmuştur. Uygulanan programın orta vadede amacı ise sağlıklı bir bankacılık sistemi, bu bağlamda Kamu Bankalarının görev zararlarından arındırılması, yeniden yapılandırılması ve Fon Bankaları ile birlikte rehabilitasyonu olmuştur (Keyder, 2005). Ayrıca bankacılık sistemine döviz depo ve döviz satışı yolu ile gerekli kaynakları sağlayarak, mali sistemin dış yükümlülüklerini karşılamasına imkan tanımıştır (TCMB, 2001).

Bu çerçevede bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla uygulamaya konulan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" dört temel unsurdan oluşmuştur. Bunlar;

- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların çözümlenmesi,
- Özel bankacılık sisteminin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve sektörde etkinliğin artırılmasıdır (BDDK, 2003).

Bankacılık sektöründe uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programı sonrası;

Kamu bankalarının görev zararları ödenmiş (19 milyar \$), kısa vadeli yükümlülükleri sıfırlanmış, sermaye desteği sağlanmış ve sonuç olarak kamu bankaları kâr elde eder hale gelmiştir.

TMSF'ye devredilmiş olan 20 banka (1 banka 1997 yılında, 1 banka 1998 yılında, 6 banka 1999 yılında, 3 banka 2000 yılında, 8 banka 2001 yılında, 1 banka 2002 yılında TMSF'ye devrolmuştur.) 2001-2002 yıllarında yeniden yapılandırılarak birleştirme, satış veya doğrudan tasfiye gibi yöntemlerle çözümlenmiştir (2004 yılında TMSF bünyesinde 2 adet olan banka sayısı Pamukbank'ın da Halkbank ile birleşmesiyle 2005 yılında bu

sayı bire düşmüştür.). Ayrıca TMSF bankalarının çözümlenme sürecinde kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmış, açık pozisyonları kapatılmış, mevduat faizleri piyasa koşullarına uygun hale getirilmiş, mevduat ve YP yükümlülükleri başka bankalara devredilmiştir (Pazarbaşıoğlu, 2003).

TMSF bünyesindeki bankaların çözümlenmesi sürecinde gerek kamu gerekse özel sektör önemli maliyetler yüklenmiştir.

Özel bankalar öncelikle kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmiş (2001-2002 yıllarında sermaye artışı 2,4 milyar dolar), iç borç takası ile yabancı para açık pozisyonlarını kapatmış, değişken faizli, döviz endeksli ve döviz cinsinden iç borçlanmaya ağırlık verilmesiyle kur ve faiz riskini sınırlandırmıştır. Özel bankaların bilançoları enflasyon muhasebesi uygulanmak suretiyle daha şeffaf hale getirilmiş ve sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı altyapı da hazırlanmıştır.

Ekonomide sağlanan iyileşmenin yanı sıra, yeniden yapılandırma programı kapsamında risk yönetim kapasitesinin gelişmesi ve piyasa disiplininin artması, bankacılık sistemindeki risklerin sınırlandırılmasında etkili olmuştur. Bankaların sorunlu kredilerinin çözümünü hızlandırmak amacıyla gönüllü bir borç yeniden yapılandırma mekanizması olan İstanbul Yaklaşımı'nda önemli ölçüde ilerleme kaydedilmiştir.

Tasarrufların yatırıma dönüşmesi sürecinin etkinleştirilmesi, mali aracılık üzerindeki kamusal yüklerin tespit edilmesi ve gerekli eylem planının hazırlanmasına yönelik olarak 2003 yılı Mart ayında başlanan çalışma sonuçlanmış, aracılık maliyetlerinin azaltılması amacıyla çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe giren 5020 sayılı Kanun ile TMSF, BDDK bünyesinden ayrılarak, ayrı bir Kurul tarafından idare ve temsil edilmeye başlanmıştır (DPT, 2004) .

Yaşanan finansal krizlerle bankaların tam garanti altında olan yükümlülükleri 2003 yılı Temmuz'unda alınan Kararla mevduata sınırlı garanti getirilmiş, mevduat sigortasına tabi mevduat tutarı 50 milyar Türk Lirası olarak belirlenmiş ve sınırlı mevduat garantisi uygulaması 5 Temmuz 2004 tarihi itibarıyla başlamıştır.

Son olarak bankaların maruz kaldıkları risklerin daha hassas ölçülmesine olanak tanıyan ve etkin risk yönetimlerini teşvik eden Basel-II olarak adlandırılan Yeni Sermaye Uzlaşısı ilkelerinin Avrupa Birliğinde 2007 yılında uygulamaya konulacağı göz önüne alındığında, Türkiye’de de Basel II’nin uygulanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) bankacılık sistemini Basel II’nin uygulanmasına hazır hale getirmek amacıyla adımlar atmıştır. BDDK, bu adımların en önemlisini 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel II’nin Yol Haritasını açıklayarak yapmıştır. Açıklanan yol haritasına göre; Türkiye’de Basel II düzenlemesi Mart 2007 tarihinde yayımlanacak, standart yöntemler 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girecek ve 2009 yılından itibaren de ileri yöntemler için BDDK’ya başvurulabilecektir. Buna göre 2007 yılı içinde paralel uygulamanın da yer aldığı bir geçiş dönemi öngörülmektedir.

Bu çerçevede Basel II uygulamasına geçmeden önce Temel Prensiplere uyum sağlanmasının bir zorunluluk olduğu uluslararası platformda da genel kabul görmektedir. Basel Komitesi tarafından gözden geçirilmekte olan prensiplere uyum konusunda Basel II uygulaması öncesinde tüm kurum ve kuruluşların gerekli hassasiyeti göstermesi ve bankacılık sistemimizin altyapısının temel prensipler doğrultusunda daha da güçlendirilmesi gereklidir. Onay aşamasında bulunan Bankacılık Kanunu Tasarısı bu süreçte önemli bir adım niteliğindedir .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONUN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Türk Bankacılık Sektörünün yapısı, banka bilanço büyüklüklerinden hareketle ve enflasyonist dönemi de kapsayacak şekilde 1980-2004 verileri kullanılarak ortaya konulmasına ve dezenflasyon ortamının banka bilançoları üzerindeki mevcut etkileri saptanmaya çalışılacaktır. Verinin kapsadığı dönem itibariyle, şu ana kadar Türkiye'nin 2002 yılından itibaren yaşamaya başladığı düşen enflasyon dönemi ve sonrası dönemin genellemeler yapmak için yeterli genişlikte olmadığı kabul edilmekle birlikte, enflasyonun banka bilançoları ve banka davranış kalıpları üzerindeki etkilerinin, düşen enflasyon ortamının banka bilançoları ve davranış kalıpları üzerinde etkileri konusunda çeşitli ipuçları vereceği düşünülmektedir.

3.1. Enflasyon Sürecinin Banka Bilançoları Üzerine Etkisi

Enflasyonist ortamda Türk bankacılık sektörünün bilançolarının nasıl etkileneceği üzerine literatürde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bölümde bu çalışmalar tarihsel olarak incelenecektir.

Doğukanlı ve diğerleri (2000) çalışmasında 1972-1997 döneminde Türk bankacılık sektörünün enflasyonist süreçten nasıl etkilendiğini net borçlu hipotezine göre araştırmıştır. Enflasyonist sürecin net borçlu konumunda olan banka kârlılığına olumlu etkisi olması beklenirken, adı geçen çalışmada, bankaların net borçlu/alacaklı durumları ile net faiz marjları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmada net faiz marjının 1990 sonrası dönemde hızla arttığı, hatta 1994 yılında yaşanan finansal krizin dahi bu kâr marjının düşmesine neden olmadığı gösterilmiştir. Net faiz dışı marjı da -özellikle personel harcamalarının etkisiyle- sürekli negatif olmuştur. (Bulat ve diğerleri, 2000, s.28)

Babuşçu ve diğerleri (2000) çalışmasında enflasyonist dönemin bankacılık sektörü üzerine olumsuz etkisinin çeşitli yollarla ortaya çıktığı gösterilmiştir. Bunlar; aktifte kredilerin payının azalması ve menkul değerler cüzdanının payının artması, özkaynakların reel bazda azalması ve zayıflaması, vade uyumunun bozulması, bilançoda döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerin payının artması (Babuşçu ve diğerleri 2000, s.23, 25, 27, 33). Yolalan (2000), enflasyonun bankacılık sisteminin gelişimini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Enflasyonu belli bir eşiğin üzerinde olan ülkelerin finansal sistemleri, daha düşük enflasyonlu ülkelerdeki finansal sistemlere göre daha az gelişmiştir (Yolalan, 2000, s.4).

Enflasyonist sürecin bankacılık sistemine olumlu etkileri de olmuştur. Banka, şube ve işlem sayılarının artması, bankaların kârlılığının ve repo işlemlerinin artması da olumlu etkiler arasında sayılabilir (Babuşçu ve diğerleri 2000, s.23-33 ; Yolalan, 2000, s.4).

Tunay ve Uzuner (2000) ise enflasyonun bankacılık sistemine olan etkilerini beklenen ve beklenmeyen enflasyon oranlarını dikkate alarak analiz etmişlerdir. Buna göre, aktif ve pasiflerinin büyük kısmı nominal enstrümanlardan oluşan bankalar, en çok beklenmeyen enflasyon şoklarından etkilenmektedir. Tunay ve Uzuner (2000)'e göre enflasyonist sürecin bankacılık sektörü üzerine olan diğer etkileri ise şunlardır: Faiz ve kur oranlarındaki oynaklık, asimetrik bilgi problemine dayalı sorunların artış göstermesi, yoğun kamu borçlanması durumunda, kamu bankalarının hükümet politikalarına yakın bir tavır alması suretiyle bankacılık sektöründeki rekabet ve risk alma davranışının olumsuz etkilenmesi, mali kesim-reel kesim ilişkisinin zayıflaması ve bankaların faaliyet giderlerinin yükselmesi (Tunay ve Uzuner, 2000, s.65-72).

3.2. Dezenflasyon Sürecinin Banka Bilançoları Üzerine Etkisi

Enflasyon düşme eğilimine girdikten sonraki düşen enflasyon sürecinde bankacılık sektörünün bilançolarının nasıl etkileneceği çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Bu süreçte, birçok çalışma enflasyon oranındaki gerileme paralelinde bankaların vadesiz mevduatlardan elde ettikleri

gelirlerinde bir azalma olacağını, çünkü enflasyondaki gerilemenin paranın zaman içinde değerini de düşüreceği için, vadesiz mevduattan sağlanan avantajların daralacağını dile getirmiştir (Van Rijkeghem, 1999 ; IMF 1999 ve İnan 2000). Ayrıca Babuşçu ve diğerleri (2000, s.56) de çalışmalarında vadesiz mevduatın bankalar açısından cazibesini yitirmesi sonucu toplam vadesiz mevduatta azalış olacağını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Tunay ve Uzunay (2000, s.81) da vadesiz mevduatlardan sektörün elde ettiği kazancın azalabileceğini vurgulamışlardır. Ancak Türkiye’de düşen enflasyon ortamında vadesiz mevduatta TC Merkez Bankası’nın verilerine bakılarak herhangi bir azalmanın olmadığı göze çarpmaktadır.

Dezenflasyon ortamında, nominal faiz hadleri de enflasyondaki gerilemeye uygun bir şekilde gerileyecektir. Faiz hadlerinin gerilediği bir süreçte, eğer bankaların aktiflerinin ortalama vadesi, pasiflerinin ortalama vadesinden daha uzunsa bankalar ekstra kâr sağlayacaklardır. Bu görüş de hem Van Rijkeghem (1999, s.6) hem de IMF (1999, s.49) tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca programın uygulanması sırasında yapılmış olan bir çalışmada da bu öngörünün kısmen gerçekleşmiş olduğu belirtilmektedir (İnan, 2000, s.14).

IMF (1999, s.51) ve Alper ve diğerleri (2002, s.179-180) mevcut istikrar programının başarıya ulaşması halinde, yüksek düzeydeki kamu borçlanmasının azalacağını ve enflasyonun düşeceğini, bu iki unsurun da beraberce yüksek faiz marjlarını daraltacağı ve açık pozisyonlardan elde edilen gelirleri azaltacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Bankalar, faiz dışı gelir kaynaklarına daha çok yöneleceklerdir. Van Rijkeghem (1999, s.3) bankaların açık pozisyonlardan elde ettikleri kazançları kaybedeceklerini, bu kayıplarını da artan finansal aracılık hizmetleriyle dengeleyeceklerini öngörmüştür. Ayrıca , Babuşçu ve diğerleri (2000) ile Köksal ve diğerleri (2000, s.59) faiz marjlarındaki daralmanın bankaların net faiz gelirlerini düşüreceğini ve bu nedenle faiz dışı gelirlerinin öneminin artacağını vurgulamaktadır.

Enflasyondaki gerileme ile ekonomide belirsizlikler azalacak ve ekonominin ajanları önlerini daha iyi görebileceklerdir. Belirsizliğin azalması

ise kredi talebini artıracaktır. IMF (1999, s.43), İnan (2000) ve Van Rijkeghem (1999) bu kredi artışının ekonomi için bir risk oluşturduğunu öne sürüp, önlem alınması gerektiğini de savunmuşlardır. Ayrıca Alper ve diğerleri (2002, s.180) benzer şekilde ekonomik birimlerin enflasyonun gerilemesi paralelinde ekonomide belirsizliğin azalacağını, bunun da kredi hacminin artışı ve kredi vadelerinin uzamasına yol açacağını belirtmişlerdir. Aynı şekilde, Babuşçu ve diğerleri (2000), Köksal ve diğerleri (2000, s.54) da yaptıkları regresyon analizinde kredilerin toplam aktifler içindeki payının artacağını vurgulamışlar, ayrıca kredilerin geri dönmeme riskinin azalması ve özel sektörün kredi talebinin artışının bir bütün olarak kredi kullanımını artıracığını belirtmişlerdir.

Son olarak İnan (2004 S.51)'da dezenflasyon ve onu izleyecek olan düşük enflasyon döneminde bankacılık sektöründe gerçekleşmesi muhtemel gelişmeleri aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Vadesiz mevduatlardan elde edilen gelirlerin azalması,
- Menkul değerler cüzdanının ve bu cüzdandan elde edilen gelirlerin azalması, bunun yerine komisyon ve işlem gelirlerinin artışı,
- Nominal faiz oranlarındaki gerilemenin bankalara bir defalık bir gelir sağlaması,
- Ekonomide parasallaşmanın ve toplam kredi talebinde bir artış meydana gelmesi,

Yukarıda belirtilen çalışmalarda ayrıca enflasyonist sürecin bankacılık sisteminin özkaynaklarını ve mali bünyesini zayıflattığına, mali sistemin büyümesini ve finansal ürünlerin çeşitlenmesini engellediğine işaret edilmektedir. Buna karşın banka kârlılığının ve şubeleşmenin artması ise enflasyonist sürecin bankacılık sistemi üzerindeki olumlu özellikleridir.

3.3. 1980-2004 Yılları Arasında Enflasyonun Bankacılık Sektörü Bilançoları Üzerindeki Etkilerinin Aktif ve Pasif Yapısı Açısından İncelenmesi:

1980 sonrası finansal liberalizasyon döneminde, kamu finansman açıklarının artması sonucu ortaya çıkan yüksek enflasyon, bankacılık sektörünün hem aktiflerini hem de pasiflerini olumsuz yönde etkilemiş olup, 2002 yılından itibaren düşen enflasyon ortamıyla Türk Bankacılık Sektörünün aktif ve pasif yapısı Bankacılığın aslına dönmeye başladığını göstermektedir.

3.3.1. Aktif Yapısı

Bankacılık sektörünün aktif yapısı Tablo 3.1’de incelenmiş olup, aktif büyüklüklerin tutarları ve toplam aktifler içindeki payları gösterilmiştir.

TABLO 3.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN AKTİF YAPISI

Yıllar	Likit Aktifler (Milyar TL.)	L.Aktifler / T.Aktifler(%)	Krediler (net) (Milyar TL.)	Krediler / T.Aktifler (%)	Donuk Aktifler (Milyar TL.)	D.Aktifler / T.Aktifler (%)	Diğer Aktifler (Milyar TL.)	Dğr.Aktifler / T.Aktifler (%)
1980	519	31,2	893	53,7	80	4,8	171	10,3
1981	816	27,3	1.617	54,1	123	4,1	431	14,4
1982	1.313	29,7	2.212	50,0	234	5,3	668	15,1
1983	1.774	28,2	2.986	47,5	345	5,5	1.186	18,9
1984	3.623	36,1	3.921	39,1	546	5,4	1.945	19,4
1985	5.863	37,8	6.511	41,9	909	5,9	2.240	14,4
1986	8.901	35,2	11.517	45,5	1.958	7,7	2.917	11,5
1987	14.769	35,7	18.710	45,2	2.962	7,2	4.916	11,9
1988	27.593	40,4	27.751	40,6	5.374	7,9	7.637	11,2
1989	40.862	37,5	46.047	42,2	9.373	8,6	12.770	11,7
1990	55.891	32,8	80.034	47,0	13.539	8,0	20.809	12,2
1991	105.144	35,5	129.974	43,9	25.052	8,5	35.671	12,1
1992	212.670	38,4	231.532	41,8	43.556	7,9	66.171	11,9
1993	434.350	41,4	433.707	41,4	74.666	7,1	105.264	10,0
1994	795.740	39,3	790.109	39,0	162.129	8,0	275.569	13,6
1995	1.514.409	36,9	1.743.685	42,5	310.861	7,6	533.428	13,0
1996	3.262.419	36,4	3.860.068	43,1	656.790	7,3	1.179.834	13,2
1997	6.487.115	33,5	8.811.893	45,5	1.292.393	6,7	2.787.143	14,4
1998	11.943.805	32,4	14.122.355	38,3	2.897.629	7,9	7.864.160	21,4
1999	25.860.965	35,9	21.714.974	30,1	6.745.678	9,4	17.799.241	24,7
2000	33.470.774	32,2	34.205.860	32,9	15.396.913	14,8	21.014.490	20,2
*2001	122.883.343	56,8	47.832.629	22,1	28.098.281	13,0	17.693.364	8,2
*2002	120.468.973	56,6	52.631.490	24,7	21.883.783	10,3	17.691.242	8,3
*2003	143.203.527	57,3	69.002.124	27,6	20.229.559	8,1	17.314.563	6,9
*2004	166.699.704	54,4	102.481.789	33,4	22.713.554	7,4	14.556.518	4,8

Kaynak: TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere 1980’den 2004 yılına kadar toplam aktiflerin ortalama yüzde 80’ini likit aktifler ve kredilerden oluşturmaktadır. Enflasyon muhasebesi sistemine geçişle birlikte 2001, 2002, 2003 ve 2004’te

likit aktiflerin payı oldukça fazla artmış, kredilerin payında ise azalma likit aktiflerin payı oldukça fazla artmış, kredilerin payında ise azalma olmuştur. Likit Aktiflerin tanımında Menkul Değerler Cüzdanı da (MDC) yer aldığından, özellikle bankacılık sektörünün yapılandırılması sürecinde kamu ve TMSF bankalarına aktarılan DİBS'ler nedeniyle ile likit aktiflerde bir artış olmuş, dolayısıyla kredilerin toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Özellikle 1997 yılından sonra kredilerdeki çarpıcı düşüş ve aynı anda diğer aktiflerdeki artışın nedeni; toplam bilanço büyüklüğünün yüzde 7'si civarında bir rakam olan Ziraat ve Halk Bankası'nın görev zararları 1998 yılından itibaren krediler alt kaleminde çıkarılıp, diğer aktifler kaleminde izlenmesi şeklinde açıklanabilir (İnan, 2001). Diğer taraftan reel faiz oranlarındaki yükselme, tüketici ve yatırımcı güveninin zayıflaması ve geleceğe yönelik üretim ve yatırım kararlarına ilişkin belirsizlikler, kredi talebinin daralmasına yol açmıştır (BDDK Yıllık Rapor, 2001). Donuk aktiflerin toplam aktifler içindeki payı 1980-1999 yılları arasında ortalama yüzde 7'lerden, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisiyle 2000'de yüzde 15'e kadar yükselmiştir. Bu artışta bankaların yeniden yapılandırma programı içinde 3'lü denetime¹ tabi tutulmaları ile donuk alacakların doğru bir şekilde yansıtılması önemli bir rol oynamıştır. 2001'de ise donuk aktiflerin payı yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir. 2002, 2003 ve 2004 yıllarında ise gerek İstanbul Yaklaşımı ile mali sektöre olan borçların finansal yeniden yapılandırılması çerçevesinde gerekse ekonominin canlanması neticesinde donuk aktifler 2004 yılı itibarıyla yüzde 7'lere gerilemiştir.

1980'den 2004 tarihine kadar olan sürecin bankacılık sektörünün aktif yapısını nasıl etkilediğini anlamak için toplam aktifler içinde yer alan Likit Aktifler, Krediler ve Donuk Aktifler kendi içlerinde incelenmelidir.

¹ Üçlü Denetim, 27 adet özel sermayeli bankaya uygulanan denetim olup, kredi portföyü ve karşı taraf riski, bankanın dahil olduğu risk grupları, yapılandırılmış işlemler ve gelir yaratılmasına ilişkin diğer hususlar ve sermaye yeterliliği konularına odaklanmıştır.

3.3.1.1. Likit Aktifler

Likit Aktifler; Nakit Değerler ve TCMB, Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar, Para Piyasaları, Menkul Değerler Cüzdanı ve Zorunlu Karşılıklardan oluşmaktadır (Tablo 3.2).

TABLO 3.2. LİKİT AKTİFLERİN TOPLAM AKTİFLER İÇİNDEKİ PAYI (YÜZDE)

Yıllar	Nakit Değerler ve TCMB	Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar	Para Piyasaları	Menkul Değerler Cüzdanı	Zorunlu Karşılıklar
1980	11,8	4,4	-	6,4	8,5
1981	10,2	5,8	-	3,5	7,8
1982	8,0	7,7	-	4,2	9,8
1983	8,0	7,6	-	3,2	9,5
1984	7,5	12,0	-	6,7	10,0
1985	8,6	11,1	-	9,4	8,6
1986	8,7	9,8	-	9,0	7,6
1987	10,7	8,5	-	10,2	6,4
1988	8,6	12,2	1,1	10,4	8,2
1989	7,0	9,8	1,0	11,6	8,0
1990	6,2	9,4	0,5	10,3	6,5
1991	5,7	11,7	0,8	11,8	5,6
1992	5,4	15,3	1,0	11,2	5,5
1993	5,2	19,6	0,5	11,1	4,9
1994	5,2	16,0	0,8	11,4	5,9
1995	4,9	14,7	0,6	10,6	6,1
1996	3,1	12,2	0,7	15,2	5,2
1997	3,0	12,2	0,3	13,2	4,8
1998	2,5	10,6	0,4	14,1	4,7
1999	2,8	10,8	0,8	17,2	4,3
2000	2,2	12,9	1,7	11,5	3,8
*2001	2,9	9,8	5,1	34,3	4,7
*2002	2,1	5,6	4,0	40,5	4,4
*2003	2,0	4,9	3,6	42,8	4,0
*2004	2,5	5,8	1,4	40,4	4,3

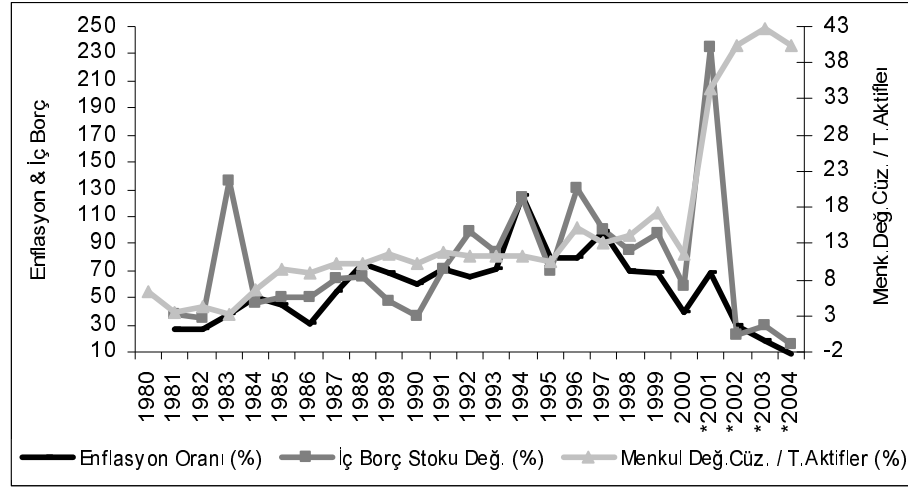
Kaynak: TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

İncelenen yıllar itibariyle likit aktifler içinde yer alan menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payının zaman içinde arttığı, nakit değerler ve TCMB ile zorunlu karşılıkların payının ise azaldığı Tablo 3.2'de görülmektedir.

Menkul değerler cüzdanının artışında, bankaların kamu kağıtlarına yatırım yapmaya ağırlık vermesi kadar öncelikle 2001 yılında kamu ve yukarıda da belirtildiği gibi TMSF bankalarının finansal yapılandırılması sürecinde Hazinece aktarılan DİBS'ler önemli rol oynamıştır. Bankaların

kamu kağıtlarına yönelmesindeki sebepler ise; Kamu kağıtlarının sağladığı vergi avantajı, karşılığında devlet garantisinin olması, kamu kuruluşlarının ihale ve sözleşmelerinde teminat olarak kullanılabilmesi, kredilerde olduğu gibi karşılık ayrılmaması yüzünden toplam karşılık giderlerinin düşmesi ve bunun kâra olumlu yansımaları, sermaye yeterliliği standart rasyosunun hesaplanmasında kamu kağıtlarının risk ağırlığı sıfır olan varlıklar içinde yer almasıdır (Aydın, 2002).

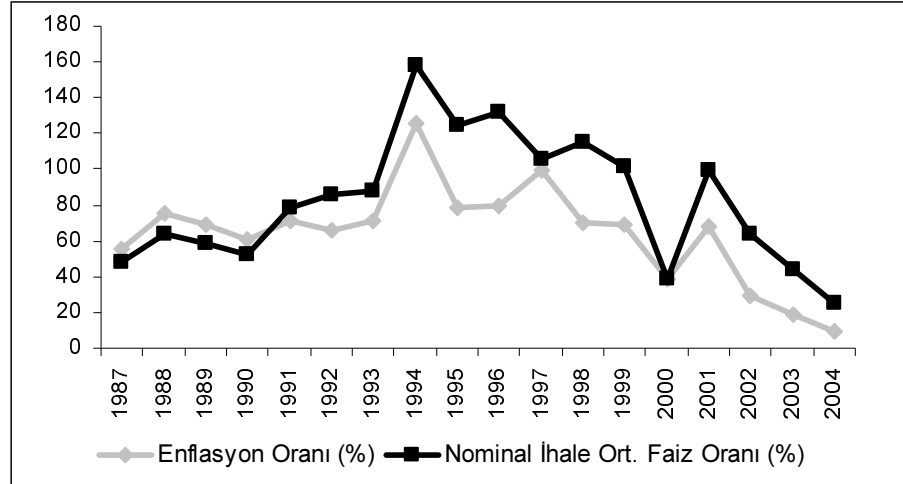
Grafik 3.1: Enflasyon Oranı, İç Borç Stoku Değişimi ve Menkul Değerler Cüzdanı/Toplam Aktifler

Kaynak: DİE, Hazine Müsteşarlığı, TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Grafik 3.1'de de görüldüğü üzere devletin iç borç stokundaki artış birkaç yıl dışında genelde enflasyon oranından daha yüksek seyretmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle çok daha fazla yükselen iç borç stoku menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payını da yükseltmiş olup, 2002 yılından itibaren düşen enflasyon ortamıyla azalmaya başlamıştır.

1999 yılında uygulamaya başlanan istikrar programı ile faiz oranlarının enflasyon oranından daha hızlı düşmesi neticesinde reel faiz oranları ex-post olarak 2000 yılı Kasım ayına kadar negatife dönmüştür. Ex-ante faiz oranları ise hızla yüzde 10'lar seviyesine gerilediği görülmektedir. Grafik 3.2'de enflasyon ve ihale faiz oranları arasındaki ilişki daha net bir şekilde görülmektedir.

Grafik 3.2: Enflasyon Oranı ve Nominal İhale Faiz Oranı

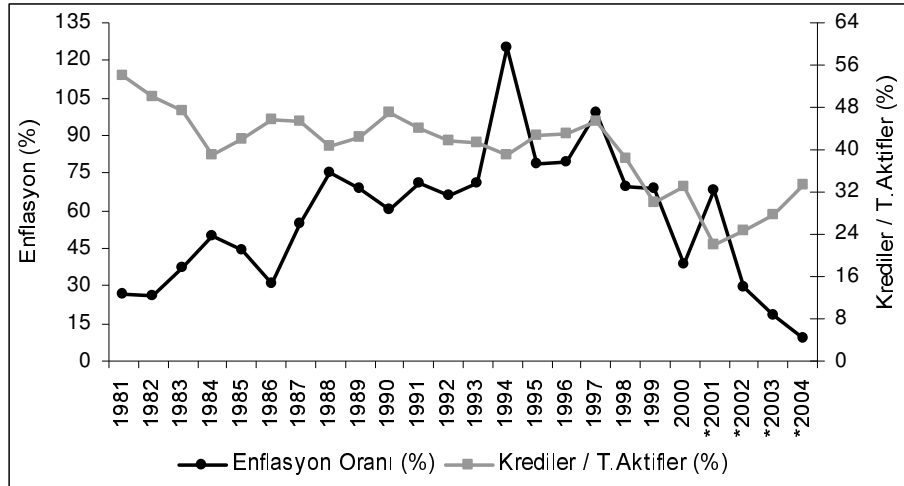
Kaynak: DİE, Hazine Müsteşarlığı

Bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak bankalar, enflasyonist dönemde kredilerin riskinin de giderek artmasıyla kaynaklarını menkul değerlere plase etmiştir (Babuşçu, Köksal, Ünsün ve Yazıcı, 2000).

3.3.1.2. Krediler

Krediler, Menkul Değerler Cüzdanından (MDC) sonra toplam aktifler içinde önemli bir orana sahiptir.

Yüksek enflasyonun olduğu dönemlerde artan kamu açığının iç borçlanma yoluyla karşılanması nedeniyle kredilerin toplam aktifler içindeki payının giderek daralmasına neden olmuştur (Grafik 3.3). Bu çerçevede kredilerin payının azalmasındaki başlıca nedenler, menkul değerler cüzdanının içinde yer alan kamu kağıtlarının, kredilere göre daha az risk taşıması, kredi faizlerinin yüksek olması kredinin dönmeme riskini artırması ve devlet iç borçlanma senetlerinin yüksek getirili olması bankacılık sektöründe kredi kullanımını sınırlandırmıştır. Ayrıca Fon'a alınan bankaların kredilerinin sistem dışına çıkması, yüksek faizler nedeniyle kredi talebinin sınırlı kalması ve BDDK tarafından uygulanan üçlü denetim programıdır (TBB, 2002).

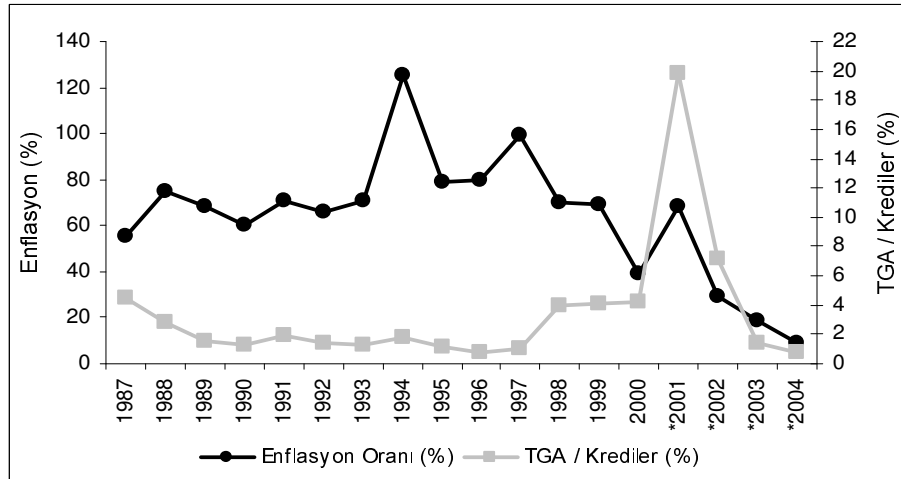

Grafik 3.3: Enflasyon Oranı, Krediler / T.Aktifler

Kaynak: DİE, TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Enflasyon arttığı dönemlerde kredi talep edenler ekonomi hakkındaki öngörülerinin olmayışı ve yüksek faiz oranları nedeniyle taleplerini kısmışlar/arttırmamışlar, buna karşılık bankaların gerek kredi plasmanlarını riskli bulmaları gerekse DİBS'in reel getirisinin yüksek oluşu nedeniyle plasmanlarını bu yöne kaydırmaları kredilerin toplam aktifler içindeki payının azalmasına yol açmıştır. Ancak 2002 yılında itibaren enflasyonun düşme eğilimine girmesiyle, oluşan güven ortamı ve kredi talebindeki artış nedeniyle krediler tekrar yükselmeye başlamıştır (Grafik 3.3.).

Grafik 3.4: Enflasyon Oranı, TGA / Krediler

Kaynak: DİE, TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Enflasyonun artış gösterdiği dönemler hem reel sektörü hem de bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. Enflasyon ortamında yeterince gelişme gösteremeyen ya da başarısız olan firmaların ödeme sorunları bankalara kredi riskinin realize olması şeklinde yansımış ve TGA'ların artmasına neden olmuştur. 1998 Rusya ve ardından 2001 yılında Türkiye'de yaşanan finansal kriz ile TGA dönüşüm oranlarının arttığı görülmektedir (Grafik 3.4). Düşen enflasyon ortamıyla (2002) birlikte ekonomide görülen canlanmanın olumlu etkileri ise reel sektörün ödeme kapasitesinin güçlenmesini beraberinde getirmekte ve mevcut TGA'ların azalmasına neden olmaktadır.

TGA'daki 1998 yılındaki artışı şu şekilde açıklamak mümkündür; 1994 krizi nedeniyle iki yıl için 687 milyon dolarlık kredi sağlanan IMF anlaşmasından sonra 1996-1997 yıllarında anlaşma yapılmamış (Boratav, 2003) olup, 1995-1997 yıllarında ekonominin hızlı toparlanması tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sektörünü de iyi yönde etkilemiştir. Ancak 1997 yılında Asya'da başlayan ve özellikle 1998 yılında Rusya'da yaşanan krizler sonucunda faiz oranlarının yükselmesi reel sektöre bağlı olarak daralmaya başlayan bankacılık sektörünün aktif kalitesini bozarak takipteki kredileri artırmıştır (Saraç, 2002).

2001 yılının sonunda BDDK tarafından uygulanan üçlü denetim programıyla krediler ve TGA'lar yeniden sınıflandırılmış ve sorunlu krediler için yeni düzenlemelere uygun karşılık ayrılmıştır. TGA'lara ayrılan özel karşılıklara bağlı olarak TGA'ların toplam kredilere oranı düşmüştür. 2004 yılı sonu itibarıyla TGA'ların kredi stokuna oranı yüzde 6.3 olmuştur (TBB, 2005).

Son olarak bankaların kullandığı kredilerin kompozisyonuna bakılırsa Türk Parası lehine bir artış olduğu gözlenmekte ve bu artışın kaynağının tüketici kredileri olduğu göze çarpmaktadır. 2001 yılında yüzde 90 olan tüketici kredileri 2002 yılında yüzde 87, 2003 yılında yüzde 84 ve 2004 yılında artarak yüzde 94 olmuştur.

3.3.2. Pasif Yapısı

Bankacılık sektörünün pasif yapısı tablo 3.3’de incelenmiş olup, seçilmiş alan pasif büyüklüklerin tutarları ve toplam pasifler içindeki payları gösterilmiştir.

TABLO 3.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PASİF YAPISI

Yıllar	Mevduat (Milyar TL.)	Mevduat / T.Pasifler (%)	Mevduat Dışı Kayn. (Milyar TL.)	Mevduat D.Kayn. / T.Pasifler (%)	Diğer Pasifler (Milyar TL.)	Dğr.Pasifler / T.Pasifler (%)	Özkaynaklar (Milyar TL.)	Özkayn. / T.Pasifler (%)
1980	815	49,0	103	6,2	653	39,3	92	5,5
1981	1.653	55,4	585	19,6	555	18,6	193	6,5
1982	2.570	58,1	573	13,0	935	21,1	348	7,9
1983	3.417	54,3	897	14,3	1.435	22,8	542	8,6
1984	5.892	58,7	832	8,3	2.263	22,5	1.049	10,4
1985	9.968	64,2	1.433	9,2	2.735	17,6	1.388	8,9
1986	15.828	62,6	3.740	14,8	3.712	14,7	2.013	8,0
1987	24.163	58,4	7.897	19,1	5.897	14,3	3.400	8,2
1988	38.384	56,2	13.632	19,9	10.087	14,8	6.252	9,1
1989	62.404	57,2	20.951	19,2	15.444	14,2	10.252	9,4
1990	95.318	56,0	34.424	20,2	23.252	13,7	17.280	10,1
1991	166.388	56,2	57.083	19,3	44.028	14,9	28.342	9,6
1992	305.489	55,1	123.056	22,2	77.735	14,0	47.649	8,6
1993	544.966	52,0	274.104	26,2	130.729	12,5	98.189	9,4
1994	1.276.368	63,1	349.239	17,3	225.234	11,1	172.705	8,5
1995	2.664.934	65,0	587.852	14,3	483.335	11,8	366.262	8,9
1996	6.145.516	68,6	1.273.995	14,2	740.329	8,3	799.271	8,9
1997	12.545.561	64,7	3.219.590	16,6	1.785.132	9,2	1.828.261	9,4
1998	24.185.291	65,7	5.715.090	15,5	3.637.248	9,9	3.290.320	8,9
1999	48.263.769	66,9	12.386.629	17,2	7.236.310	10,0	4.234.150	5,9
2000	68.442.406	65,8	19.773.249	19,0	8.671.638	8,3	7.200.744	6,9
*2001	147.520.532	68,1	34.209.711	15,8	13.676.318	6,3	21.101.057	9,7
*2002	142.387.988	67,0	31.503.470	14,8	13.085.382	6,2	25.698.648	12,1
*2003	160.812.250	64,4	39.085.077	15,6	14.314.560	5,7	35.537.885	14,2
*2004	197.393.862	64,4	45.261.039	14,8	17.834.006	5,8	45.962.658	15,0

Kaynak: TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Tablo 3.3’te görüldüğü üzere 1980’den 2004 yılına kadar toplam pasiflerin ortalama yüzde 63’ünü mevduat kalemi oluşturmaktadır. Bu oran enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde artış, düşen enflasyon sürecinde ise düşüş eğiliminde olmuştur.

1980’den 2004 tarihine kadar olan sürenin bankacılık sektörünün pasif yapısını nasıl etkilediğini anlamak için toplam pasifler içinde yer alan mevduat, mevduat dışı kaynaklar ve özkaynakları kendi içlerinde incelemek gerekmektedir.

3.3.2.1. Mevduat

Bankacılık sektörünün pasifleri içinde en önemli paya sahip olan mevduat yapısı tablo 3.4'te incelenmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi 1980'den sonra döviz tevdiat hesaplarının (DTH) toplam mevduat içindeki payı artmış, TL mevduatın payı ise 1980-1990 yıllarından sonra azalmıştır. Bu durum yerli paranın yabancı para ile ikamesinin bir sonucudur.

TABLO 3.4. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN MEVDUAT YAPISI (Milyar TL.)

Yıllar	TL	TL / T.Mevduat	DTH	DTH / T.Mevduat	Toplam Mevduat
1981	1.650	99,8	3	0,2	1.653
1982	2.553	99,3	18	0,7	2.570
1983	3.387	99,1	31	0,9	3.417
1984	5.374	91,2	518	8,8	5.892
1985	8.814	88,4	1.154	11,6	9.968
1986	13.235	83,6	2.592	16,4	15.828
1987	18.565	76,8	5.598	23,2	24.163
1988	28.972	75,5	9.411	24,5	38.384
1989	48.235	77,3	14.170	22,7	62.404
1990	72.780	76,4	22.538	23,6	95.318
1991	112.910	67,9	53.478	32,1	166.388
1992	192.988	63,2	112.502	36,8	305.489
1993	330.006	60,6	214.960	39,4	544.966
1994	605.255	47,4	671.113	52,6	1.276.368
1995	1.197.282	44,9	1.467.652	55,1	2.664.934
1996	3.030.796	49,3	3.114.720	50,7	6.145.516
1997	5.904.245	47,1	6.641.316	52,9	12.545.561
1998	11.958.770	49,4	12.226.521	50,6	24.185.291
1999	24.314.878	50,4	23.948.891	49,6	48.263.769
2000	36.915.796	53,9	31.526.610	46,1	68.442.406
*2001	64.160.799	43,5	83.359.733	56,5	147.520.532
*2002	63.423.583	44,5	78.964.405	55,5	142.387.988
*2003	85.398.865	53,1	75.413.385	46,9	160.812.250
*2004	112.190.494	56,8	85.203.368	43,2	197.393.862

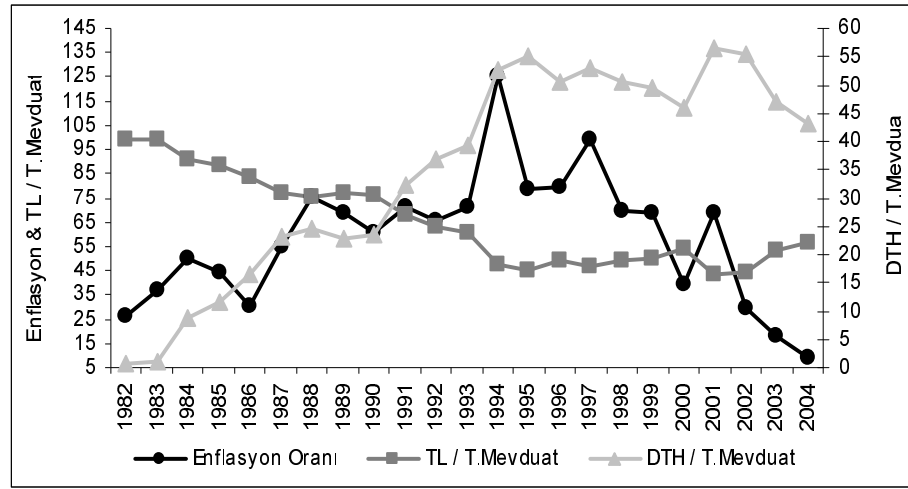
Kaynak: TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde Türk Lirasının döviz kurları karşısında değer kaybı da söz konusu olduğundan tasarruf sahipleri döviz cinsinden mevduatlara yönelmişlerdir. DTH'ların toplam mevduat içindeki payı 2001 yılında kurun ani değer kaybı sebebiyle yüzde 56,5'e kadar yükselmiştir. DTH'ların toplam mevduat içindeki payının artması ile banka bilançolarında para cinsi uyumsuzluğu da ön plana çıkmıştır. Bankaların pasiflerini önemli boyutlara ulaşan döviz cinsinden yükümlülükleri

oluştururken, aktiflerinde yabancı para cinsinden plasmanlarının kısıtlı olması nedeniyle sektör pozisyon açıkları ile karşı karşıya kalmış, 1994 ve 2001 krizlerinde TL'nin döviz kuru karşısında hızla değer kaybetmesi ile bankalar büyük oranlarda zarar etmişlerdir. Ancak uygulanan dezenflasyon programı nedeniyle 2002 yılından itibaren ters para ikamesi başlamış ve TL'nin toplam mevduat içindeki payı yüzde 57'ye yükselmiştir.

TL cinsinden mevduatların ve DTH'nin toplam mevduata oranlarının enflasyon ile ilişkisi grafik 3.5'de verilmiş olup, enflasyon ve DTH'nin mevduat içindeki payıyla benzer yönlü; ancak, bu iki serinin TL'nin mevduat içindeki payı ile ters bir ilişkisi olduğu görülmektedir.

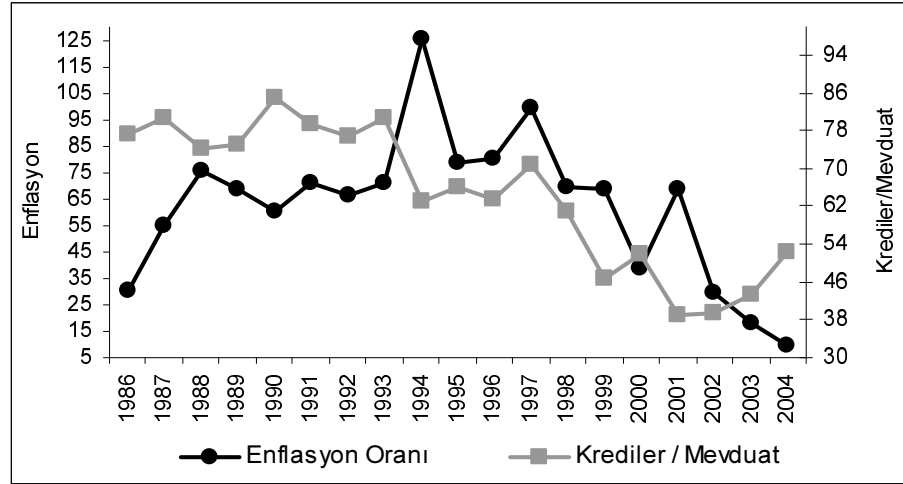
Grafik 3.5: Enflasyon Oranı, TL/T.Mevduat ve DTH/T. Mevduat

Kaynak: DİE, TBB

2001 Şubat krizinden sonra YP mevduatın (DTH) toplam mevduat içindeki payının azalması ise uygulanan doğru ekonomik politikaların sonucunda Türk Lirasına da güvenin artması ve döviz kurlarındaki yaşanan gerilemeden kaynaklanmıştır.

Bankalarca toplanan kaynakların ne kadarının kredilere plase edildiğinin bir göstergesi olan kredi / mevduat oranı, ekonomide yaşanan enflasyonist süreç içinde bankaların kredi kanallarının yetersiz çalışması ve kamu menkul kıymetlerine yönelmeleri gibi nedenlerle azalma eğilimi sergilemiştir. Banka aktifleri içinde kredilerin payı azalırken menkul değerlerin payının artması bankaların topladığı mevduat ve diğer kaynakları krediler

yerine menkul kıymetlere yönelttiğini göstermektedir. Ancak dezenflasyon süreci olan 2002-2004 döneminde kredi/mevduat oranı tekrar yükselişe geçmiştir (Grafik 3.6).

Grafik 3.6: Enflasyon Oranı ve Krediler / Mevduatın Değişimi

Kaynak: DİE, TBB

Düşen enflasyon ortamıyla Mevduat'ın kredilere dönüşme oranı 2004 yılında yüzde 52'ye yükselmiş olup bu oran Kasım 2000 krizinden önceki değeridir.

3.3.2.2. Mevduat Dışı Kaynaklar

Pasifler içinde diğer önemli bir kalem olan mevduat dışı kaynaklar incelendiğinde, mevduat dışı kaynakların ortalama yüzde 70'inin alınan kredilerden oluştuğu görülmektedir (Tablo 3.5).

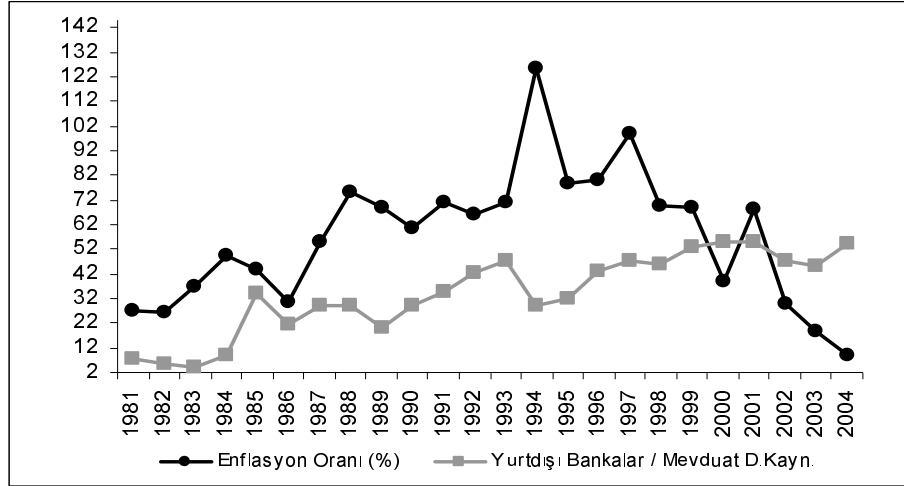
TABLO 3.5. MEVDUAT DIŞI KAYNAKLARIN YAPISI (Milyar TL.)

Yıllar	Para Piyasaları	Para Piyasaları / MDK (%)	Alınan Krediler (TCMB, yurtiçi, dđr.)	Alınan Krediler (TCMB, yurtiçi, dđr.) / MDK (%)	Alınan Krediler (yurtdışı)	Alınan Krediler (yurtdışı) / MDK (%)	Fonlar	Fonlar / MDK (%)	İhraç Edilen Menk.Değ. (net)	İhraç Edilen Menk.Değ. (net) / MDK (%)
1980	-		44	43,0	0	0,0	-	-	59	57,0
1981	-		476	81,3	43	7,4	-	-	66	11,3
1982	-		472	82,4	31	5,5	-	-	69	12,1
1983	-		787	87,8	37	4,1	-	-	72	8,1
1984	-		703	84,5	75	9,0	-	-	54	6,4
1985	-		799	55,7	492	34,3	1	0,1	141	9,9
1986	-		1.288	34,4	796	21,3	1.423	38,1	233	6,2
1987	-		2.777	35,2	2.301	29,1	2.302	29,1	517	6,5
1988	218	1,6	4.527	33,2	3.960	29,1	3.458	25,4	1.469	10,8
1989	823	3,9	7.973	38,1	4.230	20,2	5.054	24,1	2.871	13,7
1990	1.286	3,7	10.205	29,6	10.129	29,4	8.935	26,0	3.869	11,2
1991	862	1,5	16.911	29,6	19.808	34,7	13.335	23,4	6.167	10,8
1992	2.772	2,3	34.840	28,3	52.567	42,7	17.178	14,0	15.697	12,8
1993	1.709	0,6	67.663	24,7	129.206	47,1	36.139	13,2	39.387	14,4
1994	26.234	7,5	118.692	34,0	102.867	29,5	45.480	13,0	55.966	16,0
1995	31.373	5,3	214.802	36,5	189.674	32,3	61.560	10,5	90.443	15,4
1996	46.288	3,6	434.622	34,1	552.859	43,4	140.967	11,1	99.259	7,8
1997	71.952	2,2	1.017.115	31,6	1.529.912	47,5	293.988	9,1	306.623	9,5
1998	377.664	6,6	1.759.276	30,8	2.635.487	46,1	665.899	11,7	276.764	4,8
1999	925.795	7,4	2.981.110	23,9	6.620.500	53,0	1.486.847	11,9	472.377	3,8
2000	1.621.662	8,2	3.934.050	19,9	10.938.878	55,3	2.632.034	13,3	646.625	3,3
*2001	5.567.156	16,3	3.559.055	10,4	18.751.582	54,8	4.392.164	12,8	1.939.753	5,7
*2002	9.053.136	28,7	3.043.832	9,7	14.834.837	47,1	3.633.526	11,5	938.139	3,0
*2003	13.398.442	34,3	2.873.609	7,4	17.697.962	45,3	4.626.304	11,8	488.761	1,3
*2004	12.508.680	27,6	3.041.362	6,7	24.472.582	54,1	4.770.450	10,5	467.965	1,0

Kaynak: TBB

* Enflasyon muhasebesi uygulanmıştır.

Mevduat dışı kaynakların (MDK) içinde yer alan alınan krediler (TCMB, yurtiçi ve yurtdışı) incelendiğinde ise oldukça fazla bir payını yurtdışı banka, kuruluş ve fonların oluşturduğu ve 2001'den itibaren bu oranın arttığı görülmektedir. Bu da Şubat 2001 krizinden sonra uluslararası piyasalarda Türk ekonomisine güvenin artmasıyla özellikle özel bankaların yeniden sendikasyon ve sekürütizasyon kredileri aldıklarını göstermektedir (BDDK, 2005).

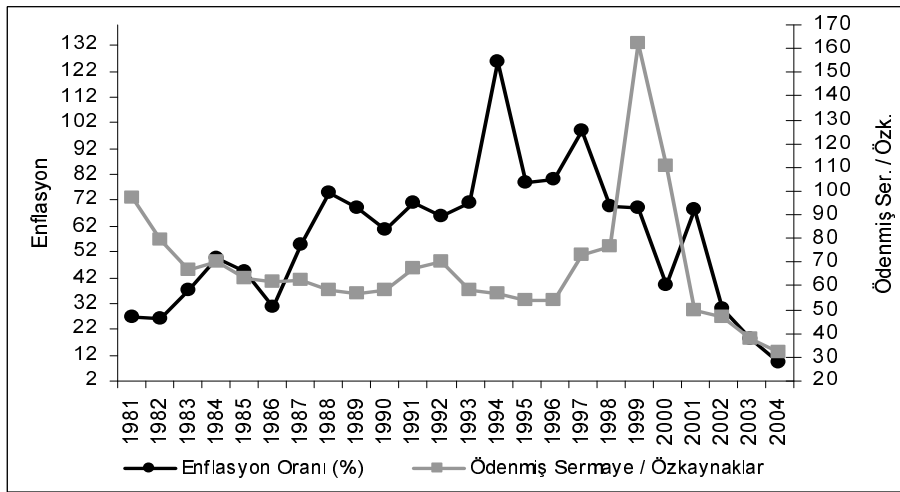
Grafik 3.7: Enflasyon Oranı ve Yurtdışı Bankalar/Mevduat Dışı Kaynaklar

Kaynak: DİE, TBB

Grafik 3.7'de de görüldüğü üzere 2002 yılından itibaren düşen enflasyon ortamıyla yurtdışı bankaların mevduat dışı kaynaklar içindeki payı giderek artmaktadır. Bu da ekonomideki güven ortamı ve Türk Lirasının değerlenmesinin bir göstergesidir.

3.3.2.3. Özkaynaklar

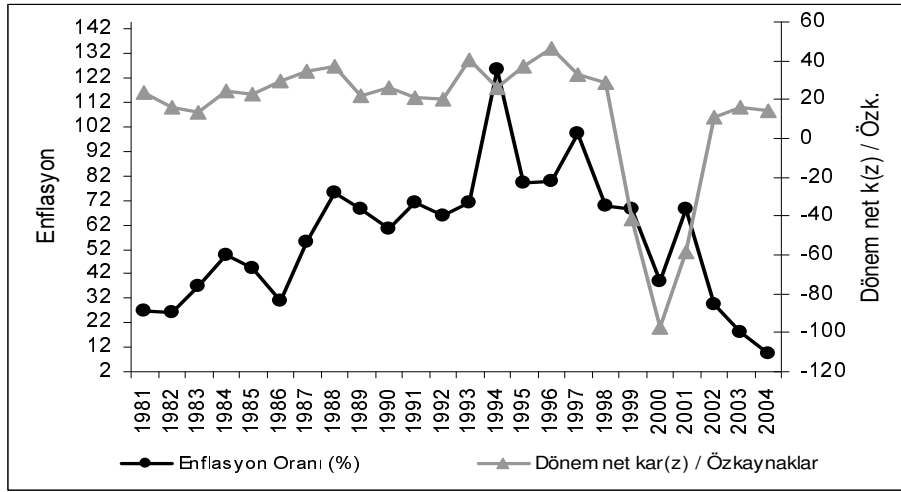
Özkaynakların içinde yer alan ödenmiş sermayenin giderek arttığı, buna rağmen özkaynaklar içindeki payının, özkaynakların da artmasına paralel olarak azaldığı dikkat çekmektedir (Grafik 3.8).

Grafik 3.8: Enflasyon Oranı ve Ödenmiş Sermaye / Özkaynaklar

3.4. Kârlılık

1980 sonrası enflasyonist dönemde artan bankacılık sektörünün kârlılığı, Kasım 2000 kriziyle azalmış ve krizden sonraki dönemlerde artış göstermiştir. Özkaynaklar içindeki dönem net kârının (zarar) enflasyonla ilişkisine bakıldığında, enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde kârlılığın da yükseldiği görülmektedir (Grafik 3.9). Bu çerçevede bankacılıkta enflasyonun kârlılığı yükseltici bir unsur olduğu söylenebilir.

Grafik 3.9. Enflasyon Oranı ve Dönem Net Kâr (Zarar) / Özkaynaklar

Özellikle iç borçlanmanın artmasıyla yükselen DİBS'lerin faiz oranları, bankaların kâr marjlarını yükselterek bankaların kârlılığını arttırmıştır. Krizden sonraki dönemdeki artış ise iç talep artışına bağlı olarak kredi hacmindeki artışın kredilerden alınan faiz gelirlerini artırması ve kısa vadeli pasif yapısına bağlı olarak faizlerdeki düşüşün getirdiği olumlu etkinin bir sonucudur. 2002 yılından itibaren düşen enflasyon ortamıyla bankalar, yüksek enflasyonun olduğu dönemlere göre az olmakla birlikte yine kâr elde etmeye başlamışlardır.

3.5. Gelir – Gider Yapısı

Bankacılık sektörünün gelir – gider yapısını incelemek için faiz gelirleri ve giderlerine bakmak gerekmektedir. Faiz gelirleri içinde kredilerden ve menkul değerlerden alınan faizler ile faiz giderleri içinde mevduata verilen faizlerin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3.6).

TABLO 3.6. GELİR-GİDER YAPISI (Milyar TL., YÜZDE)

Yıllar	Kredilerden Alınan Faizler	Kredilerden Alınan Faizler / Faiz Gelirleri	Menk. Değ. Alınan Faizler	Menk. Değ. Alınan Faiz / Faiz Gelirleri	Mevduata Verilen Faizler	Mevduata Verilen Faizler / Faiz Giderleri
1980	154	95,2	8	4,8	-	-
1981	362	99,4	2	0,5	-	-
1982	622	99,9	1	0,1	-	-
1983	887	99,8	1	0,1	-	-
1984	1.602	99,9	1	0,1	-	-
1985	2.662	100,0	0	0,0	-	-
1986	2.954	69,0	761	17,8	3.163	85,1
1987	4.378	69,6	956	15,2	3.733	72,3
1988	8.505	69,8	2.332	19,1	7.286	76,0
1989	13.510	65,1	4.694	22,6	14.976	82,0
1990	23.459	69,2	6.917	20,4	19.534	78,0
1991	44.739	67,4	14.022	21,1	34.506	75,6
1992	79.861	64,0	28.769	23,1	65.972	75,7
1993	135.798	63,7	54.555	25,6	94.602	74,3
1994	326.336	61,7	121.557	23,0	280.830	79,9
1995	565.413	62,8	215.001	23,9	550.231	85,7
1996	1.291.063	60,6	522.023	24,5	1.371.068	94,8
1997	2.967.947	61,3	1.062.236	21,9	3.143.827	93,7
1998	4.996.358	46,6	2.385.582	22,2	6.745.069	93,0
1999	7.809.013	37,2	5.198.199	24,7	14.810.187	91,3
2000	7.878.525	38,0	4.019.088	19,4	14.105.722	86,9
*2001	20.133.312	27,2	26.236.150	35,4	44.609.062	89,4
*2002	11.190.047	25,2	27.539.198	62,1	27.208.905	86,3
*2003	11.233.547	28,9	23.241.567	59,9	23.716.355	86,1
*2004	16.283.596	40,3	21.358.766	52,9	19.441.460	85,5

Kredilerden alınan faizler zaman içinde kredilerin payının azalmasına bağlı olarak azalırken, menkul değerlerden alınan faizlerin faiz gelirleri içindeki payı artmıştır. Öte yandan mevduata verilen faizlerde büyük bir değişiklik olmamakla birlikte faiz giderleri içinde en yüksek paya sahiptir.

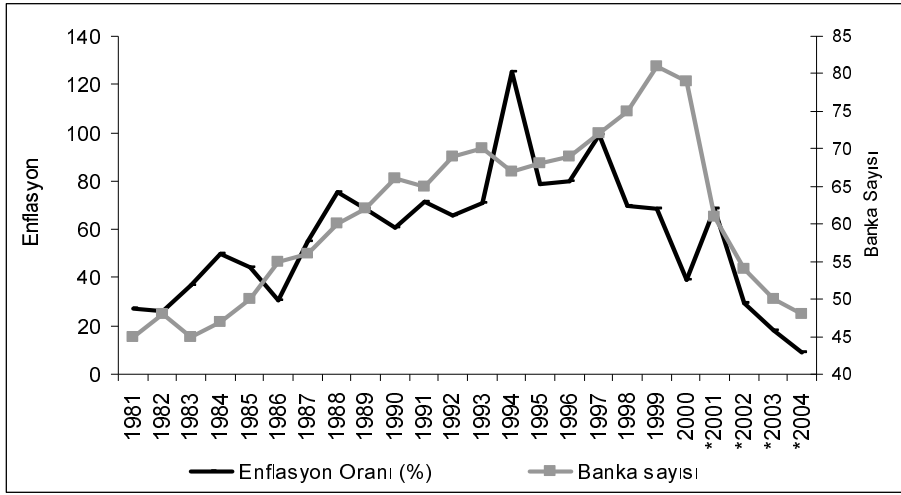
Bu gelişmede özellikle yeniden yapılandırma programı çerçevesinde, kamu bankalarına ve TMSF bankalarına verilen devlet iç borçlanma senetleri yanında, bankaların DİBS portföyündeki artış ile repo işlemlerine konu olan menkul değerlerin bilanço içinde gösterilmesi menkul değerlerden alınan faizlerin 2002 yılında reel olarak artmasında etkili olmuştur (BDDK, 2002).

2004 yılında ise faiz oranlarındaki gerilemeye rağmen kullanılan kredilerin artması ve takibe dönüşen kredilerin azalması sonucunda, kredilerden alınan faizler reel bazda yükselmiştir. Toplam menkul

kıymetlerden alınan faizler, faiz oranlarındaki reel gerilemenin devam etmesi nedeniyle azalmaya devam etmektedir (BDDK, 2004).

3.6. Banka Sayısı

1980-2004 yılları arasındaki banka sayısına bakıldığında, 1997 yılına kadar enflasyona paralel bir şekilde arttığı görülmektedir (Grafik 3.11). Yaşanan krizler ve buna paralel olarak bazı bankaların TMSF'ye devriyle banka sayısı azalmış, 2004 yılında banka sayısı 48 olmuştur (1984 yılındaki sayısına yakındır.).

Grafik 3.10: Enflasyon ve Banka Sayısı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜŞEN ENFLASYONA GEÇİŞ ve BANKACILIK SEKTÖRÜ:

SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bu bölümde düşük enflasyona geçiş süreci yaşayan Meksika, Brezilya, İsrail, Şili ve Arjantin'in bankacılık sistemlerinin bu süreçten nasıl etkilendiği açıklanmaya çalışılacak ve bu ülkelerde bankacılık sistemine uygulanan yeniden yapılandırma programlarının getirdiği yenilikler ile önlemler ele alınacaktır.

4.1. Meksika

4.1.1. 1995 Yılında Yaşanan Bankacılık Krizinin Nedenleri

Meksika'da 1980'li yılların başlarında yaşanan yüksek enflasyon ve borç krizinden sonra 1985 yılına kadar sıkı para politikaları uygulanmış, bankalar kamulaştırılmış, ekonomi dengede tutulmaya çalışılmış, ithalata miktar bazında sınırlamalar getirilmiş ve mali açıkların azaltılmasına çalışılmıştır (Krueger ve Tornell, 1999).

Meksika, 1993 yılında piyasalarını yabancı grüsimcilere açmış ve bankacılık sektöründe özelleştirilen 18 bankayla birlikte banka sayısı 35'e yükselmiştir (Gruben ve McComb, 1997). Meksika bankacılık sistemine yoğun sermaye girişiyle banka kredileri hızla artmış ve 1987 yılında GSYİH'ye olan oranı yüzde 20 iken 1994 yılında bu oran yüzde 40'a ulaşmıştır. Bankaların yeterli analiz yapmadan gayrimenkul karşılığı verdikleri yüksek miktardaki krediler, gayrimenkul piyasasının durgunluğa girmesiyle sistemi tehdit eder konuma gelmiş ve tahsil edilemeyen kredilerin toplam krediler içindeki payı artmıştır (Graf, 1999). Tahsil edilemeyen kredilerdeki artışın olduğundan daha düşük görünmesine yol açan neden ise kredilerin vadesi gelince tahsil edilmesi yerine yenilenmesi olmuştur (Yücel, 2003).

Tahsil edilemeyen kredilerin toplam krediler içindeki payı 1994 yılında yüzde 47 iken, 1995 yılında yüzde 53'e yükselmiştir.

1994 yılında yaşanan iki önemli politik suikastlerin sonucu olarak ülkeden önemli miktarda sermaye çıkışı olmuştur. İç kredilerin de genişlemesiyle parasal otorite sermaye çıkışını engellemek için kısa vadeli dolara endekli "Tesobonos" ihraç etmeye başlamıştır. 1993'te 1,2 milyar dolar olan Tesobonoslar, Aralık 1994'te 29 milyar dolara çıkmıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda Meksika para birimi olan pezo yüzde 15 oranında devalüe edilmiştir (Krueger ve Tornell, 1999).

Hükümet, pezonun devalüe edilmesinin ardından önceden belirlenmiş kur rejimini terk ederek dalgalı kur rejimine geçmiş ve para politikasını yeni koşullara göre yeniden şekillendirmiştir (TBB, 2001).

Devalüasyonla birlikte kamulaştırılan 18 banka 10'a düşmüş ve bunların yalnızca yarısı banka sahiplerinde kalmıştır.

Devalüasyon sonrası artan faizler ve enflasyon, reel gelirin düşmesine ve takipteki kredilerin artmasına yol açmış, bu da bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiş (Aydın, İnan, Tulay ve Ataman, 2000) ve 1998 yılı ortalarına kadar devam edecek olan bankacılık krizini başlatmıştır.

4.1.2. Kriz Sonrası Bankacılık Sistemi

Krizin çıkışıyla 1995 yılının başında Merkez Bankası devalüasyonun etkisinin sınırlı kalması için yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülüklerin yüzde 20'si ve bankaların net yabancı para açık pozisyonlarının sermayelerinin yüzde 15'i ile sınırlandırmıştır (Graf, 1999). Meksika bankaları türev enstrümanlar kullanarak net açık pozisyonlarını artırmışlar ve böylece Merkez Bankası'nın yaptığı düzenlemelerden kaçınabilmişlerdir (Garber, 1996). Sonuç olarak bankalar kur riskinden korunabilmeyi başarsalarda bu seferde kredi riskine maruz kalmışlardır.

Bütün bu gelişmeler sonucunda Meksika Hükümeti bir istikrar programı açıklamış, bu istikrar programının amacı da bankacılık sektörünün

çökmemesi, cari işlemler açığının azaltılması ve enflasyonun kontrol altında tutulması olmuştur (Alparslan, 2002).

Hükümet, bankacılık sektöründe oluşabilecek sistemik bir krizi önlemek için dört temel maddeden oluşan bir programı oluşturmuştur. Bu maddeler (Krueger ve Tornell, 1999);

- ✓ *Bankaların likidite ihtiyacının giderilmesi* – Meksika bankalarının yabancı para cinsinden borçlarının yüzde 75'inin kısa dönemli olması nedeniyle krizin ilk aylarında bu borcu çevirmede oldukça zorlanmışlardır. Meksika Merkez Bankası, bankaların kısa dönemli vadesi gelmiş kredi kanallarını yeniden finanse etmek üzere düşük faizli dolar kredi penceresi açmıştır.
- ✓ *Tahsili gecikmiş kredilerin bir kısmının hükümet tarafından karşılanması* – Bankaların bilançolarındaki geri dönmeyen kredilerini azaltmak için hükümet, bankaların kredi portföylerininin 10 yıl vadeli devredilemeyen hazine bonoları (FOBAPROA) ile değiştirilmesine izin vermiştir. Bu program çerçevesinde bankaların toplam kredi miktarının yüzde 30'u FOBAPROA tarafından satın alınmıştır (Yücel, 2003).
- ✓ *Bankaların yeniden sermayelendirilmesi* – Bankaların sermaye oranlarının asgari yüzde 8'e yükseltmelerini sağlamak üzere PROCAPTE adında özel bir fon kurulmuştur. 5 yıl içinde geri ödenmek üzere PROCAPTE tarafından sağlanan fon vadesi geldiğinde ödenmez ise birincil sermayeye dönüşebilecek ve devlet tarafından satılabilecektir. Ayrıca 5 yıllık dönem süresince fon sağlanan bankaların sermaye rasyosu yüzde 8'in altına düşerse, PROCAPTE bu bankalara fon sağlamaktan vazgeçebilecektir (Bu programa katılan bankalardan yalnızca 2 tanesi programı uygulamada başarılı olmuştur).
- ✓ *Borçluları rahatlatmak için bir projenin yapılmasıdır.* – Borçluların üstündeki yükü hafifletmek üzere UDI tabanlı (Merkez Bankası

tarafından çıkartılmış olup, pezonun enflasyona göre dzeltilmif değerini gösteren bir hesaptır.) olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bütün bu önlemlere rağmen bankacılık sektörünün sermayesi önemli ölçüde azalmıştır. Sektöre kaynak girişini sağlamak ve yaşanan likidite problemini azaltmak için yabancı bankalara konan kısıtlar kaldırılmış ve yabancı banka girişleri başlamıştır.

Yeni düzenlemelerle sistemdeki konumu değişen (bu değişimde Kanada ve ABD ile yapılan Amerika Serbest Ticaret Anlaşması-NAFTA etkili olmuştur.) yabancı bankaların, Meksika bankacılık sistemine girişinin en yararlı etkisi kriz sonrası yeniden sermayelendirilmesi kapsamında ihtiyaç duyulan sermayenin bir bölümünün bu bankalar tarafından sağlanması olmuştur.

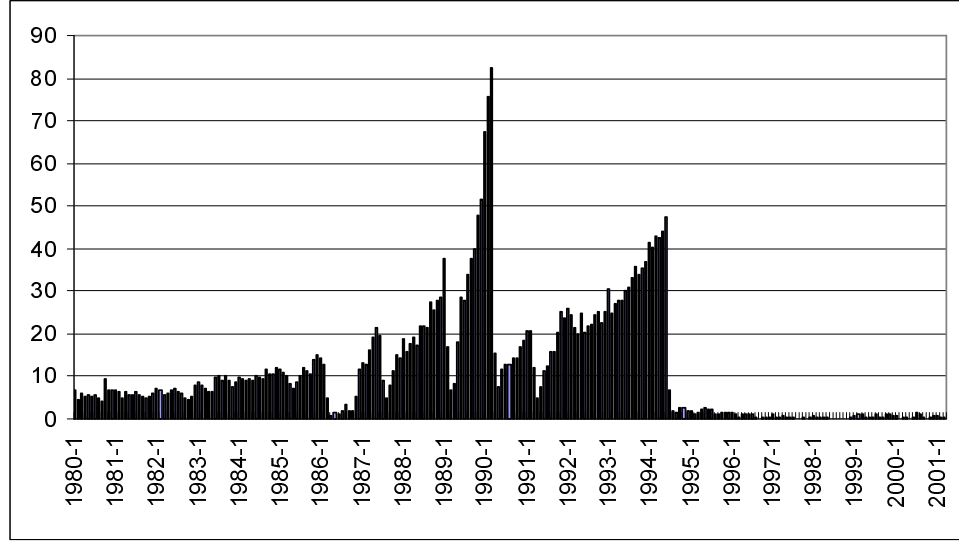
Krizden sonra yeniden yapılandırma sürecinde Meksika'da uygulanan dalgalı döviz kuru dezenflasyon hedeflerini etkilememiş (TBB, Mart 2001) ve bankacılık sistemi de yabancı bankaların sisteme girişiyle gelişmiş ve devlete oldukça pahalıya mal olan kaynak aktarımı sayesinde dzelebilmifdir.

Sonuç olarak kriz bankacılık sisteminde uzun bir süre sorunlar yaratmış olsa da bu sorunları giderecek destek programları oluşturulmuş, bu doğrultuda bankacılık alanında önemli değişikler yapılmış ve bankacılık sistemi güçlenmiştir.

4.2. Brezilya

4.2.1. 1995 Yılında Yaşanan Bankacılık Krizinin Nedenleri

Brezilya'da yüksek enflasyon bankalara "float" olarak adlandırılan önemli bir gelir kaynağı sağlamıştır (Maia, 1999). Mevduatlara bankalarca ödenen faizlerin enflasyon oranlarının altında kalması dolayısıyla negatif faiz söz konusu olmuş, bu durum mevduat sahiplerinden bankalara gelir transferi yaşanmasına sebep olmuştur. Enflasyon oranlarının 1980'li yıllarda ve özellikle 1990'lı yılların başlarında önemli miktarda yükselmiş olmasıyla birlikte Brezilya'da Kamu ve özel banka sayıları hızla yükselmiştir (Erdönmez P.A, 2000).

Grafik 4.1: Aylık Brezilya TÜFE Enflasyonu (Yüzde)

p //www d v

Kronik hale gelmiş olan enflasyonla mücadele etmek ve ekonomiyi stabilize etmek amacıyla 1994 yılında ülkenin yeni para birimi Real'den adını alan stabilizasyon programı uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu program 3 aşamalı olarak uygulanmıştır. Bu aşamalar:

- ✓ Kamu Bankaları reformunu da içeren bir dizi tedbirle birlikte vergi gelirlerinin artırılması ve harcamaların azaltılması sayesinde devlet bütçesinin iyileştirilmesi (sarmal haline gelmiş olan Hükümet harcamalarının kronik yüksek enflasyonun temel sebebi olduğu düşünülmekteydi),
- ✓ Enflasyonist beklentilerin ve ekonomideki temel fiyatların Real'e ve Real'in de önceki para birimi Cruzeiro'ya her gün değişen kurlarla endekslenmesi,
- ✓ Yeni para birimi olarak Real'in kabul edilmesi.

Programın ilk aylarında maliye reformları yapılmış ve ardından Real para birimi tedavüle girmiştir. Programın enflasyonu düşürme konusunda kaydettiği başarı sonrasında yüksek enflasyonist ortamdan mevduat faizlerinin düşük olması dolayısıyla kar eden bankacılık sistemi için durum tersine dönmüştür. Enflasyon oranlarının düşmesi sonucu yükselmiş olan

bankacılık sistemi kredi hacmi, bankaların enflasyon gelirlerinden dolayı uğradıkları zararı kısa vadede dengelemiş olsa da bankacılık sisteminin yeni ortama uyum çabalarını geciktirmiştir. Buna ek olarak 1995 yılı ortalarından itibaren ülke ekonomisinde ortaya çıkan durgunluk, söz konusu kredilerin önemli kısmının batık krediler haline dönüşmesine neden olmuştur (Aydın ve Diğerleri, 2000).

Bankaların float olarak tabir edilen enflasyon kaynaklı kazançları 1990'lı yılların başlarında GSYİH'nın yüzde 4'ü ve bankacılık sektörünün finansal aracılık gelirlerinin yüzde 40'ları düzeyinde iken Real Plan'ın uygulamaya başlandığı 1994 yılında bu oranlar sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 20,4 seviyelerine, Real Planın enflasyon üzerindeki olumlu sonuçlarını göstermeye başladığı 1995 yılında yok sayılabilecek seviyelere inmiştir (Maia,1999).

TABLO 4.1. BREZİLYA BANKALARININ ENFLASYON KAYNAKLI GELİRLERİ

Yıllar	GSYİH Payı (%)	Banka Katma Değeri Payı (%)
1990	4.0	35.7
1991	3.9	41.3
1992	4.0	41.9
1993	4.2	35.3
1994	2.0	20.4
1995	0.0	0.6

Kaynak: Maia, 1999

4.2.2. Yeniden Yapılandırma Döneminde Bankacılık Sistemi

Bankacılık sisteminde yaşanan sıkıntıların sistemde yeniden yapılandırma ihtiyaçlarını zorunlu hale getirmiştir. Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

Devletin müdahalesi ve tasfiye yoluyla banka sayısının azaltılması,

PROER (Ulusal Finans sisteminin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi programı) ve PROES (Kamu bankalarının bankacılık aktivitelerine katılımının sağlanması programı),

Dikkatli bir yönetim stratejisi eşliğinde yabancı bankaların sisteme girişlerinin artırılması.

Tasfiye aşamasında Brezilya Merkez Bankası, sorunlu olarak nitelendirdiği bankaların yönetimine el koyma ve bu bankaları birleştirme, bölme kararı alabilme ya da doğrudan tasfiye etme yetkisine kavuşmuştur.

Tasfiye edilmesine gerek görülmeyen bankaların ise PROER ve PROES programları çerçevesinde yeniden yapılandırma süreçlerine dahil edilmesi sağlanmıştır. Bu yeniden yapılandırma sürecinde mevduat sahiplerinin haklarının korunması ve sorunlu bankaların hisselerinin devralınması yolu ile yönetimlerine el konması hususları göz önünde bulundurulan iki temel unsur olmuştur

Finansal sistemin sorunlu bankalardan soyutlanması ve Hükümet'in yapısal reformlar konusunda takip ettiği politikaların inandırıcılığı, bu iki aşamayı takiben ülkeye yabancı girişini kolaylaştıran nedenler olmuştur. Bununla birlikte yabancı banka ve finans kuruluşlarına getirilmiş bulunan kısıtlamaların kaldırılmış olması yabancı girişini kolaylaştıran diğer bir faktör olmuştur (Aydın ve Diğerleri, 2000).

4.3. Arjantin

4.3.1. 1982, 1989 ve 2001 Krizleri

Arjantin'de 1982 – 1989 yıllarından iki ayrı finansal kriz yaşanmıştır. Makroekonomik ve finansal nedenlerden kaynaklanan 1982 yılındaki kriz, kuru çıpa olarak kullanan bir dezenflasyon programının faizleri hızla düşürmesi sonucu enflasyonun kontrol edilememesinden kaynaklanan reel faizlerin negatif değerleri almasıyla ve buna paralel olarak sermaye kaçışıyla başlamıştır. Uygulanan sabit kur politikası dış ticareti de olumsuz etkilemiş, ihracat azalıp cari açık hızla büyümüştür. Krize yol açan finansal nedenler ise, mevduatın vade yapısının enflasyonist süreç nedeniyle giderek kısılması, tasarrufa getirilen yüzde 100 güvencenin yatırımcıları mali yapısı zayıf bankalara yatırım yapmaya teşvik etmesi ve banka- banka dışı finansal kuruluş sayısının hızlı artması nedeniyle denetim ve gözetim sisteminin yetersiz kalmasıdır (İnan ve diğerleri, 2000).

1985 yılında kuru çıpa olarak kullanan Austral Planı uygulamaya konulmuş, ancak bu programın uygulanması sırasında yapısal reformların eksik kalmasıyla 1987 yılında kamu maliyesi ciddi şekilde bozulmuştur. Buna paralel olarak enflasyonun oluşturduğu baskıyla parasal genişleme artmış ve bunun sonucu olarak da faizler yükselip yatırımlar düşmüştür. Yüksek enflasyon ve yerli paradan kaçışın hızlanması, kredi talebinin sınırlanması ve banka iflasları, 1989'da ikinci bir krize yol açmıştır.

1991 yılı başında uygulamaya geçen konvertibilite programından sonra yoğun sermaye girişi, pesoya olan güvenin tekrar sağlanması ve ekonominin hızla parasallaşması önceki yıllarda baskılanmış olan kredi ve aracılık işlemlerini hızla genişletmiştir. Program 2001 yılı sonuna kadar yaklaşık on sene sürdürülmüştür. İlk yıllarda program sayesinde ekonomide olumlu gelişmeler yaşanmış, daha sonra etkin bir para politikası yürütülememesi sonucu ekonomik büyüme sağlanamamış ve son yıllarda daralmalar görülmüştür. Sonuç olarak, kamu açıkları, fon talebini artırarak peso faizlerinin dolar faizlerinin üzerine çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum; hem kamu açıklarının uzun yıllar boyunca devam ettirilmesini mümkün kılmış, hem de ekonominin dengeye gelmesi için gerekli olan tasarrufu sermaye hareketleri yoluyla sağlamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucu yaşanan 2001 yılı krizinin en önemli nedeni Konvertibilite Programının yarattığı zaaflardır. Özellikle sabit kur sistemi, sıcak para girişine yol açmış; para kurulu uygulaması ise ekonomik büyümeyi sağlayacak para politikası önlemlerini imkansızlaştırmıştır. Ekonomik büyüme, sıcak para girişinin bir fonksiyonu haline gelirken; aynı süreç kamu ve özel kesim tasarruflarının dış tasarruf tarafından ikame edilmesi sonucunu doğurmuştur (İnan, 2002).

4.3.2. Yeniden Yapılandırma Döneminde Bankacılık Sistemi

Arjantin'de bankacılık sistemi 1991 yılında Konvertibilite Planı ile köklü bir yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Bu plana göre yerli para ile dolar arasındaki para sabitlenerek Merkez Bankası'nın kamuya kredi açması yasaklanmış ve para basımı sınırlandırılmıştır. Sonuç olarak programa dış

dünyadan duyulan güven sayesinde yoğun olarak sermaye girişi sağlanmıştır (Babuşçu ve diğerleri, 2000).

Dezenflasyon sürecinde Arjantin bankacılık sisteminde görülen değişiklikler şunlardır; krediler ve aracılık işlemlerinde artış, gider kalemlerinde azalış, kârlılıkta düşüş, banka sayısında azalış ve takipteki alacaklarda yükseliş olmuştur. Sonuç olarak “Dezenflasyon sürecinin Arjantin’de bankacılık sistemindeki büyük bankalar/yerel bankalar şeklindeki dual yapıyı birinciler lehine kuvvetlendirdiği, kamu bankalarının ağırlığını önemli oranda azalttığını ve aynı zamanda sistemde yoğunlaşmayı artırdığı, aracılık ve kredi işlemlerini gerek yoğun dış sermaye girişi ve artan iç talep, gerekse ekonomik ve finansal sisteme duyulan güvenin tazelenmesi ve ekonominin hızla parasallaşması yoluyla büyüttüğü anlaşılmaktadır.” (Inan, 2000).

2001 krizinden sonra ise olumsuz etkilenen bankacılık sektöründe, menkul değerler cüzdanının değeri azalmış, tahsili gecikmiş alacaklar artmış, bankaların devalüasyondan dolayı kambiyo zararı oluşmuş, kredibilite kaybına uğramış ve mevduat dışı kaynaklar azalmıştır. Bütün bu olumsuzlukların sonucu olarak bankalara halkın güveni azalmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN DİNAMİK PANEL REGRESYON ANALİZİ

Türkiye'nin uzun yıllar etkisi altında kaldığı yüksek enflasyon, Türk Bankacılık sisteminin aktif ve pasif yönetimlerini olumsuz etkilerken, asıl faaliyetleri yerine (mevduat toplayıp kredi verme) sadece kamu borçlanmasında aracılık rolü üstlenerek önemli kârlar elde etmelerine neden olmuştur. Nitekim yaşanan bu süreç bankacılık sistemini, Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında yaşanan krizlerle sarsmıştır. Krizler sonrasında dalgalı kur sistemine geçilmesiyle Türkiye'nin yaşadığı kronik enflasyon yerini 2002 yılından itibaren düşen enflasyon sürecine bırakmıştır. Bu bölümde söz konusu sürecin Türk bankacılık sektörü üzerine etkisinin ne olduğu "Dinamik Panel Regresyon" modeli ile analiz edilecektir. Bu çerçevede öncelikle literatürde daha önce bu model yöntemiyle yapılmış olan bankacılık sektörünün analiz çalışmalarına yer verilip, veri tabanı ve değişken seti açıklanacak ve son olarak panel regresyon tahmin sonuçları irdelenecektir.

Demirgüç ve Huizinga (1999), 1988-1995 dönemi için 80 ülkenin bankacılık verilerini kullanarak bankacılık sisteminde faiz marjlarının kârlılıktaki belirleyici rolü üzerine panel regresyon yöntemiyle bir analiz yapmışlardır. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular; sermaye ile kârlılık arasında pozitif, rezervler ile kârlılık arasında negatif ilişki olduğu, banka aktiflerinin birleşimindeki farklılıkların ve bankaların uluslararası ilişkilerinin kârlılık ve marjlar üzerinde etkili olduğu, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yerli bankalara göre daha yüksek faiz marjı ve kârlılık düzeyine ulaştığı, makroekonomik faktörlerin de faiz marjını da belirleyici olduğu, bu çerçevede enflasyonun gerçekleşmiş yüksek faiz marjları ve kârlılıkla ilişkili olduğu, gelişmekte olan ülkelerde enflasyon yüksek maliyetlere neden olurken vadesiz mevduatlardan yüksek gelir elde edilebildiği yönündedir. Kısacası çalışmada değinilen; Yüksek enflasyon ve yüksek reel faiz oranlarının yüksek faiz marjları ve kârlılığa neden olduğu ve

yüksek yoğunlaşma oranlarına sahip bankacılık sistemlerinde bu etkinin daha fazla olduğu yönündedir (Demirgüç ve Huizinga, 1999).

Alper ve diğerleri (2002), Demirgüç ve Huizinga (1999) tarafından kullanılan yöntemi kullanmışlar, ancak değişik ülke verileri ile inceleme yapmak yerine Türkiye'nin izlemekte olduğu 1999 yılının sonunda başlayan ve IMF tarafından desteklenen istikrar programının başarılı olma varsayımı altında o dönemdeki bankacılık sistem yapısının bu yeni istikrarlı döneme uygunluğu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Çalışmada 1988-1999 döneminde içinde ticari bankalara ait yayınlanan bilanço, gelir-gider tabloları ve nazım hesap tablolarında yer alan veriler dikkate alınmıştır. Analiz, 1999 yıl sonu itibarıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiş olan bankalara ait verilerin tüm veri tabanından çıkartılması ile yapılmış olup, kalkınma ve yatırım bankaları ile üç ya da daha az yıllık veriye sahip bankaların verileri de kullanılmamıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular; en küçük ölçekli bankalara göre net faiz marjlarının en büyük ölçekli bankalarda daha düşük olduğu, ölçek büyüklüğü kontrol edildiğinde kamu bankalarının ortalama net faiz marjlarının özel ve yabancı bankalardan önemli oranda farklı bir yapı sergilemediği, net faiz dışı gelirler incelendiğinde ölçek ekonomilerinin etkili olduğu ve daha büyük bankaların bu konudaki performansının küçük ölçekli bankalara nazaran daha yüksek olduğu, ölçek büyüklüğü kontrol edildiğinde faiz dışı gelirler açısından yabancı bankaların özel sermayeli Türk bankalarından daha iyi bir gelişim sergilediği yönündedir. Ayrıca reel faiz oranlarının, net faiz marjında ve net faiz dışı gelirlerde artışlara neden olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, büyüme oranında bir artışın yerli bankaların net faiz gelirlerine olumlu etkide bulunduğu, buna karşın bu gelişmenin yalnızca özel Türk bankalarının net faiz dışı gelirlerinde gerilemeye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bölümde Demirgüç ve Huizinga (1999) ve Alper ve diğerlerinin (2002) yaptığı çalışmalar dikkate alınarak, Türkiye'de 1999 yılının öncesinde yaşanan kronik enflasyon döneminden sonra 2002 yılında yaşanmaya başlayan düşen enflasyon sürecinin bankacılık sektörünü nasıl etkilediği incelenmeye çalışılacaktır. Ancak bu çalışmada diğer iki çalışmadan farklı olarak; yalnızca bankaların faiz marjı ve kârlılıkları değil, bir banka için önemli

olan sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapısının, düşen enflasyon sürecinde nasıl etkileneceği de incelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe yer alan bütün banka grupları analize dahil edilmiştir.

5.1. Veri Tabanının Tanımlanması ve Değişken Seti

2001-2004 zaman dilimi içinde kamu, özel, kalkınma ve yatırım, yabancı ve fon bankalarına ait yayınlanan bilanço (aktif-pasif tablosu) ve gelir-gider tablolarında yer alan veriler kullanılmıştır. Kullanılan veri tabanı, Türk Bankalar Birliği (TBB) tarafından yıllık olarak yayınlanan “Bankalarımız” adlı süreli yayından ve TBB web sayfasından alınmıştır. Bu bağlamda TBB'nin sayfasında yer alan verilerin, enflasyon muhasebesine uyarlanmış hali 2001 yılının Aralık ayından itibaren mevcut olduğu için daha önceki dönemler (örneğin 2000 yılı) analizlerde sapma yapacağı düşünüülerek veri tabanına dahil edilmemiştir. Analize temel teşkil eden banka sayısı 54 olup gözlem sayısı 205'tir. Kullanılan makro veriler ise TC Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'den alınmıştır.

Mevcut olan veri seti ile 2001-2004 yılları arasındaki düşen enflasyon (dezenflasyon) sürecinde bankacılık sektörünün performansı incelenecektir. Öncelikle veri setindeki değişkenleri tanımlamak gerekirse;

- TA_GSYİH toplam aktiflerin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı,
- OZK_TA özkaynakların toplam aktiflere oranı,
- KRD_TA kredilerin toplam aktifler içindeki payı,
- TGA_TA tahsili gecikmiş alacakların toplam aktifler içindeki payı,
- TGA_n_KRD özel karşılıklar düşülmüş şekilde net tahsili gecikmiş alacakların krediler içindeki payı,
- OK_TGA özel karşılıkların tahsili gecikmiş alacaklar içindeki payı,
- YPA_TA yabancı para aktiflerin toplam aktifler içindeki payı,
- YPY_TY yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülükler içindeki payı,

- MDC_TA menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı,
- LA_TA likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı,
- KRD_M kredilerin mevduata oranı,
- TLM_YPM TL mevduatın yabancı para mevduata oranı,
- DNK_TA dönem net kârın (zarar) toplam aktiflere oranı,
- DNK_OZK dönem net kârın (zarar) özkaynaklara oranı,
- NFG_TA net faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı,
- NFDG_TA net faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı,
- FDG_TA faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı,
- FDGi_TFG faiz dışı giderlerin, toplam faaliyet gelirlerine oranı
- VOK_TA vergi öncesi kârın (zarar) toplam aktifler içindeki payıdır.

Buna göre; banka gruplarının **aktif kalitesini** TA_GSYİH, KRD_TA, TGA_TA, TGA_n_KRD, OK_TGA, YPA_TA ve MDC_TA, **pasif yapısını** TLM_YPM, YPY_TY **sermaye yeterliliğini** OZK_TA, **likiditeyi** LA_TA, **kârlılığını** DNK_TA, DNK_OZK ve VOK_TA, **gelir-gider yapısını** NFG_TA, NFDG_TA, FDG_TA ve FDGi_TA değişkenleri göstermektedir. Ayrıca KRD_M oranı mevduatın krediye dönüşme oranını göstermektedir.

5.2. Değişken Setine İlişkin Tanımsal İstatistikler

Veri setinin tanımlanmasından sonra bu değişkenlere ilişkin tanımsal istatistiklerin verildiği Tablo 5.1 ve Tablo 5.2'de bankalar bilanço büyüklüklerine göre ölçek ve mülkiyet kriterlerine göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 5.1'de görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sektörünün ölçek büyüklüklerini yansıtmak üzere dört kategori belirlenmiştir. Bu kategorilere esas teşkil eden büyüklük bankaların aktif büyüklüklerinin GSYİH'ye oranı esas alınmıştır. Birinci gruptaki yer alan bankaların (Ba), toplam aktiflerinin GSYİH'ye oranı yüzde 1'den büyük ($TA_GSYİH > 1$), ikinci gruptaki bankalar (Bb) için bu oran 1'e eşit ve 0.5'den büyük ($0,5 < TA_GSYİH \leq 1$), üçüncü gruptakiler (Bc) için bu oran yüzde 0.5'e eşit ve 0.1'den büyük ($0,1 <$

TA_GSYİH \leq 0,5) ve son gruptakiler (Bd) için ise söz konusu oran yüzde 0,1'e eşit ve küçüktür (TA_GSYİH \leq 0,1).

**TABLO 5.1. TÜRK BANKALARININ TANIMSAL İSTATİSTİKLERİ:
2001-2004 ÖLÇEĞE GÖRE DÜZENLENMİŞ VERİ**

		TA_GSYİH	OZK_TA	KRD_TA	TGA_TA	TGAn_Krd	OK_TGA	YPA_TA	YPY_TY	MDC_TA	LA_TA	
Ba	2001	15	7,26	8,26	28,82	6,53	12,84	56,90	52,40	60,72	29,92	32,86
	2002	15	4,57	10,89	32,10	5,32	7,43	67,40	51,63	55,89	36,64	35,93
	2003	15	4,23	11,77	35,22	3,41	2,49	81,70	42,46	48,11	37,82	37,86
	2004	14	4,65	15,18	42,70	2,02	0,76	82,62	41,39	45,10	31,70	34,24
	Ortalama	15	5,18	11,53	34,71	4,32	5,88	72,15	46,97	52,46	34,02	35,22
Bb	2001	8	1,02	13,73	26,76	3,76	5,43	43,06	54,94	60,42	25,29	48,84
	2002	8	0,68	16,27	34,05	2,71	6,35	46,72	48,97	54,03	27,78	37,83
	2003	8	0,54	23,18	39,71	2,38	4,51	72,97	38,90	44,79	25,78	41,28
	2004	8	0,56	26,41	43,09	2,02	7,79	77,03	36,06	41,01	27,19	42,89
	Ortalama	8	0,70	19,90	35,90	2,72	6,02	59,95	44,72	50,06	26,51	42,71
Bc	2001	15	0,25	28,67	28,47	6,13	8,86	44,35	39,78	46,11	16,95	46,57
	2002	15	0,15	24,50	22,55	2,90	2,57	61,17	38,70	45,15	19,92	51,95
	2003	14	0,11	31,27	19,88	2,36	1,21	63,12	29,91	38,01	26,68	54,16
	2004	14	0,10	26,60	18,33	2,13	1,05	55,24	27,07	34,42	38,07	59,33
	Ortalama	15	0,15	27,76	22,31	3,38	3,42	55,97	33,87	40,92	25,41	53,00
Bd	2001	15	0,03	41,28	15,11	2,88	12,38	47,49	47,98	48,27	20,77	52,68
	2002	16	0,02	41,24	17,17	1,78	2,07	60,81	43,79	43,40	18,77	52,40
	2003	13	0,02	42,84	22,42	4,20	9,56	75,04	46,27	44,42	20,94	49,78
	2004	12	0,02	49,79	29,83	7,67	12,52	73,70	35,29	39,64	20,68	43,58
	Ortalama	14	0,02	43,79	21,13	4,13	9,14	64,26	43,33	43,93	20,29	49,61

		KRD_M	TLM_YPM	DNK_TA	DNK_OZK	NFG_TA	NFDG_TA	FDG_TA	FDGI_TFG	VOK_TA	
Ba	2001	15	32,65	73,98	-7,27	-29,38	8,52	-8,88	-4,05	226,14	-7,02
	2002	15	38,26	68,49	-0,67	24,10	5,47	-2,78	2,12	43,92	-0,34
	2003	15	45,86	97,05	2,14	14,66	3,96	0,24	5,08	147,04	2,85
	2004	14	58,50	110,61	2,04	15,25	5,80	-1,03	2,92	46,73	2,73
	Ortalama	15	43,82	87,53	-0,94	6,16	5,94	-3,11	1,52	115,96	-0,44
Bb	2001	8	20,05	19,81	-4,67	-282,63	14,50	-11,59	-3,63	132,09	-2,69
	2002	8	28,16	25,76	5,22	28,53	9,46	1,40	7,08	47,94	6,08
	2003	8	37,22	38,24	3,86	17,34	7,54	0,95	6,15	45,12	4,96
	2004	8	44,89	46,54	3,70	14,66	7,75	-0,42	4,30	44,93	4,09
	Ortalama	8	32,58	32,59	2,03	-55,53	9,81	-2,41	3,48	67,52	3,11
Bc	2001	15	60,17	45,78	-5,05	20,63	25,32	-8,85	1,03	48,86	0,69
	2002	15	54,16	34,50	0,68	3,42	8,57	0,88	8,49	206,81	3,28
	2003	14	42,92	74,60	4,04	11,77	7,38	3,88	11,18	50,85	7,34
	2004	14	41,00	2.242,11	3,26	5,98	5,54	22,48	6,65	54,02	4,38
	Ortalama	15	49,56	599,25	0,73	10,45	11,70	4,59	6,84	90,13	3,92
Bd	2001	15	42,94	2,80	-9,07	-30,15	19,21	-4,73	10,34	61,98	-4,53
	2002	16	33,14	29,07	-2,32	-6,39	12,64	-5,74	7,75	78,99	-0,54
	2003	13	50,56	16,16	-4,46	-29,71	9,94	-7,15	4,50	126,81	-2,89
	2004	12	75,04	30,25	-10,25	-20,52	8,42	-11,67	4,46	123,60	-10,21
	Ortalama	14	50,42	19,57	-6,53	-21,69	12,55	-7,32	6,76	97,85	-4,54

P

Tablo 5.1'de 19 değişkenin bankaların aktif büyüklüklerine göre incelemesi yapılmıştır. Buna göre TA_GSYİH >1 ölçeğinde olanlar (toplam aktiflerinin GSYİH'ye oranı birden büyük olanlar Ba) kamu bankalarını ve aktif büyüklüğü büyük olan özel bankaları içermekte olup, 2001 yılından sonra

öz kaynakların (OK_TA), kredilerin (KRD_TA), tahsili gecikmiş alacaklara ayrılan özel karşılıkların (OK_TGA) ve Türk Lirası mevduatın yabancı para mevduata oranının yıllar itibarıyla artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Tahsili gecikmiş alacakların toplam aktifler içindeki payının (TGAN_Krd), yabancı para cinsinden aktiflerin ve pasiflerin (YPA_TA, YPY_TY) ve menkul değerler cüzdanının toplam aktif içindeki oranının (MDC_TA) ise yıllar itibarıyla azaldığı görülmektedir. Bu çerçevede aktifleri büyük olan diğer bir deyişle Türk Bankacılık sektöründe belirleyici rol oynayan bu bankaların düşen enflasyon süreciyle birlikte, özkaynaklarının iyileştiğini (bu iyileşmeyle bankaların işlem hacmindeki büyümenin tekrar başladığı), aktiflerde önemli bir yeri olan menkul değerler cüzdanının azalarak, bankaların asıl görevine dönmesiyle kredilerin arttığını, tahsili gecikmiş alacakların tahsil edilememe riski için ayrılan karşılıkların arttığını ve buna paralel olarak net hesaplanan tahsili gecikmiş alacakların aktifler içindeki payının azaldığını, Türk Lirasına artan güvenle TL mevduatın arttığını ve son olarak bankaların yabancı para cinsinden varlıkları ve yükümlülüklerinin azaldığını (kur ve likidite riskinin azaldığı) söylemek mümkündür.

Aktif büyüklüklerinin GSYİH'ye oranı $0,5 < TA_GSYİH \leq 1$ arasında olan ikinci gruptaki bankalar (Bb) ile $0,1 < TA_GSYİH \leq 0,5$ arasında olan üçüncü grupta yer alan bankaların (Bc) **düşen enflasyon sürecindeki değişiklik gösteren kalemleri hemen hemen birinci gruptaki bankalarla aynı yöndedir.** Dördüncü grupta yer alan bankaların (Bd) (aktif büyüklüklerinin GSYİH'ye oranı $TA_GSYİH \leq 0,1$) daha çok yabancı bankalar ile kalkınma ve yatırım bankalarından oluştuğu ve bu bankaların vergi öncesi kâr oranları (VOK_TA) ile net faiz marjlarının (NFG_TA) (faiz gelirlerinden faiz giderlerinin çıkarılması sonucu bulunur.) diğer gruptaki bankalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca faiz dışı gelirlerin oranı (NFDG_TA) incelendiğinde bankaların bu tür işlemlerden çok az kâr/zarar ettiği ve bu zarar oranının dördüncü grupta yer alan aktif büyüklükleri küçük olan bankalarda yüksek olduğu görülmüştür. Bu da düşen enflasyon sürecinde küçük ölçekli bankaların yaşaması güçleşeceğinden, banka birleşmeleri ya da satın almaların gündeme gelebileceği gibi, diğer gruptaki

bankalarla rekabet edebilmeleri için ölçek büyötmek zorunda kalabileceklerini göstermektedir.

**TABLO 5.2. TÜRK BANKALARININ TANIMSAL İSTATİSTİKLERİ:
2001-2004 MÜLKİYETE GÖRE DÜZENLENMİŞ VERİ**

		BANKA SAYISI	TA_GSYIH	ÖZK_TA	KRD_TA	TGA_TA	TGAn_Krd	OK_TGA	YPA_TA	YPY_TY	MDC_TA	LA_TA
Ga	2001	3	13,23	7,26	19,93	8,90	13,10	65,98	38,66	43,31	49,97	25,61
	2002	3	8,15	9,17	15,39	6,81	9,84	73,19	35,91	38,71	57,53	24,51
	2003	3	7,70	10,87	17,45	5,18	0,86	98,07	28,31	30,18	55,37	34,61
	2004	3	8,28	9,62	22,08	2,90	0,55	93,43	24,91	27,91	55,21	32,68
	Ortalama	3	9,34	9,23	18,71	5,95	6,09	82,67	31,95	35,03	54,52	29,35
Gb	2001	20	3,31	12,61	22,65	5,70	11,87	49,11	49,15	58,78	26,15	45,70
	2002	20	2,15	14,76	30,21	2,31	3,11	68,08	48,58	55,15	26,92	42,03
	2003	18	2,20	15,93	33,54	3,02	6,59	70,38	42,39	49,51	28,01	41,54
	2004	18	2,27	16,49	39,37	4,41	6,31	76,98	40,29	47,35	23,75	41,77
	Ortalama	19	2,48	14,95	31,44	3,86	6,97	66,14	45,10	52,70	26,21	42,76
Gc	2001	15	0,26	31,16	21,46	2,16	1,81	48,88	49,88	52,82	21,69	55,33
	2002	16	0,15	28,39	17,06	1,38	0,80	55,04	47,55	47,94	24,57	55,95
	2003	14	0,14	27,27	19,92	1,47	0,64	65,16	47,48	51,08	23,90	56,87
	2004	13	0,18	21,97	23,77	1,90	2,85	55,22	35,08	44,06	39,90	57,14
	Ortalama	15	0,18	27,20	20,55	1,73	1,52	56,08	45,00	48,98	27,51	56,32
Gd	2001	13	0,42	41,19	32,51	5,37	15,83	44,60	45,03	43,39	13,13	34,86
	2002	13	0,26	42,15	31,39	3,24	3,82	52,33	41,48	43,21	12,72	41,12
	2003	13	0,22	50,00	35,47	3,64	2,89	79,29	33,37	32,89	21,10	38,32
	2004	13	0,20	55,12	36,30	3,63	2,10	73,82	31,19	30,32	19,42	38,08
	Ortalama	13	0,27	47,12	33,92	3,97	6,16	62,51	37,77	37,45	16,59	38,10
Ge	2001	2	3,03	3,08	21,38	10,13	22,46	41,22	54,61	73,99	23,98	49,15
	2002	2	1,68	-2,06	17,85	21,27	39,89	66,57	33,97	47,14	50,80	57,61
	2003	2	0,99	2,80	9,81	10,02	23,48	82,10	10,99	32,62	70,00	78,76
	2004	1	0,45	65,65	1,37	6,27	58,28	87,26	8,86	14,14	78,04	88,19
	Ortalama	2	1,54	17,37	12,60	11,92	36,03	69,29	27,11	41,97	55,71	68,43

		BANKA SAYISI	KRD_M	TLM_YPM	DNK_TA	DNK_ÖZK	NFG_TA	NFDG_TA	FDG_TA	FDGL_TFG	VOK_TA
Ga	2001	3	27,30	171,31	-4,26	-91,09	13,09	-7,31	-2,41	57,70	-3,86
	2002	3	21,13	173,67	2,08	25,53	6,28	-0,44	3,65	46,13	2,77
	2003	3	23,86	234,57	2,05	19,03	5,48	0,31	3,68	38,07	3,16
	2004	3	29,43	255,62	2,44	26,29	5,46	-0,64	1,84	33,95	3,28
	Ortalama	3	25,43	208,79	0,58	-5,06	7,58	-2,02	1,69	43,97	1,34
Gb	2001	20	34,14	58,15	-8,53	-114,98	15,46	-16,39	-9,08	235,12	-8,27
	2002	20	44,62	55,90	0,76	9,44	5,40	-2,40	3,45	181,72	0,55
	2003	18	52,41	71,47	0,65	11,97	4,67	-1,33	4,19	63,86	1,27
	2004	18	64,99	76,58	-2,21	6,07	5,68	-2,75	2,80	62,81	-1,75
	Ortalama	19	49,04	65,53	-2,33	-21,87	7,80	-5,72	0,34	135,88	-2,05
Gc	2001	15	92,45	17,93	0,76	0,78	18,29	3,18	16,03	35,48	8,14
	2002	16	70,62	28,91	-0,75	2,05	11,79	-2,23	11,45	54,34	2,69
	2003	14	85,16	64,37	2,22	-5,70	6,58	1,25	13,27	76,78	5,22
	2004	13	105,94	2.423,97	2,66	8,84	4,60	0,57	7,17	65,40	3,43
	Ortalama	15	88,54	633,79	1,22	1,49	10,32	0,69	11,98	58,00	4,87
Gd	2001	13	0,00	0,00	-8,91	-36,00	23,49	-8,21	2,88	54,84	-4,55
	2002	13	0,00	0,00	1,52	0,47	12,62	-0,88	5,51	61,43	3,56
	2003	13	0,00	0,00	-0,01	-6,72	11,82	-2,66	3,50	84,56	2,28
	2004	13	0,00	0,00	-3,18	-12,71	9,84	-8,27	4,68	89,16	-2,55
	Ortalama	13	0,00	0,00	-2,65	-13,74	14,44	-5,00	4,14	72,50	-0,31
Ge	2001	2	22,63	25,63	-35,15	92,33	-8,22	-10,41	-4,16	-4,61	-35,15
	2002	2	28,08	57,24	-12,27	117,28	4,56	-6,35	2,59	-16,22	-12,30
	2003	2	18,31	62,30	6,34	15,86	2,90	6,26	11,30	744,54	6,34
	2004	1	17,18	16,63	19,93	30,36	15,34	8,89	12,01	11,40	19,93
	Ortalama	2	21,55	40,45	-5,29	63,96	3,64	-0,40	5,44	183,78	-5,30

P

Tablo 5.2'de 19 değişkenin banka gruplarına (kamu-1, özel-2, yabancı-3, kalkınma ve yatırım-4, fon-5) göre incelemesi yapılmıştır. Kamu bankalarının sektör içinde oldukça fazla bir ağırlığı olduğunu TA_GSYIH

oranının diğer gruplardaki bankalardan yüksek olmasına bağlı olarak söyleyebiliriz. Buna göre sektörde önemli bir yer tutan kamu ve diğer önemli yeri olan özel banka gruplarının düşen enflasyon süreciyle birlikte KRDTA ve OKTGA oranlarının artması, TGA_TA, TGAN_KRD, YPA_TA ve MDC_TA değişkenlerinin azalmasıyla aktif kalitesinin iyileştiği, Türk lirasına güvenin artmasıyla pasiflerde yer alan TL mevduatın YP mevduata göre daha fazla arttığı (TLM_YPM oranının yükseldiği) görülmektedir. Diğer banka grupları incelendiğinde yabancı bankaların özellikle TL mevduatının YP mevduatına göre daha hızlı arttığı görülmekle birlikte, 2004 yılındaki anormal artış yalnızca iki bankadan kaynaklandığı için bu artışın çok da önemli olduğu söylenemez.

5.3. Metod: Panel Veri Tahminleri:

Bu çalışmada 54 bankaya ait kesit verileri 2001-2004 dönemini kapsayacak şekilde bir panel veri setine dönüştürülmüştür. Tezde, “Dinamik Panel Regresyon” modeli esas alınmış, ‘E-views 4’ paket programı kullanılarak model tahmin edilmiştir. Regresyon modelinde açıklayıcı değişken olarak bağımlı değişkenin gecikme değerinin olması modeli dinamik kılar. Bu değişkene ilişkin parametre ise bağımlı değişkenin kendi geçmiş değerinden etkilenip etkilenmediğini gösterir. Kullanılan metod ise kesit ağırlıkları verilerek uygulanan “Genelleştirilmiş En Küçük Kareler” yöntemidir.

Tablo 5.3’de; panel regresyon sonuçları verilmiştir. Regresyon denklemlerinde katsayılar altında yer alan değerler White’in değişen varyans hatasının düzeltildiği standard hatadan elde edilen t-istatistikleri yer almaktadır. Bu tabloda çeşitli bağımlı değişkenlere göre: net faiz gelirlerinin toplam aktifler içindeki payı (NFG_TA), tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payı (TGA_TA), net tahsili gecikmiş alacakların krediler içindeki payı (TGAN_KRD), kredilerin toplam aktifler içindeki payı (KRD_TA), menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı (MDC_TA), likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı (LA_TA), özkaynakların toplam aktifler içindeki payı (OZK_TA) ve TL mevduatın yp mevduata oranı (TLM_YPM) olmak üzere sekiz adet panel regresyon tahmin edilmiştir. Bu regresyon modellerinde denklemin sağ tarafında açıklayıcı değişken olarak ölçek ve

mülkiyetin (bankaların sahiplerine göre) ilgili bağımlı değişkenler üzerine etkisi eğitim kukla değişkenleri kullanılarak belirlenmiştir. Veri setimizde bankacılık sektöründe ölçek büyüklüklerini yansıtmak üzere dört kategori belirlenmiştir. Bu kategorilere esas teşkil eden büyüklük, bankaların aktif büyüklüklerinin GSYİH'ye oranı olup Ba, Bb, Bc, Bd veri setimizde bankalara ilişkin mülkiyet durumu da Ga, Gb, Gc, Gd ve Ge olmak üzere beş ayrımda incelenmiştir. Panel regresyonlarımız ortak bir kesişim değeri içerdikleri için regresyon denklemlerine üç adet ölçek ve dört adet mülkiyet kukla değişkeni dahil edilmiştir. Ölçek ve mülkiyetin bankacılık kesimi üzerine etkisi, ortalama ve eğitim farklarını belirten kukla değişkenler kullanılarak gözlemlenmiştir. Makro ekonomik koşullarda oluşan değişikliklerin yansıtılması amacıyla modele GSYİH büyüme oranı, yıllık TÜFE enflasyon oranları, ex-post yıllık reel faiz oranları (RFEP), kamu borçlanma gereksiniminin GSYİH'ye oranı (PSBR) dahil edilmiştir. Bu makro değişkenler panel regresyonlara yalnız başlarına girebildikleri gibi mülkiyet kukla değişkeni ile çarpılarak eğitim kukla değişkeni olarak da kullanılmışlardır (örneğin: mülkiyet ve enflasyon eğitim kukla değişkeni: Gainf, Gbinf, Gcinf, Gdinf, mülkiyet ve GSYİH'nin büyüme oranına ilişkin kukla değişken: GaY, GbY, GcY, GdY, son olarak PSBR ve mülkiyet ilişkisini yansıtmak üzere GaPSBR, GbPSBR, GcPSBR, GdPSBR). Ek olarak sektöre ilişkin spesifik açıklayıcı değişkenler kullanılmıştır. Bunlar: TA_GSYİH, KRD_TA, TGA_TA, TGAn_KRD, OK_TGA, YPA_TA, YPY_TY, MDC_TA, OZK_TA, LA_TA, DNK_TA, DNK_OZK, VOK_TA, NFG_TA ve NFDG_TA'dır.

Düşen enflasyon sürecinde 2001-2004 dönemi için bankaların Tablo 5.3'te incelenen kalemlerine bakıldığında;

- Bağımlı değişken olan net faiz marjlarının toplam aktifler içindeki gelişimini etkileyen değişkenler; makro değişken olarak enflasyon ve faiz, mülkiyet kukla değişkenlerinden özel ve yabancı bankalar, buna paralel olarak büyüklük kukla değişkenlerinden Ba ve Bc (çünkü aktif büyüklüğü büyük olan özel bankalar Ba'nın ve yabancı bankalarda ağırlıklı olarak Bc'nin içinde yer almaktadır.) mülkiyet kukla değişkenlerinin enflasyonla çarpımı sonucu elde edilen GAINF, GBINF, GCINF ve GDINF, son olarak mülkiyet kukla değişkenlerinin

GSYİH ile çarpımı sonucu elde edilen GAY (kamu) ve GCY (yabancı) değişkenleridir. Sonuç olarak net faiz marjını, enflasyon, düşüşü, faiz ve sektörde aktif büyüklüğü açısından önde gelen bankalar negatif yönde etkilemektedirler.

- Bağımlı değişken olan tahsili gecikmiş alacakların toplam aktifler içindeki payına (TGA_TA) bakıldığında, düşen enflasyon ortamıyla kredilerin tekrar artış eğilimine girmesi, TGA'ların da artmasına neden olabilecek olup, büyümenin (GSYİH) artması da TGA da aynı etkiyi yaratabilecektir.
- Net tahsili gecikmiş alacakların krediler içindeki payına bakıldığında (TGAN_KRD) düşen enflasyon ortamıyla düşme eğiliminde olan faizlerin TGAN'yi pozitif yönde etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Çünkü katsayısı negatif olan reel faizlerin düşmesiyle kredi faizlerinin de düşebileceği ve böylelikle artan kredi hacminin kredileri ve dolayısıyla TGAN'leri da arttırabileceğini söylemek mümkündür. Ancak TGAN'i hesaplarken TGA'dan özel karşılıkların düşülmesiyle bulunduğu için burada TGA'ya ayrılan karşılıklar önemlidir.
- Bağımlı değişken olan kredilerin toplam aktifler içindeki payına bakıldığında (KRD_TA) katsayısı negatif olan reel faizlerin düşen enflasyon sürecinde azalacağı ve buna paralel olarak kredileri pozitif yönde etkileyebileceğini, yüksek enflasyonda bankaların kredilere göre daha az riski ve getirisi olan DİBS'lere yönelmesi sonucu artan menkul değerler cüzdanının, düşen enflasyon sürecinde azalmasıyla kredilerin artabileceğini, mülkiyet kukla değişkenlerinin enflasyonla çarpımı sonucu elde edilen GAINF, GBINF, GCINF ve GDINF'nin arasından özel bankaların enflasyonla çarpımından elden edilen GBINF'in, düşen enflasyon sürecinde bankaların kredi hacmini arttırabileceğini ve yine özel bankaların kamu borçlanma gereksiniminin GSYİH'ye oranıyla çarpımından elden edilen GBPSBR'ın, düşen enflasyon sürecinde büyümenin artması ve kamu borçlanma gereksiniminin azalmasıyla bankaların kredi

hacminin artabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca dönem net kârında olabilecek bir pozitif artış bankaların kârlılığını arttırabileceği için krediler de artabilecektir.

- Menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payına bakıldığında (MDC_TA) kredilere göre ters bir gelişme söz konusu olup; Düşen enflasyon sürecinde düşme eğiliminde olan reel faizler, daha önceki süreçte bankalar açısından cazip olan DİBS'leri azaltacağı için menkul değerler cüzdanında azalma olması sözkonusu olabilecektir. Ayrıca kredilerin artma eğiliminde olması, büyümenin artmasıyla kamu borçlanma gereğinin büyümeye oranının azalması (DİBS'lerin azalma eğiliminde olması iç borçlanmayı azaltabileceği için bu oran büyümenin de artmasıyla daha küçülebilecektir.) ve son olarak faizlerin düşmesiyle net faiz gelirlerinin içinde yer alan menkul değerlerden alınan faizlerin azalması menkul değerler cüzdanının aktifler içindeki payını azaltabilecektir.
- Bağımlı değişken olan likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payına bakıldığında (LA_TA'nın) düşen enflasyon sürecinin kredi hacmini arttırmaya (KRD_TA'nın katsayısının negatif olması kredi hacmindeki artışın likit aktifleri negatif etkilediğini göstermektedir.) başlamasıyla banka gruplarının likiditelerinin azalabileceğini (Ga, Gb, Gc ve Gd) söylemek mümkündür. Likit aktiflerin azalmasıyla bankalar, pasifin vade yapılarını uzatma eğiliminde olabileceklerdir.
- Bağımlı değişken olan özkaynakların toplam aktiflere oranına bakıldığında (OZK_TA), menkul değerler cüzdanının azalmasıyla (içinde bulunan DİBS'lerinin azalması) (MDC) özkaynaklar azalabilecek olup, bu da bankaların sermaye gereksinimlerini arttıracaktır. Çünkü bankalar, DİBS'lere yöneldikleri yüksek enflasyonlu dönemlerde bunların getirisi yüksek olduğu için bu yolla kâr elde etmekteydiler. Şimdi ise düşen enflasyon ortamıyla menkul değerler cüzdanı azaldığından kârları düşebilecektir. Kısacası düşen enflasyon sürecinde bankaların kâr marjlarında olabilecek düşüşler

bankaların kârlılıklarını azaltabilir ve böylelikle özkaynak ihtiyacı doğurabilir.

- Bağımlı değişken olan türk lirası mevduatın yabancı para mevduata oranına bakıldığında (TLM_YPM) yükümlülüklerdeki yabancı paranın payının azalmasıyla (YPY_TY) TLM_YPM oranının azaldığı, ayrıca bu orana düşen enflasyon sürecinin olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Ekonomideki güven ortamı ve dolayısıyla düşen enflasyon süreci TL'nin tekrar değerlenmesini sağladığı için bu oran Türk Lirasının payının artması yönündedir.

TABLO 5.3. E-views Çıktılarının Özet Tablosu

Değişkenler	NFG_TA	TGA_TA	TGAN_KRD	KRD_TA	MDC_TA	LA_TA	OZK_TA	TLM_YPM
Sabit (C)	0,17	0,07	0,20	0,46	0,26	1,21	0,45	1,50
<i>t-istatistiği</i>	2,59	3,29	3,86	6,54	4,05	5,97	10,28	15,66
Büyüklik Kukla Değişkenleri								
Ba	-0,02	-0,001	-0,02	0,01	0,11	0,07	-0,23	0,13
<i>t-istatistiği</i>	-1,33	-0,29	-3,08	0,71	9,01	3,83	-8,86	2,97
Bb	0,00	-0,001	-0,02	0,03	0,07	0,06	-0,25	0,11
<i>t-istatistiği</i>	0,34	-0,29	-3,16	1,63	5,66	3,27	-9,83	2,84
Bc	0,02	0,02	-0,03	-0,07	0,05	0,10	-0,17	0,23
<i>t-istatistiği</i>	1,37	3,80	-3,98	-4,12	3,80	4,99	-6,56	5,27
Mülkiyet Kukla Değişkenleri								
Ga	-0,08	-0,07	-0,13			-0,41		
<i>t-istatistiği</i>	-1,28	-3,01	-2,47			-4,99		
Gb	-0,11	-0,09	-0,01			-0,33		
<i>t-istatistiği</i>	-1,66	-4,42	-1,99			-5,18		
Gc	-0,22	-0,09	-0,11			-0,29		
<i>t-istatistiği</i>	-3,32	-4,39	-2,14			-4,26		
Gd	-0,09	-0,09	-0,12			-0,33		
<i>t-istatistiği</i>	-1,26	-4,14	-2,31			-4,71		
Makro Değişkenler								
Enflasyon	-0,29							0,22
<i>t-istatistiği</i>	-2,60							4,23
Reel Faiz (Expost)	-0,07	0,03	-0,07	-1,11	0,21	-1,51	0,11	-0,98
<i>t-istatistiği</i>	-3,55	1,48	-2,44	-6,85	2,48	-3,57	1,30	-9,33
PSBR								
<i>t-istatistiği</i>								
GSYİH (Y)		0,11				-5,08	-0,15	
<i>t-istatistiği</i>		2,22				-3,94	-0,87	
Eğim Kukla Değişkeni								
Gainf	0,44	0,10	0,09	-1,03	5,70	0,67	-0,26	
<i>t-istatistiği</i>	3,72	4,63	2,34	-1,26	7,32	1,85	-4,08	
Gbinf	0,42	0,04	0,04	-1,32	3,06	0,74	-0,27	
<i>t-istatistiği</i>	3,63	2,30	2,54	-3,01	10,56	2,66	-4,15	
Gcinf	0,75	0,03	0,02	-2,47	7,92	0,84	-0,21	
<i>t-istatistiği</i>	6,64	1,63	1,33	-1,73	6,05	2,97	-3,00	
Gdinf	0,51	0,02	0,06	-1,24	-1,40	0,98	-0,03	
<i>t-istatistiği</i>	3,60	1,24	1,63	-1,04	-2,11	3,29	-0,38	
Gay	-0,13			-3,06	3,13			
<i>t-istatistiği</i>	-1,09			-4,53	4,40			
Gby	-0,08			-3,42	0,84			
<i>t-istatistiği</i>	-0,74			-4,73	2,34			
Gcy	0,69			-3,73	6,97			
<i>t-istatistiği</i>	13,58			-2,98	6,03			
Gdy	0,09			-3,81	-1,10			
<i>t-istatistiği</i>	0,29			-3,70	-2,04			
Gapsbr				4,18	-16,41			
<i>t-istatistiği</i>				1,87	-7,44			
Gbpsbr				5,72	-9,12			
<i>t-istatistiği</i>				4,41	-10,77			
Gcpsbr				7,99	-23,73			
<i>t-istatistiği</i>				2,01	-6,45			
Gdpsbr				5,39	2,30			
<i>t-istatistiği</i>				1,62	1,57			
Diğer Değişkenler								
MDC_TA				-0,22			-0,13	1,09
<i>t-istatistiği</i>				-6,45			-3,49	9,54
KRD_TA		0,05	-0,06		-0,33	-0,42	-0,08	0,59
<i>t-istatistiği</i>		5,42	-3,68		-7,77	-9,69	-1,81	5,40
DNK_TA		-0,21		0,25		-0,43		
<i>t-istatistiği</i>		-6,22		2,82		-4,84		
DNK_OZK			-0,07					-1,83
<i>t-istatistiği</i>			-1,81					-10,35
NFG_TA		-0,01	-0,06		-0,31		0,44	
<i>t-istatistiği</i>		-0,99	-2,36		-5,20		6,51	
NFDG_TA								
<i>t-istatistiği</i>								
TGA_TA			1,36	0,71		-0,40		
<i>t-istatistiği</i>			14,28	4,15		-3,01		
TGAN_KRD				-0,43	0,08			-1,04
<i>t-istatistiği</i>				-6,83	4,47			-7,20
YPA_TA								0,34
<i>t-istatistiği</i>								5,05
YPY_TY								-2,88
<i>t-istatistiği</i>								-22,25
LA_TA					-0,06			0,14
<i>t-istatistiği</i>					-2,22			2,39
TA_GSYIH								4,60
<i>t-istatistiği</i>								9,32
OK_TGA			0,07					
<i>t-istatistiği</i>			-7,07					
VOK_TA								
<i>t-istatistiği</i>								
OZK_TA				-0,01				
<i>t-istatistiği</i>				-0,39				
Bağımlı Değişkeninin Gecikmesi								
<i>t-istatistiği</i>				0,74	0,70	0,56		
				18,41	20,12	16,36		
Düzeltilmiş R ²	0,89	0,65	0,88	0,97	0,97	0,96	0,61	0,89
Durbin-Watson istatistiği	1,01	0,88	1,19	1,55	1,97	1,78	0,77	0,88
Gözlem Sayısı	205	205	173	144	144	151	205	144

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1980-2004 yılları arasında enflasyonun bankacılık sektörünü etkilediği, gerek banka bilançolarına bakılarak gerekse yapılan ampirik çalışma sonuçlarından çıkan analizlerde ortaya çıkmıştır.

Banka bilançolarının aktif ve pasif yapısı, kârlılık ve gelir gider yapısının incelenmesinden sonra aktiflerde özellikle likit aktiflerin ve bunlar içinde olan krediler ile menkul değerler cüzdanının, pasif yapısında Türk Lirası ve yabancı para mevduatının, özkaynakların içinde yer alan ödenmiş sermayenin ve son olarak da gelir gider yapısında yer alan faiz gelirleri için kredi ve menkul değerlerden alınan faizlerin ve faiz giderleri içinde mevduata verilen faizlerin enflasyonla ilişkisine bakıldığında önemli bulgular elde edilmiştir.

Öncelikle kriz sonrası kamu ve TMSF bankalarına aktarılan MDC nedeniyle kredilerin payının toplam aktifler içinde azaldığı, ancak 2004'ten itibaren sağlanan güven ortamıyla kredilerin tekrar canlandığı, azalmakta olan TL mevduatların da YP mevduatlara göre faiz, döviz kuru ve enflasyondaki düşüşlere paralel olarak artmaya başladığı ve bu çerçevede gelir gider yapısındaki kredilerden alınan faizlerin de son dönemde kredilerdeki gelişmeye paralel arttığı görülmüştür. Kriz öncesi dönemlerde kârlılığa bakıldığında ise DİBS'lerden elde edilen pozitif reel faiz oranları ile bankaların kâr marjlarını yükseltip kârlılığını attırdığı, krizden sonraki dönemdeki artış da iç talep artışına bağlı olarak kredi hacmindeki artışın kredilerden alınan faiz gelirlerini artırması ve aktif/pasif vade yapısına bağlı olarak faizlerdeki düşüşün getirdiği olumlu etkinin bir sonucudur.

Ampirik uygulama sonunda da bilançoların analizini doğrulayan bulgular çıkmıştır. Buna göre;

- Düşen enflasyon sürecinde enflasyonun ve faizin düşüşü sektörde aktif büyüklüğü açısından önde gelen bankaları negatif yönde etkileyebilecektir.
- Düşen enflasyon ortamıyla kredilerin tekrar artış eğilimine girmesi ve büyümenin artıyor olması, tahsili gecikmiş alacakların toplam aktifler içindeki payını ve dolayısıyla net tahsili gecikmiş alacakların krediler içindeki payını arttırabilecektir. Ancak net tahsili gecikmiş alacakları hesaplarken TGA'dan özel karşılıkların düşülmesiyle bulunduğu için burada TGA'ya ayrılan karşılıklar önemlidir ve diğer önemli bir nokta ise sektörün verimliliği açısından önemli bir gösterge olan takipteki alacakları azaltmak için bankalar, daha etkin bir kredi takip ve derecelendirme sistemi oluşturma yönünde hareket etmeleri gerekebilecektir.
- Reel faizlerin düşen enflasyon sürecinde azalacağını ve buna paralel olarak kredilerin pozitif yönde etkilenebileceğini, yüksek enflasyonda bankaların kredilere göre daha az riski ve getirisi olan DİBS'lere yönelmesi sonucu artan menkul değerler cüzdanının, düşen enflasyon sürecinde azalmasıyla kredilerin artabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca dönem net kârında olabilecek bir pozitif artış bankaların kârlılığını arttırabileceği için krediler de artabilecektir.
- Menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payı, kredilere göre ters bir gelişme gösterebilecek olup, düşen enflasyon sürecinde düşme eğiliminde olan reel faizler, daha önceki süreçte bankalar açısından cazip olan DİBS'leri azaltacağı için menkul değerler cüzdanında azalma olması sözkonusu olabilecektir.
- Likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payının, düşen enflasyon sürecinde kredi hacmini arttırmaya başlamasıyla banka gruplarının likiditelerinin azalabileceğini (Ga, Gb, Gc ve Gd) söylemek mümkündür. Likit aktiflerin azalmasıyla bankalar, pasifin vade yapılarını uzatma eğiliminde olabileceklerdir.

- Düşen enflasyon ortamıyla menkul değerler cüzdanı azaldığından kârları düşebilecektir. Kısacası düşen enflasyon sürecinde bankaların kâr marjlarında olabilecek düşüşler bankaların kârlılıklarını azaltabilecek ve böylelikle özkaynak ihtiyacı doğurabilecektir.
- Ekonomideki güven ortamı ve dolayısıyla düşen enflasyon süreci TL'nin tekrar değerlenmesini sağladığı için Türk Lirası mevduatın yabancı para mevduatına göre daha fazla artması mümkün olabilecektir.

Bankacılık sektörünün geçmişten gelen sorunları ve yeniden yapılandırma sürecindeki gelişmeler dikkate alındığında sektörün büyümesi ve dezenflasyon sürecinde daha sağlıklı bir yapıda faaliyet göstermesi için yapılması gerekenler ise şu şekilde özetlenebilir;

- Büyümenin sürdürülebilir olması,
- Finansal sistemde ve hizmetlerde serbestleşme sürecinin eksiksiz olarak tamamlanması,
- Denetim otoritesinin finansal kurumların risklerini ve risklerin iyi yönetilmesini titizlikle izlemesi ve kuralları eksiksiz olarak uygulaması,
- Özkaynakların büyütülmesini cazip hale getirmek için faaliyet kârlılığının artırılması ve sürekli hale getirilmesi,
- Haksız rekabet ortamının yaratılmaması için piyasa disiplininin etkin hale getirilmesi,
- Banka aktif kalitesinin iyileştirilmesi,
- Aracılık maliyetlerinin düşürülmesi,
- Kamu borçlanma gereğinin düşürülmesi,
- Özel sektöre kredi arzının artması,

- Kamu sektörünün payının azaltılması,
- Bireysel bankacılık ürünlerinin geliştirilmesi,
- Faiz dışı giderlerin azaltılması ve personel giderlerinin düşürülmesi,
- Faiz dışı gelirlerin artırılması,
- Uluslararası muhasebe standartlarının geliştirilmesi şeklinde sayılabilir.

Sonuç olarak Türk Bankacılık Sektörü uygulanan ve uygulanacak olan programlar sayesinde gün geçtikçe daha güçlü ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek bir yapıya doğru gitmektedir.

KAYNAKÇA

- Alper, C. E., Berument, H. ve Malatyalı, K. (Ed.). (2002), "The Impact of a Disinflation Program on the Structure of the Turkish Banking Sector: Evidence from 1988-1999", Inflation and Disinflation In Turkey, Ashgate Publishing.
- Alper, C. E. ve Ucer, M. (1998), "Some Observations on Turkish Inflation: A Random Walk Down The Past Decade", Bogaziçi University.
- Aren, S. (1992). İstihdam Para ve İktisadi Politika. Ankara.
- Aydın, F. (2002). Türkiye'de Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Bankacılık Sektörü Bilançolarına ve Risklerine Olan Etkileri. Ankara: TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:13.
- Babuşçu, Ş., Köksal, O., Ünsün, A. ve Yazıcı, Z. (2000). Yüksek Enflasyondan Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü. İstanbul: İktisadî Araştırmalar Vakfı.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2001). Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı. Ankara.
- _____.(2003) BDDK Yıllık Rapor 2002. Ankara.
- _____.(2003) Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (VII). Ankara.
- _____.(2005) BDDK Yıllık Rapor 2004. Ankara.
- Boratav, K. (2003). Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002). Ankara: İmge Kitabevi.
- Burda, M. ve Wyplosz, C. (1993). Macroeconomics; A European Text. New York: Oxford University Press.
- Caprio, G. (1992). Policy Uncertainty, Information Asymmetries, And Financial Intermediation. The World Bank, WPS 853, 22.
- Celasun, M.. (2002). "2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası" Erişim tarihi: 5 Mayıs 2004, <http://www.econ.utah.edu/~ehrb/erc2002/pdf/i053.pdf>
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2004). 2004 Yılı katılım Öncesi Ekonomik Programı. Ankara.
- Doğukanlı, H., Önal, B. ve Bulat, Ö.(2000), Genel Olarak Disenflasyon ve Etkileri; Disenflasyonun Türk Bankacılığı üzerine Olası etkilerinin Değerlendirilmesi ve Öneriler. İstanbul: İktisadî Araştırmalar Vakfı.

- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2004). Ekonomi Politikası. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Enders, W. (2004). Applied Econometrics Time Series. USA: John Wiley & Sons.
- Erdönmez, P. (2000). Brezilya'da Banka yeniden Yapılandırması ve Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Esen, O. (2001). Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz. Türk Bankacılık Sektörü. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, 249-250.
- Garber, P. (1996). Managing risks to financial markets from volatile capital flows: the role of prudential regulation." *International Journal of Finance Economics*, Vol.1, pp.183-95.
- Graf, P. (1999). "Policy Responses to the Banking Crisis in Mexico". Switzerland: BIS Policy Papers. Page:165 – 182
- Gruben, W. And McComb, R. (1997). "Liberalization, Privatization, and Crash; Mexico's Banking System in the 1990s". USA: Federal Reserve Bank of Dallas. Economic Review Page:21 – 30
- Hill, R., Griffiths, W. E. and Judge G. G. (2000). Undergraduate Econometrics. USA:Wiley
- Inan, A., Aydın, A., Tulay, B. ve Ataman, P. (2000). "*Bankacılık Sisteminde Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları*". İstanbul: *Bankacılar Dergisi*", Sayı 32.
- Inan, E.A. (2001). Parasal Aktarım Mekanizmasının Kredi Kanalı ve Türkiye. İstanbul: *Bankacılar Dergisi*, Sayı 39.
- (2000), "*Dezenflasyon Programının Türk Bankacılık Sistemine Olası Etkileri*", *Bankacılar Dergisi*, S.32.
- (2002), "*Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi*", *Bankacılar Dergisi*, S.42.
- (2004), "*Dezenflasyon Süreci ve Düşük Enflasyon Ortamı: Türkiye'de Makroekonomi ve Bankacılık Üzerine Etkileri*", *Bankacılar Dergisi*, S.50.
- International Financial Statistics (2005)
- IMF Staff Country Report. (February 15, 2000). Erişim: 13 Ocak 2005, IMF, www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=3408.0
- IMF. (August, 1998). Erişim: 13 Ocak 2005, IMF, www.imf.org/external/ft/wp/wp98114.pdf

Johnston, J. ve DiNardo, J. (1997). Econometric Methods. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.

Keyder, N. (2005). Para; Teori-Politika-Uygulama. Ankara. Seçkin Yayıncılık.

Kibritçioğlu, A. (2004). "A Short Review of the Long History of Turkish High Inflation" Erişim tarihi: 15 Ocak 2005, www.politics.ankara.edu.tr/~kibritci

Koğar, Ç. (2004). Fiscal Sustainability, Banking Fragility & Balance Sheets: 2000-2001 Financial Crises in Turkey. Ankara: ODTÜ. Doktora Yeterlik Tezi.

Krueger, A. And Tornell, A. (1999). *The Role of Bank Restructuring in Recovering From Crises: Mexico 1995-1998*.

Maia, G. (1999). *Restructuring The Banking System The Case of Brasil*. Switzerland: BIS Policy Papers. Page:106- 123

Özatay, F. ve Sak, G. (2002). "The 2000-2001 Financial Crisis in Turkey" Erişim tarihi: 5 Mayıs 2004, <http://home.ku.edu.tr/~cakcay/ozataysak.pdf>

Parasız, İ. (2002). Enflasyon Kriz ve Ayarlamalar. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Saraç, G. (2002). Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi. Ankara: Uzmanlık Yeterlik Tezi.

Tunay, B. ve Uzuner, M. (2000). Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü. Enflasyonu Düşürme Politikalarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. İstanbul: İktisadî Araştırmalar Vakfı, 110-111.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2001). 1994 Yılı Krizi Sonrasında Meksika'da Uygulanan Para Politikası. İstanbul. No:36

Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (1998). 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi. İstanbul.

_____ (1999). Bankalarımız 1998. İstanbul.

_____ (2002). Bankalarımız 2001. İstanbul.

_____ (2003). Bankalarımız 2002. İstanbul.

_____ (2004). Bankalarımız 2003. İstanbul.

_____ (2005). Bankalarımız 2004. İstanbul.

Uzuner, M. (2004). Para Politikası Belirsizliğinin Bankacılık Endüstrisine Etkileri ve Türkiye Örneği. İstanbul.

- Van Rijckeghem, C. (1999), "Enflasyonun Düşmesinden Türk Bankaları Zarar Görür mü?", *İMKB Dergisi* 1999/2
- Yeldan, E. (2001), "On The IMF-Directed Disinflation Program in Turkey".
Erişim tarihi: 3 Ocak 2005
<http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldane/TurkCris2001.PDF>
- Yücel, S. (1995), "Meksika Bankacılık Sistemi 1995 Krizi ve Krizde Yapılanlar", *Active Dergisi* Ocak-Şubat 2003

EKLER

PANEL VERİ MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Dependent Variable: NFG_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 03:07
 Sample: 2001 2004
 Included observations: 4
 Number of cross-sections used: 54
 Total panel (unbalanced) observations: 205
 One-step weighting matrix

White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.165842	0.064099	2.587291	0.0104
INF?	-0.293925	0.113004	-2.601014	0.0100
RFEP?	-0.070967	0.020086	-3.533105	0.0005
GA?	-0.084745	0.066448	-1.275353	0.2038
GB?	-0.108336	0.065352	-1.657743	0.0990
GC?	-0.213667	0.064282	-3.323914	0.0011
GD?	-0.093413	0.074290	-1.257410	0.2102
BA?	-0.016336	0.012279	-1.330409	0.1850
BB?	0.004926	0.014679	0.335585	0.7376
BC?	0.015789	0.011505	1.372441	0.1716
GAINF?	0.439021	0.117908	3.723421	0.0003
GBINF?	0.420686	0.115780	3.633504	0.0004
GCINF?	0.751491	0.113130	6.642740	0.0000
GDINF?	0.507891	0.140974	3.602734	0.0004
GAY?	-0.131769	0.121035	-1.088677	0.2777
GBY?	-0.080152	0.108771	-0.736891	0.4621
GCY?	0.686376	0.050545	13.57946	0.0000
GDY?	0.091619	0.312167	0.293494	0.7695

Weighted Statistics

R-squared	0.896665	Mean dependent var	0.219667
Adjusted R-squared	0.887271	S.D. dependent var	0.345656
S.E. of regression	0.116054	Sum squared resid	2.518626
F-statistic	95.45037	Durbin-Watson stat	1.010076
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.183834	Mean dependent var	0.101195
Adjusted R-squared	0.109637	S.D. dependent var	0.134283
S.E. of regression	0.126708	Sum squared resid	3.002271
Durbin-Watson stat	0.939144		

Dependent Variable: TGA_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 03:34
 Sample: 2001 2004
 Included observations: 4
 Number of cross-sections used: 54
 Total panel (unbalanced) observations: 205
 One-step weighting matrix

White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.074337	0.022620	3.286281	0.0012
RFEP?	0.029330	0.019776	1.483112	0.1397
Y?	0.108822	0.048976	2.221966	0.0275
GA?	-0.065430	0.021730	-3.011038	0.0030
GB?	-0.093364	0.021142	-4.416031	0.0000
GC?	-0.094418	0.021503	-4.390976	0.0000
GD?	-0.087427	0.021136	-4.136455	0.0001
BA?	-0.001439	0.004983	-0.288825	0.7730
BB?	-0.001507	0.005123	-0.294116	0.7690
BC?	0.016882	0.004442	3.800693	0.0002
GAINF?	0.103606	0.022390	4.627394	0.0000
GBINF?	0.040811	0.017723	2.302731	0.0224
GCINF?	0.032278	0.019809	1.629466	0.1049
GDINF?	0.023641	0.018979	1.245603	0.2145
KRD_TA?	0.050431	0.009305	5.419513	0.0000
NFG_TA?	-0.011749	0.011804	-0.995280	0.3209
DNK_TA?	-0.212414	0.034139	-6.221985	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.674075	Mean dependent var	0.058694
Adjusted R-squared	0.646337	S.D. dependent var	0.070840
S.E. of regression	0.042128	Sum squared resid	0.333664
F-statistic	24.30125	Durbin-Watson stat	0.876643
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.374771	Mean dependent var	0.037151
Adjusted R-squared	0.321560	S.D. dependent var	0.060899
S.E. of regression	0.050161	Sum squared resid	0.473035
Durbin-Watson stat	0.861373		

Dependent Variable: TGAN_KRD?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 04:10
 Sample: 2001 2004
 Included observations: 4
 Number of cross-sections used: 47
 Total panel (unbalanced) observations: 173
 One-step weighting matrix
 White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance
 Cross sections without valid observations dropped

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.202016	0.052270	3.864869	0.0002
RFEP?	-0.071116	0.029077	-2.445787	0.0156
GA?	-0.127409	0.051584	-2.469932	0.0146
GB?	-0.099784	0.049925	-1.998673	0.0474
GC?	-0.107123	0.049977	-2.143466	0.0336
GD?	-0.118045	0.051131	-2.308687	0.0223
BA?	-0.024757	0.008023	-3.085820	0.0024
BB?	-0.024216	0.007661	-3.160772	0.0019
BC?	-0.031478	0.007902	-3.983440	0.0001
GAINF?	0.087322	0.037270	2.342944	0.0204
GBINF?	0.042200	0.016628	2.537932	0.0121
GCINF?	0.021933	0.016485	1.330472	0.1853
GDINF?	0.056028	0.034325	1.632278	0.1047
TGA_TA?	1.361812	0.095373	14.27886	0.0000
OK_TA?	-0.066234	0.009373	-7.066661	0.0000
KRD_TA?	-0.059376	0.016147	-3.677281	0.0003
NFG_TA?	-0.063508	0.026916	-2.359486	0.0195
DNK_TA?	-0.068167	0.037735	-1.806469	0.0728

Weighted Statistics

R-squared	0.890671	Mean dependent var	0.125923
Adjusted R-squared	0.878680	S.D. dependent var	0.219864
S.E. of regression	0.076581	Sum squared resid	0.909012
F-statistic	74.27890	Durbin-Watson stat	1.190273
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.605159	Mean dependent var	0.071723
Adjusted R-squared	0.561854	S.D. dependent var	0.158483
S.E. of regression	0.104904	Sum squared resid	1.705743
Durbin-Watson stat	1.349414		

Dependent Variable: KRD_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 04:32
 Sample: 2002 2004
 Included observations: 3
 Number of cross-sections used: 52
 Total panel (unbalanced) observations: 144
 One-step weighting matrix
 White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance
 Cross sections without valid observations dropped

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.460910	0.070485	6.539088	0.0000
RFEP?	-1.105008	0.161313	-6.850076	0.0000
KRD_TA?(-1)	0.744195	0.040432	18.40601	0.0000
GAY?	-3.059903	0.676074	-4.525991	0.0000
GBY?	-3.421379	0.723292	-4.730287	0.0000
GCY?	-3.731950	1.252840	-2.978792	0.0035
GDY?	-3.814415	1.031718	-3.697150	0.0003
BA?	0.012804	0.017925	0.714288	0.4764
BB?	0.030255	0.018557	1.630381	0.1056
BC?	-0.070046	0.016985	-4.124041	0.0001
GAINF?	-1.030710	0.819545	-1.257661	0.2109
GBINF?	-1.324927	0.440713	-3.006324	0.0032
GCINF?	-2.468763	1.424973	-1.732498	0.0857
GDINF?	-1.235904	1.189245	-1.039234	0.3008
GAPSBR?	4.180894	2.236753	1.869180	0.0640
GBPSBR?	5.723745	1.298470	4.408068	0.0000
GCPSBR?	7.992699	3.968895	2.013835	0.0462
GDPSBR?	5.393491	3.323401	1.622883	0.1072
MDC_TA?	-0.215598	0.033430	-6.449193	0.0000
TGA_TA?	0.713545	0.171998	4.148559	0.0001
DNK_TA?	0.254138	0.090219	2.816889	0.0057
OZK_TA?	-0.009861	0.025573	-0.385616	0.7005
TGAN_KRD?	-0.431439	0.063137	-6.833386	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.974666	Mean dependent var	0.549355
Adjusted R-squared	0.970059	S.D. dependent var	0.528590
S.E. of regression	0.091464	Sum squared resid	1.012240
F-statistic	211.5967	Durbin-Watson stat	1.550693
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.779318	Mean dependent var	0.301368
Adjusted R-squared	0.739195	S.D. dependent var	0.197184
S.E. of regression	0.100700	Sum squared resid	1.227000
Durbin-Watson stat	2.000752		

Dependent Variable: MDC_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 06/30/05 Time: 12:18
 Sample: 2002 2004
 Included observations: 3
 Number of cross-sections used: 52
 Total panel (unbalanced) observations: 144
 One-step weighting matrix
 White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance
 Cross sections without valid observations dropped

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.257083	0.063435	4.052686	0.0001
RFEP?	0.206426	0.083163	2.482176	0.0144
MDC_TA?(-1)	0.702305	0.034897	20.12508	0.0000
BA?	0.111702	0.012393	9.013046	0.0000
BB?	0.073129	0.012912	5.663407	0.0000
BC?	0.050748	0.013342	3.803505	0.0002
GAY?	3.125869	0.709734	4.404280	0.0000
GBY?	0.835057	0.356363	2.343279	0.0207
GCY?	6.974911	1.156185	6.032697	0.0000
GDY?	-1.103538	0.540042	-2.043431	0.0432
GAINF?	5.706060	0.779142	7.323518	0.0000
GBINF?	3.063980	0.290114	10.56130	0.0000
GCINF?	7.919112	1.309205	6.048796	0.0000
GDINF?	-1.399911	0.663191	-2.110872	0.0368
GAPSBR?	-16.40939	2.206578	-7.436579	0.0000
GBPSBR?	-9.116583	0.845937	-10.77691	0.0000
GCPSBR?	-23.73357	3.676218	-6.455975	0.0000
GDPSBR?	2.977701	1.891008	1.574663	0.1179
LA_TA?	-0.064746	0.029154	-2.220795	0.0282
KRD_TA?	-0.327871	0.042214	-7.766839	0.0000
TGAN_KRD?	0.075105	0.016790	4.473144	0.0000
NFG_TA?	-0.306117	0.059429	-5.150961	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.976372	Mean dependent var	0.507781
Adjusted R-squared	0.972305	S.D. dependent var	0.549363
S.E. of regression	0.091424	Sum squared resid	1.019709
F-statistic	240.0683	Durbin-Watson stat	1.974352
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.779923	Mean dependent var	0.277674
Adjusted R-squared	0.742041	S.D. dependent var	0.195032
S.E. of regression	0.099056	Sum squared resid	1.197084
Durbin-Watson stat	1.881358		

Dependent Variable: LA_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 04:40
 Sample: 2002 2004
 Included observations: 3
 Number of cross-sections used: 54
 Total panel (unbalanced) observations: 151
 One-step weighting matrix

White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.212114	0.202857	5.975210	0.0000
RFEP?	-1.507099	0.421516	-3.575424	0.0005
LA_TA?(-1)	0.563857	0.034464	16.36070	0.0000
Y?	-5.084659	1.291472	-3.937105	0.0001
GA?	-0.410938	0.082316	-4.992188	0.0000
GB?	-0.333245	0.064326	-5.180528	0.0000
GC?	-0.291902	0.068510	-4.260690	0.0000
GD?	-0.327217	0.069507	-4.707701	0.0000
BA?	0.074593	0.019475	3.830262	0.0002
BB?	0.065130	0.019916	3.270150	0.0014
BC?	0.098853	0.019815	4.988788	0.0000
GAINF?	0.668458	0.360357	1.854990	0.0658
GBINF?	0.746095	0.280373	2.661084	0.0087
GCINF?	0.844708	0.284804	2.965932	0.0036
GDINF?	0.979412	0.297257	3.294836	0.0013
KRD_TA?	-0.416700	0.042980	-9.695301	0.0000
TGA_TA?	-0.398524	0.132586	-3.005784	0.0032
DNK_TA?	-0.425418	0.087827	-4.843812	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.965050	Mean dependent var	0.757367
Adjusted R-squared	0.960582	S.D. dependent var	0.592793
S.E. of regression	0.117693	Sum squared resid	1.842256
F-statistic	216.0225	Durbin-Watson stat	1.777024
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.725732	Mean dependent var	0.457987
Adjusted R-squared	0.690676	S.D. dependent var	0.226025
S.E. of regression	0.125708	Sum squared resid	2.101730
Durbin-Watson stat	1.529566		

Dependent Variable: OZK_TA?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 10/20/05 Time: 03:01
 Sample: 2001 2004
 Included observations: 4
 Number of cross-sections used: 54
 Total panel (unbalanced) observations: 205
 One-step weighting matrix

White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.449039	0.043673	10.28177	0.0000
RFEP?	0.110248	0.084556	1.303853	0.1938
Y?	-0.154011	0.177942	-0.865510	0.3878
BA?	-0.229404	0.025904	-8.856054	0.0000
BB?	-0.248107	0.025241	-9.829704	0.0000
BC?	-0.172787	0.026334	-6.561391	0.0000
GAINF?	-0.260591	0.063932	-4.076069	0.0001
GBINF?	-0.268647	0.064717	-4.151078	0.0000
GCINF?	-0.208834	0.069621	-2.999584	0.0031
GDINF?	-0.029666	0.077085	-0.384845	0.7008
KRD_TA?	-0.080331	0.044469	-1.806474	0.0724
MDC_TA?	-0.132845	0.038069	-3.489553	0.0006
NFG_TA?	0.441721	0.067838	6.511406	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.634228	Mean dependent var	0.383251
Adjusted R-squared	0.611367	S.D. dependent var	0.256401
S.E. of regression	0.159841	Sum squared resid	4.905458
F-statistic	27.74312	Durbin-Watson stat	0.771479
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.394955	Mean dependent var	0.261161
Adjusted R-squared	0.357140	S.D. dependent var	0.232710
S.E. of regression	0.186583	Sum squared resid	6.684168
Durbin-Watson stat	0.577550		

Dependent Variable: TLM_YPM?
 Method: GLS (Cross Section Weights)
 Date: 06/30/05 Time: 12:51
 Sample: 2001 2004
 Included observations: 4
 Number of cross-sections used: 40
 Total panel (unbalanced) observations: 144
 One-step weighting matrix
 White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance
 Cross sections without valid observations dropped

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.504549	0.096033	15.66702	0.0000
RFEP?	-0.976423	0.104640	-9.331290	0.0000
INF?	0.221799	0.052395	4.233186	0.0000
BA?	0.126397	0.042608	2.966547	0.0036
BB?	0.113666	0.039985	2.842699	0.0052
BC?	0.225485	0.042820	5.265880	0.0000
MDC_TA?	1.086211	0.113899	9.536589	0.0000
KRD_TA?	0.588163	0.109462	5.373204	0.0000
DNK_TA?	-1.829309	0.176811	-10.34612	0.0000
TGAN_KRD?	-1.042963	0.144864	-7.199578	0.0000
YPA_TA?	0.343043	0.067933	5.049702	0.0000
YPY_TY?	-2.877595	0.129336	-22.24898	0.0000
LA_TA?	0.141919	0.059466	2.386541	0.0184
TA_GSYIH?	4.610677	0.494890	9.316572	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.900392	Mean dependent var	1.902938
Adjusted R-squared	0.890431	S.D. dependent var	2.244935
S.E. of regression	0.743099	Sum squared resid	71.78551
F-statistic	90.39379	Durbin-Watson stat	0.882988
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.375641	Mean dependent var	0.725917
Adjusted R-squared	0.313205	S.D. dependent var	0.999517
S.E. of regression	0.828331	Sum squared resid	89.19713
Durbin-Watson stat	1.114781		